

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JUL PÅ MØRS

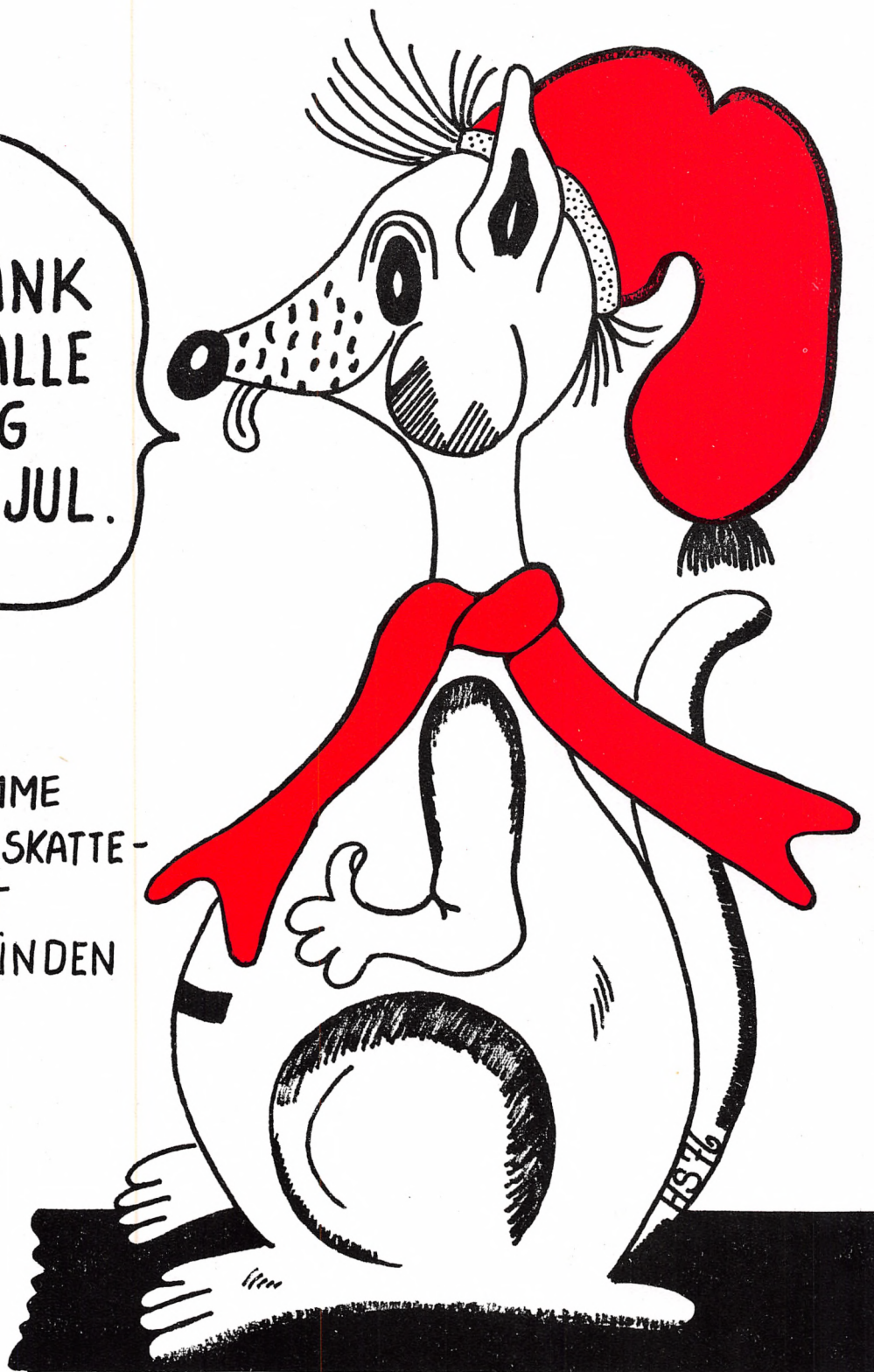

1978

vi i
MORSØ BANK
ØNSKER ALLE
EN RIGTIG
GLÆDELIG JUL.

NB:
HUSK AT TØMME
MIG OG LAV SKATTE-
BEGUNSTIGET
OPSPARING INDEN
NYTÅR.

DE FÅR RÅD
NÅR DE
GÅR I

MORSØ BANK
MORSLANDS
FOLKEBANK

INDHOLD

Danmarks første motorskib	2
<i>A. Harsbo</i>	
Jul	5
<i>Nils Jacobsen</i>	
Det gamle hus i Østergade	6
En tur gennem Nykøbing - år 1830	9
<i>Oscar Bang</i>	
Erindringsglimt ved en gammel kridtgrav	15
<i>Frode Madsen</i>	
En kending fra fjorden Om sluppen »Ruth«	17
<i>Morten Gøthche og Hans Jeppesen</i>	
Lærer Saabye, Karby skole	19
<i>Signe Rasmussen</i>	
Vi kunne mere os	21
<i>S. Ditlevsen</i>	
En oktobernat i '44	23
<i>Knud Holch Andersen</i>	
Hvidbjerg skole i 20'erne	26
<i>Anna Madsen</i>	
Gamle billeder fra Morsø lokalhistoriske Arkiv	29
»Sategale« Krogsgaard	
<i>Holch Andersen</i>	
Gavtyve og godtfolk	40
<i>Henning Pedersen</i>	
Morsø lokalhistoriske Arkiv	43
<i>Brudsig</i>	
Forbindelsen fra Mors til omverdenen i 1700- og 1800-tallet	44
<i>Frits Jensen</i>	
Himmelbreve på Mors	51
<i>Børge Jensen</i>	

Udgiver:

Forlaget »Jul på Mors«,
Skovgade 17,
7900 Nykøbing Mors

Redaktion:

K. G. Holch Andersen
P. Maaetoft
Børge Jensen
Per Noe

Tegninger:

K. E. Tingstrup Jensen

Pris: Kr. 19,85

Tryk:

Morsø Bogtrykkeri

ISBN 87 875661 09

16. ÅRGANG

Juleaften hos pastor Bayer, Redsted præstegård, 1906.

Nørregade-Algade ca. 1880

1. Farver Emil Strunces gård, hjørnet af Nørregade og Ringsgade.
2. Købmand Peder Kornbek Bangs ejendom, hjørnet af Ringsgade og Rådhusortvet.
3. Apoteket, Rådhusortvet.
4. Manufakturhdl. Hindings ejendom, Algade 1.
5. Købmand Faartofts ejendom, Algade 7.
6. Den gamle Sct. Clemens kirke.
7. Rådhuset.
8. Sprøjtehuset.
9. Urmager Jens Østergaards ejendom, Nørregade 3.

Forsidebilled

Danmarks første motorskib

Af A. Harsbo

Kaptajn A. Harsbo skrev i 1936 denne beretning om sin første tur, i 1912, med det nye skib »Kvik«, der var hjemmehørende i Nykøbing og tilhørte skibsmægler F. L. Knakkegaard, der dengang var ved at oparbejde sin store skibsflåde.

Medens verdenshavene i dag pløjes af store motorskibe, der af menigmand tages som en naturlig foreteelse, var det noget andet for ca. 70 år siden, hvor disse skibe ved deres fremkomst vakte stor opmærksomhed.

Danmarks første motorskib hed »Kvik« af Nykøbing Mors, idet det var i fart før ØK's »Selandia«, og det vil derfor være rimeligt at genopfriske dens tilblivelseshistorie.

Kølen til motorsejlskibet »Kvik« blev lagt i Holland 1911 på Gebr. G. & H. Boderves værft, Martenshoch, hvor skibet blev bygget for regning F. L. Knakkegaard, Nykøbing Mors. Skibet var oprindelig tænkt som sejlskib, bygget af stål, der skulle rigges som 3 mst. sletskonnert, men det blev under bygningen bestemt, at der skulle indsættes motor, hvorfor det blev forsynet med en 70-80 H. P. Kromhaut motor, der skulle give skibet en fart af 6 miles i timen under rolige vejrforhold. Skibets bæreevne var ca. 350 tons d. w.

Da det blev bestemt for sent, at skibet skulle være motorskib, kunne der ikke anbringes dobbeltbund i skibet til ballast og oliebeholdning, hvorfor der blev anbragt en højtank imellem lugerne i lastrummet, ligesom for- og agterpeak blev gjort så store, at de sammen med højtanken udgjorde rigelig ballast, når de var fulde af vand.

Ballasten var meget vigtig for sejlskibe, men både dyr og besværlig samt mange gange til stor tids-spilde, både for at få den og slippe af med den igen.

Damperne havde dengang overalt førsteretten til at komme til kaj for at losse og laste, medens sejlskibene måtte vente, og det var ikke sjældent i disse tider at se - især på Firth of Forth - 20-30 sejlskibe ligge på rheden og vente på kajplads for at få losset deres last, idet pladsen var optaget af dampere. Det samme gjaldt skibe, der kom med ballast, idet de ofte måtte vente meget længe på kajplads. De kunne ikke melde sig klar til lastning, før de var fri for ballasten, og det var derfor intet særsyn at se sejlskibe tage slæbedamper og gå til søs for at kaste ballasten i havet og derved blive klar af den. Det var særlig uheldig for de skibe, som ikke kunne stå uden ballast, idet de skulle have en del af ladningen, før de kunne udlosse ballasten, hvorfor de tit var ude for meget store ophold i havnene.

Skibsmægler F. L. Knakkegaard var en dygtig og fremsynet mand, der havde set fordelene ved at få et motorskib, om end lille, når det blot kunne komme tørn med damperne. Han havde set, at fiskefartøjerne klarede sig godt for motorerne, og han mente, der lå en fremtid for motor og sejl kombineret, såfremt skibene kunne få rettigheder som dampere, således at tids-spilde kunne undgås ved at ligge og drive i havnene, medens fragten blev spist op, inden skibet kom af med sin last eller blev lastet. Da den meste fart var på Firth of Forth, hvor det var særlig slemt med lange ventetider for sejlskibe, skulle det med motor forsøges, men det store spørgsmål var dog endnu ubesvaret, hvorvidt dokselskaberne i England ville give et sejl-motorskib samme rettigheder, som en damper på den tid havde.

I Holland var man den gang temmelig vidt med bygningen af mindre motorskibe, som blev brugt til parketfart imellem byerne. Disse skibe var forsynet med motorspil for en hurtig ekspedition i de havne de anløb. »Kvik« blev også forsynet med dæksmotor, som drev to spil til at losse og laste med samt en centrifugalpumpe til at lænse og fylde ballasttankene.

I foråret 1912 var skibet færdig fra værftet, men der kunne ikke afholdes prøvetur i de smalle kanaler, hvorfor dette måtte opsættes, til skibet kom ud i søen, men da alt var nøje gennemprøvet ved værftet, skulle der intet være i vejen. Fra skibsværftet til Groningen måtte vi slæbes af heste, da kanalen var for smal, ligesom den store trafik af små skibe gjorde det umuligt for os at sejle selv, og først da vi kom til Groningen, kunne vi kvittere hestene og gå til anvist plads i havnen ved egen hjælp.

Skibet vakte megen opsigt i Groningen, da det selv for hollænderne var et stort skib, som skulle drives ved motor, men da jeg fortalte dem, at i København var der et skib på mange tusinde tons under bygning, der skulle drives ved motor, da rystede de på hovedet og fandt det umuligt. Det var ØK's »Selandia«, der var sin fuldendelse nær.

I Groningen indtog vi en ladning »myremalm«, der skulle sejles til Goole, og jeg havde ordre fra rederen, at jeg måtte sørge for at få tørn som damper her.

Fra Groningen til Delfzyl, hvor der er 16 broer, man skal igennem, gik vi for egen kraft, og alt gik godt. Vi havde et større selskab af interesserede shippingfolk med på denne tur, og alle mente, at der var stor fremtid for disse skibe, hvis vi kunne få tørn som damper ved

lastning og losning. Dertil kom ingen besværligheder med ballasten, ingen brug af slæbebåde og med stille vejr kunne vi gøre 6 miles fart, hvorfor de alle spåede skibet store muligheder.

Efter at vi havde rettet kompasset i Delfzyr, gik vi til søs, og nu skulle vi først til at prøve, hvad skibet duede til. Så snart vi var udenfor, og lodsens var gået fra borde, lagde jeg en bøje ud, idet jeg ville forsøge skibets manøvreringsevne for motoren med hensyn til at stoppe det fra fuld fart frem til bak o.s.v. Efter at vi havde holdt på nogle timer, var jeg klar over, hvor langt jeg skulle have for at stoppe skibet fra fuld fart, til det begyndte at gå tilbage, samt drejning til styrbord og bagbord, således at jeg vidste under alle omstændigheder, hvorledes skibet skulle behandles.

Vi satte nu sejlene, idet vi stoppede motoren, da vi skulle prøve skibet med sejl alene. Skruen, der var firbladet, løb løst rundt, og den stoppede ikke meget på farten, men

derimod gik det ikke så villigt med at stagvende skibet, ja, til tider nægtede det helt denne manøvre, og det havde altså her et svagt punkt. Dette punkt blev imidlertid senere rettet, idet skibet fik en tobladet skrue, der kunne stilles ret op og ned, og derefter var der intet at udsætte på skibet som sejlskib.

Da vi kom til Spurn fyrskib og fik lodsens ombord, viste det sig, at det var første gang, han så et så stort motorskib, men han var meget interesseret i alt, hvad han så ombord. Da vi kom til Hull, skiftede vi imidlertid lods, og den mand, der nu kom ombord, var sandelig ingen fremskridtsmand, thi han så surt til alt det nye, og intet var ham til pas. Da vi var kommet ind i Dockgaten i Goole, sagde han til mig om at stoppe maskinen. Jeg meddelte ham, at den var stoppet, idet skruen var slået fra, medens maskinen stadig gik, da vi skulle bruge den, når vi gik ind i dokken til vor anviste plads, så snart der var lukket vand ind til os, således at dok-

portene kunne åbnes. Han brummede en del om alle de nye helvedesmaskiner, der blev opfundet.

Der gik dog lang tid, inden dokporten blev åbnet, og maskinen skulle for at gå tomgang helst have lamperne sat på. Jeg kunne høre, at den var begyndt at blive kold, hvorfor jeg sagde til drengen om at sætte lamperne til for at holde glødhovederne varme. Da vi kom ind, var der i løbet af kort tid blevet fuldt af folk på kajen, der af lodsens ville have besked om, hvad det var for et skib, der lavede et sådant spektakel. Da kom der pludselig en udstødning fra motoren, det var som blev en kanon affyret fra skibet.

Lodsens sprang et par fod op i luften, og kajen var som blæst tom på et øjeblik. Hvor folk kunne løbe. Der var ikke én, der så sig tilbage. Lodsens var helt fra koncepterne, og jeg måtte forklare ham, at det betød intet, da det kun skyldtes maskinen, der blev kold, når den så længe gik i tomgang. Men alt, hvad

»Kvik« af Nykøbing Mors 1904.

han ønskede, var at komme væk fra et skib med en sådan kanonmaskine.

Jeg gik til havnekontoret og ville anmelde skibet som damper, men de ville kun modtage anmeldelsen som sejlskib, hvilket jeg nægtede at gå med til, da jeg ikke ville gå i tørn med disse. Vi lå nu og ventede et par dage i dokken, der tilhørte Great Eastern Railway Co., og dokmesteren meddelte mig, at han havde indberettet sagen til kompagniet og nu ventede på svar.

En morgen tidlig, endnu før arbejdet var påbegyndt i dokken, kom der fire herrer ombord, der præsenterede sig som udsendt fra jernbaneselskabet. De anmodede mig om at sejle skibet til en anden dok til en nærmere bestemt plads. Mandskabet lå endnu og sov, men kom hurtigt på dækket. Jeg lod drengen, der hjalp mig med maskinen, sætte lamperne på for at varme glødehovederne, medens jeg gik med de herrer rundt på dækket for at forklare dem skibets forskellige dele, især var de meget interesseret i spillene for hurtig losning.

En af herrerne, der syntes at være den ledende, spurgte mig,

hvorfor vi førte sejl, når skibet blev drevet frem ved mekanisk hjælp, hvortil jeg svarede ham, at i dampernes barndom havde disse også sejl, og at det ikke var længe siden, de sidste sejl og ræer var pillet ned fra damperne.

Motoren til skibet var noget nyt, hvortil der måske endnu kunne komme børnesygdomme, derfor havde vi sejlene, så var vi aldrig hjælpeløse, selv om motoren skulle svingte, hvilket han godt forstod.

Jeg fortalte dem nu, at der om kort tid fra Danmark til Middleborough kom et stort motorskib på flere tusinde tons d.w. Jeg vidste ikke, hvordan det var rigget, men et motorskib var det, hvorfor jeg spurgte dem, om de også ville nægte det dampertørn, hvilket de imidlertid ikke gav noget svar på.

Drengen meddelte nu, at maskinen var varm, hvorfor jeg gik ned for at starte den. Det var en fin stille morgen, da vi kastede los og svingede skibet rundt og styrede mod en bro, vi skulle igennem. Vi var også udstyret med en kraftig fløjte, og jeg gav nu de tre stød, der skulle gives for at komme igennem broen, der blev åbnet, og vi gik ind i en anden dok. Den ledende herre

af selskabet udpegede mig stedet, hvor vi skulle ligge, og jeg lagde skibet på siden af kajen uden at benytte båd eller trosser, idet kun en mand gled ned langs siden på en ende og tog imod trosserne, og vi lå, hvor vi skulle.

Da udbrød den ledende herre: »Det er jo en damper, det kan ikke nægtes«.

De var endnu engang rundt på skibet, thi de ville se alt. De var nede i maskinrummet, og det forbavtede dem meget at se vor reserveskrue, der var firbladet og temmelig stor, akkurat som en rigtig dampskibsskrue.

De herrer gav imidlertid ingen besked om, da de gik, hvorvidt vi var blevet damper eller stadig skulle regnes for sejlskib, men et par timer efter kom de igen, da de skulle undersøge vor brændselolie, hvorfor der blev tappet en dyb tallerken af vor solarolie, der blev stillet op på ruftaget. En af herrerne strøg en tændstik, og ikke uden frygt satte han den ned i tallerkenen, men tændstikken gik straks ud. Jeg tog nu en halv snes tændstikker og lod dem brænde godt, hvorefter jeg satte dem ned i olien, men med det samme resultat, at de gik ud. Nu var spørgsmålet om brandfaren klaret, men nu ville de se, hvorledes beholdningen af olien var sikret, således at gassen, der muligt udviklede sig, kunne slippe ud, men også dette spørgsmål var løst til deres tilfredshed.

Jeg måtte derefter forklare dem, hvorledes vi sejlede i søen, vor lanterneføring som damper og sejlskib, hvornår vi brugte sejl og hvornår motor, og jeg fortalte dem, at vi brugte motor næsten altid, selv når der var vind til sejlene, idet vi kun opnåede større hastighed.

Efter et indgående forhør om alle ting, halede lederen et certifikat op af lommen og overrakte mig. Det var vor udnævnelse til damper, idet det lød på, at i alle havne og dokker, der blev kontrolleret af Great Eastern Railway Company, havde vi rettigheder og pligter som damper, hvilket på den tid betød meget i penge og betydeligt mindre tids-spilde.

»Kvik« var det første motorskib, der opnåede rettigheder som en damper i England.

Ved N. A. Christensens 50-aarige Jubilæum

1853-1903

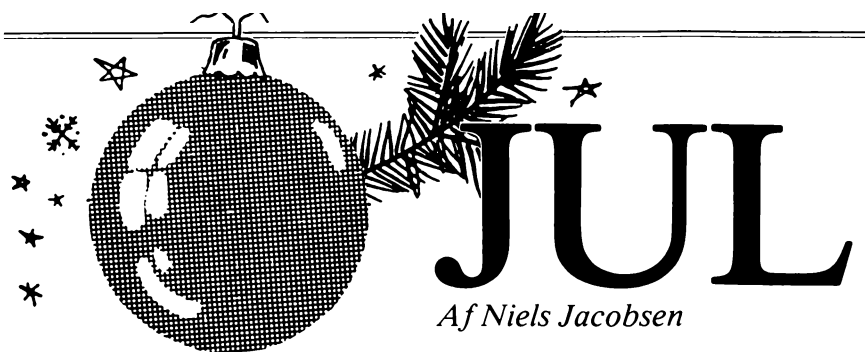
Af Axel R. Hansen

Der staar et lille gammelt Hus
Med lave Væg og Tage;
Der tændtes Værkets første Blus
For femti Aar tilbage. :,
Var Luen spæd, den fik dog Magt,
Thi stod ved den en Vilje Vagt,
En Vilje, stærk som Jærnet. :,

Og Baalet voksed, Funker føg
Om brede Bælges Bringe,
Og over By den travle Røg
Slog ud sin støvgraa Vinge, :,
Mens Jærn af Støbeskeen flød
Og bygged Hjem og tjente Brød
Til mange, mange Munde. :,

I Muld randt Aar og atter Aar,
Og Slægt paa Slægt bortfarer,
Om Smelte-Ovnen fylket staar
:,: Dog stedse friske Skarer. :,
Og lægger Fædre Hamren hen,
Snart kryste Sønner den igen
:,: I arbejdsglade Hænder. :,

Men se, den gamle Husbond gaar
Endnu saa støt den samme;
Saa mildt et skær omkring ham staar
:,: I Kvæld fra Baalets Flamme, - :,
Et Lys som Kornmodglans i Høst;
Det varsle Sejr, Fred og Trøst
:,: Til Livets Aftenhvile! :,

Man er vistnok stadig temmelig meget i tvivl om, hvad dette ord - jule - egentlig betyder. Men det er sikkert, at de gamle nordboeres midvinterfest et stykke inde i januar måned blev kaldt jul. Og nu betegner julen de kristnes fest til minde om Jesu Kristi fødsel.

Man ved ikke mere, på hvilken dag i året, at Jesus blev født. Der gik nemlig over 300 år efter Jesu liv her på jorden, inden de kristne kom i tanker om at fejre hans fødsel. Og således skete det, at de kristne måtte vælge en bestemt dato til minde om Jesu fødsel. Men der blev nu ikke i første omgang tale om, at man kunne enes om een bestemt dag. Mindst to datoer blev foreslået. I Ægypten valgte man at fejre Jesu Kristi fødsel den 6. januar, og man gjorde det, fordi hedningerne i dette land på denne dato holdt en fest, hvor de fejrede lysets sejr over mørket. Og nu ville de kristne udkonkurrere denne hedningefest ved at holde deres mindefest for Kristi fødsel på den samme dag. Og således blev det til, at man fra ca. 350 fejrede Jesu Kristi fødselsdag overalt i den østlige kirke på denne dag, den 6. januar. På samme måde valgte kirken i Rom at lægge vor Herres, Jesu Kristi, fødselsdag på den dag, hvor hedningerne - på dette sted fejrede deres solhvervsfest, »Den uovervindelige sols fødselsdag«. Det var den 25. december, og snart havde hele den vestlige kirke valgt at fejre Jesu Kristi fødselsdag på denne dag. Også den østlige kirke valgte efterhånden denne dag som Jesu fødselsdag. Til gengæld blev den 6. januar nu udbredt overalt i kirken som festen for de tre vise mænd, der kom og ofrede til den nyfødte Jesus, verdens frelser.

Således fik festen for Jesu Kristi fødsel sin faste plads både i kirke-

året og i kalenderåret. Og år efter år lød det glade budskab: »For jer er der i dag født en frelser, han er Kristus, Herren«. Og hver gang vi nærmede os den 24. december (vi har faktisk rykket julefesten frem til aftenen før den 24. december), fik mennesker travlt med at forberede festen. Efterhånden vel så travlt, at de ikke kunne huske, hvorfor de havde så travlt. - Læs bare, hvad denne skildring, der stod at læse i et blad for to år siden, siger: »En mor kommer ud af et stormagasin, overlæsset med pakker og slæbende sin skrigende 5-årige søn efter sig. Den mekaniske nissemand bukker og skraber ved udgangen. Moderen er træt og fortravlet, hun mangler endnu at købe julegave til sin mand, men klokken er snart 20, og butikkerne lukker for deres paradisiske overflod. Moderen skælder ud på sønnen, der ikke vil følge med, fordi han er udkørt og ør i hovedet over alt det legetøj, han har set. Drengen tuder endnu mere. Far arbejder over igen i aften. - Sådan var det sidste år. Sådan bliver det igen i år. Hvorfor?

Vort overflodssamfund når sit højdepunkt i adventstiden. Det er utroligt, hvad der udbydes af overflødige ting. Folks julebudget stiger og stiger, for familiemedlemmerne skal have større gaver fra år til år.

Den kristne jul er en glædesfest. Men hvordan er det dog, mennesker glæder hverandre? Med gaver, ja, med så mange gaver, at man får mistanke om, at vi ikke kender andre muligheder for at glæde hinanden. Af forlegenhed køber vi store gaver for at vise, at vi virkelig holder af. Denne forkvaklethed har Djævelen forstået at udnytte...«.

- - Fortumlethed og travlhed. Det er virkelighed for os. Ikke bare i den travle juletid. Men året rundt.

Fortumlethed, travlhed, rastløshed og rodløshed. Travlt med at ville vise sig selv. Tjene penge og købe ting. Sådan har det altid været med mennesket: Det havde travlt med at ville vise sig selv. At der var en Gud, som havde skabt hele verden og sat menneskene til at leve som sine børn i kærlighed til hinanden og i kærlighed til Faderen i Himlen, det glemte mennesket hele tiden. Og så måtte Gud da til sidst sende sin søn, Jesus Kristus, ned på jorden, for at enhver, som tror på ham, ikke skal fortabes, men have evigt liv. Så lyder budskabet ind i vores fortravlethed, ind i vores bekymring og vores mørke: »Frygt ikke, thi se, jeg forkynder jer en stor glæde, som skal være for hele folket. Thi eders er i dag en frelser født i Davids by, han er Kristus Herren!«

»Thi et barn er født os, en søn er os givet, på hans skulder skal herredømmet hvile, og hans navn skal være: Underfuld-rådgiver, Vældig-Gud, Evigheds-Fader, Fredsyrste. Stort bliver herredømmet, endeløs freden over Davids trone og over hans rige, at det må grundes og fæstnes ved ret og retfærd fra nu og til evig tid«.

»I begyndelsen var ordet (Ordet = Jesus Kristus), og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud... I det var liv, og livet var menneskenes lys. Og lyset skinner i mørket, og mørket fik ikke bugt med det... Men alle dem, som tog imod ham, gav han magt til at blive Guds børn, dem, som tror på hans navn. De blev ikke født af blod, ej heller af køds vilje, ej heller af mands vilje, men af Gud. Og ordet blev kød og tog bolig iblandt os, og vi så hans herlighed, en herlighed, som den enbårne Søn har den fra Faderen, fuld af nåde og sandhed«.

Han kom. Han tog bolig iblandt os. Gud selv, åbenbaret som Jesus Kristus. Gud er ikke den fjerne og den ophøjede. Gud blev menneske for at få mennesket i tale, for at frelse mennesket. Hærskarers Herre og Kongers Konge kom ned iblandt os. Han levede iblandt os. Hans livs begyndelse var »stald og krybbe«, hans livs slutning »kors og død«. Han kom til os. Han op-

søgte os. Han vil frelse os. Han kommer til os i vor fortunlethed. I vor juletravlhed og i al slags travlhed. I vor selvoptagethed og i al anden slags optagethed. Han kommer til de syge og til de raske. Han kommer til de rige og de fattige. Til de bekymrede og sorgløse. Til de forpinte og selvglade. Jesus Kristus, menneskenes frelser. Han, som ikke bare gik i Galilæas bjerge, ved Genezareth Sø, ved Jordan-floden og til Jerusalem og Golgatha, men som stadig er hos os. Nærværende hos os som Helligånden: Hvor to eller tre er forsamlede i mit navn, dér er jeg til stede midt iblandt dem. Ved dåb og nadver, i prædikenord og bibelord, i bøn og bekenelse er han hos os. Også i denne vinter, i vores vinter, kommer han til os. Også i år må vi fejre glædens fest: julen. Julenat kom Jesus til jord for at være lys midt i al det mørke, som vi mennesker kender til. Både det mørke som er inde i os selv, vores beskidte samvittighed, vores hovmodige og egoistiske tanker, og al det mørke, som er i verden omkring os.

Jesus siger: »Jeg er verdens lys; den, som følger mig, skal aldrig vandre i mørket, men have livets lys«. Lyset skinner i mørket, og Han, som selv er lyset, han oprettede sin kirke, for at lyset - ved hjælp af kirken - fortsat kan skinne i mørket. - Til kirkens medlemmer lyder det: »I er verdens lys; en by, der ligger på et bjerg, kan ikke skjules«. Lyset skinner i mørket, og vi døbt skal være med til at tænde lys i skyggers land.

Glæd dig, Sion, glæd dig, jord,
se, din konge til dig kommer,
glæd dig i din vinter, Nord,
Kristus bringer evig sommer!
På hans tog borttag hver sten,
smyk hans vej med hellig gren,
bred på stien højtidsklæder,
der er fryd, hvor han fremtræder!

Saligt, hvor han drager ind,
saligt er det folk, det rige,
der skal sorgen fly af sind,
der skal synd og død bortvige;
der skal kærligheden bo,
der skal fredens palme gro,
der skal håbet evig bygge
under kerubsvingers skygge.

(DDs. nr. 70 v. 1-2).

Det gamle hus i Østergade

I Østergade lå der ind til 1935 et meget gammelt hus, hvis vægge var bulede og skæve. Kort tid før nedrivningen bragte Morsø Folkeblad, under mærket E.R., denne omtale af huset og de mennesker, der havde boet i de små stuer.

En lille idyl forsvinder! Det ejendommelige halvtredie hundrede år gamle, skæve hus i Østergade, en historisk seværdighed bliver brækket ned for at give plads for den moderne tid. Om få dage begynder nedrivningen, og når det er endt, vil der rejse sig en moderne toetages ejendom på pladsen.

Det skæve gule hus er kendt ud over øens grænser. Forevigtet på store og små lærreder og talrige raderinger. Mangen en kunstner har følt inspirationens stærke kald, når han eller hun en sommerdag har vandret ad Østergade og pludselig har set solstrålerne brydes i de små vinduer i de eventyrlige skæve, lave vægge, eller i den hundredårige dør over den morsomme runde trappesten.

Uanfægtet af tiden har huset stået over to hundrede år. Hverken udvendig eller indvendig er der sket synderlige forandringer. Vel er det sunket sammen, så man må undres over, at det stadig står, men indtil for få dage siden har det været rammen om et hjem, det samme hjem gennem 33 år, og ingen ved, om ikke det havde kunnet stå længe endnu.

Når byens ældste hus nu rives ned, er det fordi unge tanker og ideer har overvundet ældres trofasthed mod en holden fast ved det gamle. Husets ejer gennem de

nævnte 33 år, vognmand Chr. Skibsby og hustru, havde egentlig tænkt sig at ende deres dage i det gamle hjem med de lave stuer, men en datter fra Amerika, Magdalene Skibsby, kom for nogen tid siden hjem på besøg, og hun fandt, at forældrene skulle have et mere komfortabelt hjem. Og derfor blev det besluttet at rive det gamle hus ned.

Hvornår blev huset bygget? Vi retter spørgsmålet til en af byens ældste, den snart 90-årige gartner Erik Lassen, Østergade 57, som er født i huset, og hvis bedstefar har ejet det. Man mener, at huset er halvtredie hundrede år gammelt.

Jeg ved det ikke, svarer Erik Lassen. Han er en usædvanlig rask gammel mand efter sin alder. Vi træffer ham i den smukke have i færd med at lave en hønsegård.

Vi har, fortæller han forsøgt at få det at vide bl. a. ved studier i Viborg arkiv, men det har været forgæves. Vi ved hverken, hvornår det er bygget, eller hvem bygherren var. Det første vi ved er, at min bedstefar, Erik Lassen, i sin tid købte huset. Han var gørtler og således en ret uundværlig mand i byen. Han lavede de blanke knapper, der brugtes bl. a. op langs siderne på mændenes benklæder, og desuden havde han stempelpapir forhandling. Huset lå da på et grundsted, men hvor meget jord, der egentlig var til, kan jeg ikke sige nu. Han døde ret pludselig. Der var ildebrand i byen, og når det var tilfældet, fik man travlt med at flytte ud i de nærmeste omgivelser. Der var jo stråtag på de fleste huse, så

Østergade 5.

gnisterne fængede let. Da min bedstefar i huj og hast havde fået det nødvendige ud, løb han for at se på branden, men her faldt han død om. Min fader, Adolf Lassen, der var født i huset, var da gartner på det nuværende Skodsborg, der ejedes af en prins. Han kom nu hjem og overtog huset. Samtidig blev han gift med husholdersken hos sin tidligere husbond.

Min fader anlagde straks et gartneri i haven bag huset. På denne plet kom jeg altså til verden. Jeg kan tydeligt huske stengulvet i køkkenet. Der var også en gang med trægulv, og her kærnedede vi smør. Vi havde en vuggekærne, og den skulle helst »gå« på trægulv. Jeg kan huske, at jeg havde sådan en lyst til at stå med denne kærne. Vi bryggede også selv øl og bagte selv vort brød i en gammel bilæggerovn, der ikke er mere. Ellers er der endnu omtrent i huset som dengang.

Min fader købte mere jord. Vi fik en have, Østerhaven, der strakte sig fra sygehuset og helt op til kanalerne. Da jeg var 8 år gammel, solgte far huset, han var vant til at

bo ved stranden og have udsigt. Derfor flyttede han hen, hvor nu gartner Overgaard bor. Nu er en del af haven solgt fra. Haven her er en del af den gamle have. Bankdirektør Nielsen købte en ende af haven og byggede den villa, hvor nu direktør Messerschmidt bor. Han fik imidlertid ikke megen glæde af den, da han blev syg og døde. Villaen stod da ledig en tid, der blev endog en overgang drevet værtshusholdning i den. Senere har også andre købt stykker af jorden.

Har De set det gamle hus for nylig?

Jo, det er ikke så længe siden, og jeg tror såmænd, det kunne have stået noget endnu. Det er lavet af ualmindeligt godt tømmer. Da jeg sidst var der, undersøgte jeg bjælkerne i loftet, og de var friske endnu.

Den næste ejer af det gamle hus var købmand Valdemar Nyholm, fortæller lærerinde fru Gjedde os. Valdemar Nyholm var hendes bedstefar, og hun har henlevet det meste af sin barndom i de hyggelige stuer og haven fra sit 5. til sit 15. år.

Valdemar Nyholm indrettede sig en købmandsgård. Fru Gjedde husker husets indretning således: Først huset, der er bygget som et vinkelhus. Derefter en gårdsplads, hvortil der var, og endnu er, indkørsel fra gaden. Gårdspladsen afgrænsedes af en staldlænge tværs over. Stalden sluttede i en port, hvorigennem man kom ud i en have. Det var en pragtfuld have, fortæller fru Gjedde. Jeg husker især et stort bed med hvide Dortealiljer og blå anemoner. Der groede syrener op ad staldlængen, og forneden, ud mod Lilleskov, afsluttedes haven med en vældig tjørnehæk. Tværs igennem haven gik et mægtigt aspargesbed. Omtrent parallelt med, hvor dette bed i sin tid, for 47 år sidem, lå, ligger nu M.C. Holmsgade. Det giver et indtryk af, hvor stor haven var.

På den ene side af det gamle hus, til venstre, lå brygger Johnsens hus, på den anden side var der have, og lidt tilbagetrukket i haven lå en bygning, hvori frk. Nyholms pigeinstitut havde til huse. Skolen dannede iøvrigt grundlaget for den private realskole.

runde trappesten, hvor jeg så tit havde siddet med mine dukker, og den gamle dør med flaskeruderne havde jeg tit set, når jeg gik forbi, men indendørs havde jeg ikke været i mange år.

Det var først og fremmest entreen, hvor nøglen altid hang, så faktisk enhver kunne gå ind, hvis de ville. Dernæst dagligstuen, hvor den forekom mig smallere end den gang. Der var stolen ved gadespejlet, hvor bedstemor sad med mig på skødet og sang »Løjtnant Blomme« og andre sange for at forkorte mørkningstiden. Det var almindeligt den gang, at man for at spare på lyset holdt »mørkning« en time. I den næste stue var vinduerne sunket meget ned. I en rude sidder endnu navnetrækkene J.N. og K.N., Jochum Nyholm, min far, og Kristine Nyholm.

De gamle loftsbjælker virker så hyggeligt i de lave stuer. I almindelighed ligger sådanne bjælker på tværs af huset, men her ligger de på langs, måske er det årsagen til, at huset har holdt i halvtredie hundrede år.

Så kom vi ind i soveværelset, det var også som i gamle dage med hjørnehyld og forhæng. Kun

Jeg kan huske, fortsætter fru Gjedde, hvorledes bedstemor ry-stede for sin gavl, den så jo allerede den gang ret brøstfældig ud. Der var sat stivere op mellem brygger Johnsens gavl og vor. Stiverne er faldet, men huset står.

Det gjorde et stærkt indtryk på mig, da jeg hørte, at huset skulle rives ned, og jeg gik straks derom og fik lov til at se mit barndomshjem. Det var underligt efter 37 års forløb at gense de stuer, hvor jeg som barn havde færdedes. Den mærkelige

Østergade 5, bagsiden.

manglede bilæggerovnen, i hvilken jeg har bagt mangen en lille æblekage. Fordringerne var ikke store den gang, æblekage var en stor nydelse. Jeg har forøvrigt ikke senere nogen steder kunnet bage så gode æblekager som i denne bilæggerovn.

Her bagved lå det lille værelse, hvor jeg sov. Jeg husker, hvorledes bedstemor kom ind med rødgrød til mig om aftenen. Hun havde tallerkenen under sit forklæde, for at døtrene, der var lærerinder, ikke skulle se det og forarges over forkælelsen. Bedstemor var det mest elskelige menneske, jeg har kendt. Jeg husker, hvorledes jeg fulgte hende som en skygge. Hun var ikke velstående, bedstefar var død uden at efterlade sig noget. Vi måtte derfor tage al den indtægt, vi kunne få. Jeg hjalp bedstemor med at støbe tællelys, plukke bær m.m. Om lørdagen kom venner og bekendte og købte søndagsbuketter, store buketter syrener, tulipaner og andre blomster, for 5 øre pr. buket. Men bedstemor var glad for hver lille fortjeneste. Hun, der var blevet enke med syv børn og ingen penge, sagde altid: »Når jeg bare har to kroner i mit skrivebord, er jeg ikke fattig!«

Den eneste lussing, jeg kan huske jeg fik af bedstemor, tjente jeg mig, da jeg en dag af bare livsglæde hoppede og sprang rundt i bryggerset. Da faldt fra sin hylde blanksværtedåsen ned over en kurv med rent tøj, der stod på bryggersbordet.

Og tænk, da jeg nu efter 37 års forløb kom ud i bryggerset, stod der en kurv med tøj på bryggersbordet, og på samme hylde oven over lå der en blanksværtébørste og æske.

Gulvet i køkkenet er den dag i dag af kampesten. Jeg husker, at jeg aldrig måtte komme derud, når jeg var forkølet, fordi det var for koldt. Vinduerne var små, kulørte ruder indfattet i bly. De er senere erstattet af andre.

Da bedstemor døde, da jeg var 10 år gammel, overtog en datter huset. Da hun giftede sig i 1898, solgte hun det. Jeg ved ikke, hvem der købte det, men kort efter købte vognmand Skibsby det og har haft det siden.

En tur gennem Nykøbing - år 1830

Af Oscar Bang

Planteskolejer Oscar Bang beskrev i 1924, på grundlag af sin bedstefar, købmand N. M. Bangs optegnelser, Nykøbing som den så ud i første del af 1800-tallet.

Vi er kommet ad den gamle hovedlandevej fra overfartsstedet, Sallingsund, og er nået til Frueled. Vi ser ind over landskabet til den lille by. Alle jorder på begge sider af vejen helt ind til byen tilhører godset Dueholm (hele Refshammer og på den anden side helt ud til Markmølle). På venstre side er der opdyrkede marker, hvorimod der ud mod fjorden kun er dårlig græshede - og sandstrækninger.

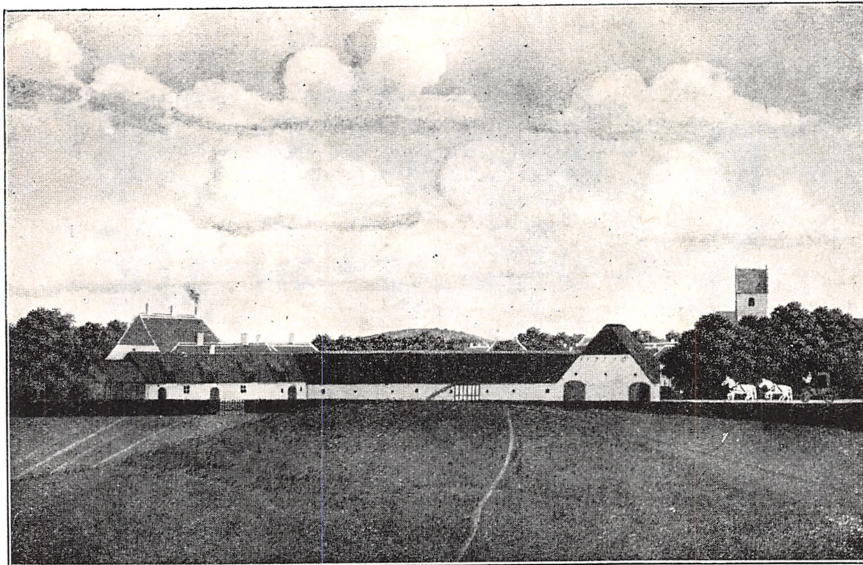
Under Refshammers lyngklædte bakker ligger der et par nyopførte småhuse, det er al den bebyggelse, man øjner. Disse huse blev opført af Dueholms ejer, kaptajn Tøttrup,

til nogle mænd fra Agger, der var blevet husvilde, da Vesterhavet brød ind i Limfjorden og dannede Agger Kanal. Mændenes navne var Anders Nielsen og Peder Toft.

Vi går ned ad den meget stejle bakke, der næsten synes os livsfærlig at befære med hestekøretøjer. - Stadigvæk er der ikke et hus ved vejen. - Over et lavt, sumpet terræn når vi Vesteråen (eller Klosteråen). Her standser vi og ser os om. Til venstre for os ligger Dueholm gods. En allé fører fra landevejen hen til en tillukket, brunmalet port i en lang, lav ladebygning. Er man igennem denne, må man gennem endnu en lukket gitterport ind til gården. Begge porte er dog forsynet med en lille låge, så hele porten ikke behøver at lukkes op for gående. Er man inde i gården, ser man i baggrunden den gamle, hvide hovedbygning,

Købmand Faartofts ejendom.

Dueholm set fra den vestlige side. Tegnet 1838 af R. H. Kruse.

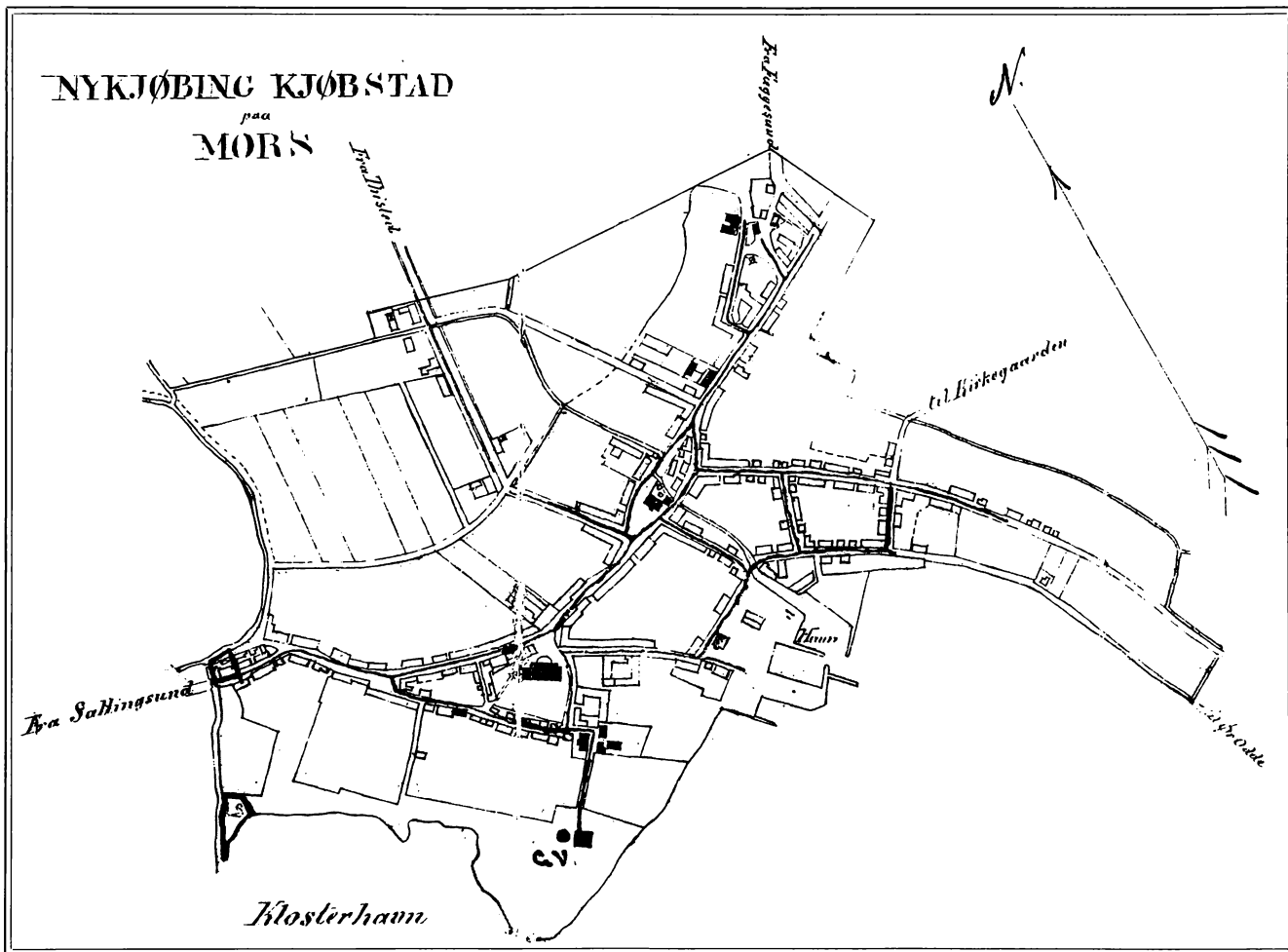
med skydevinduer og små ruder. Hoveddøren er en stærk, gammeldags dør, som i det daglige sjældent benyttes. Vil man tale med »kaptajnen«, må man gå til kontoret i den vestlige fløj. Vil man til fru, er det køkkenvejen. Herinde i gården hører man Vesteråens rislen og

sladren, den løber gennem gården og haven, begge steder er der broer og sluser. Den er ført ind under selve køkkenbygningen, så der aldrig mangler skyllevand. Indmod byen, begrænset af åen og grønne enge, ligger haven med blomster, frugttræer, buske, lysthuse og små

bøgetræer, de eneste bøgetræer, der findes i byen.

På den anden side af aleen, der fører ind til gården langs en lang kostald, ligger den gamle klosterkirkegård på en bakke, der er indhegnet af et brunmalet stakit med port og låge, nogle gamle murrester indenfor indhegningen er ruinerne af et gammelt kapel (da Dueholm var St. Hansbroderkloster skal den have haft 2 kapeller og 1 kirke). Kirkegården bruges dog ikke nu, græsset breder sig over det hele, og i et hjørne står et par høstakke.

Nå, vi fortsætter vor afbrudte vandring og går over Vesteråen. Til venstre for broen ligger der en gammel vandmølle (Klostermøllen), der ikke ser ud til at have været brugt længe. Møllen hed tidligere St. Jørgens Mølle, opkaldt efter St. Jørgens Hospital, et spedalskhospital tilhørende byen, der lå her, men som tidligere gik op til Dueholm Kloster. Vandet bruser gennem sluserne om det gamle, frø-nede møllehjul, alt ser så gammeldags og hyggeligt ud, og omgivel-

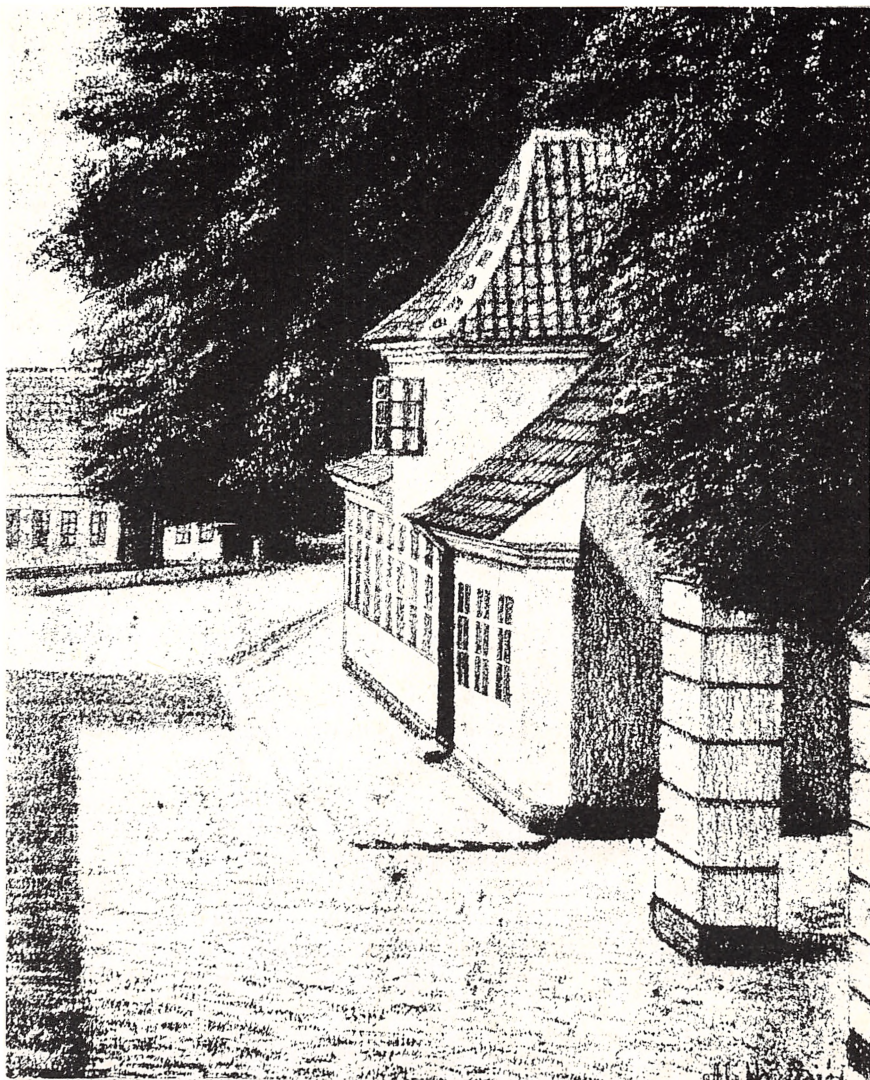

serne svarer dertil. Langs åen hæl-der blomstrende hylde sig ud over vandet og længere tilbage ligger en lille mølledam (denne blev nogle år efter vort besøg fyldt op med jord fra bakken, hvor klosterkirkegården ligger, og det indvundne areal udlagt til have). Og åen fortsætter sit løb gennem en grøn eng til Klosterfjorden.

Lidt henne i gaden ligger Vesterbom - en stor træbom, der hver nat hejses ned og spærrer gaden for al trafik. Vil man igennem på den tid, må man først have vækket toldbetjenten, der bor i et lille hus på venstre side af gaden. Her skal nemlig betales told eller konsumtionsskat, der blev indført 1671. Det var en afgift, som skulle betales af alle varer, der fra landet blev indført i købstæderne. Alt var beskattet: fødemidler, brænde, halm, huder, skind m.m.. For at forebygge at noget blev smuglet ind, skulle øvrigheden i de købstæder, hvor der ikke var volde og grave, forordne visse steder, hvor indkørslen til byen alene måtte finde sted og afspærre disse med slagbomme, og alle andre veje rundt omkring byerne skulle afskaffes og tillukkes. Dette for handelen trykkende forhold blev først afskaffet 1857.

Alle vogne fra landet bliver her undersøgt. Kommer en bonde med et læs hø eller halm, stikker toldbetjenten i læsset med en lang jernstang for at undersøge, om der skulle være gemt en sæk korn eller en flæskeside - og det hænder undertiden - der passes dog ret godt på, thi toldinddrivelsen er forpagtet ud til en privatmand, så det gælder om, at ingen snyder sig fra sin afgift, og findes der kontrabande, konfiskeres det uden nåde - dog bliver der smuglet meget ind gennem byens haver, og der laves ofte løjer og grin med toldbetjenten. At snyde ham anses nemlig for en svir af mange, både bønder og borgere.

Efter heldigt at være sluppet igennem her går vi videre ind gennem byen ad dens Langgade (Vestergade, Algade og Nørrgade), denne har mange krumninger. Toppede brosten og dybe rendestene, hvori kloakvandet dufter, men den synes lysere og bredere, da alle husene er ganske lave bindingsværksbygninger med malede stolper og

Byfogedboligen.

næsten alle med stråtag, enkelte af de aneligste er dog prydede med en kvist. Husene ligger ikke i sluttet række, mange steder er der store haver lige ud til gaden, og foran flere huse står der store skyggefulde træer, og hist og her står en bænk uden for gadedøren. Dørene i en del huse er pynteligt udskåret, men mange har kun tarvelige halvdøre, som folk kan stå og læne sig ud af eller, inden de lukker nogen ind, kan åbne øverste halvdel af og se den uden for stående an. Til næsten alle huse hører haver og til mange stalde og avlsbygninger. Både byfoged og læge og købmænd driver nemlig landbrug (borgerne dyrkede den gang bymarken i fællesskab, og på Grønmarken og Kæret, der var uopdyrkede, gik kvæget).

Hvor vi 100 år senere ser Håndværkerforeningen, Møgelvangs og Vilh. Bangs ejendomme ligger store haver, der tilhører byfogedbo-

ligen (Bangs Gård). Fra Lilletorv til Majorens Gyde ligger der kun to små huse på højre side af gaden. I det ene bor en jomfru (Marie Høier), der sælger hvidevarer, katten til bønderpigerne, det er byens eneste manufakturbutik. På den anden side af Majorens Gyde med gavlen ud til denne ligger Ting- og Arresthuset, det er en uanselig 9-fags bygning med kælder under. Det er delt i 2 dele, i den ene ende er der tingstuen med en skranke, bord og stol til dommeren og nogle få bænke, en trappe, der fører op til overfængslet og en anden ned til et par små fangehuller i kælderen. I den anden ende bor arrestforvaren, der tillige bestrider det ærefulde hverv at være byens trommeslager.

Over Tinghusets dør er Frederik d. 5tes navnetræk med kongelig krone over og årstallet 1757, og neden unden læses: Dette hus hader

Sletheden, elsker Freden, straffer Forbrydelsen, vaager over Loven, hædrer de retskafne.

Kirken ligger med langsiden ud mod Langgaden på alle sider omgivet af kirkegård, der er omgivet af en lav mur- og kampestensgærde. Det takkede tårn er ikke meget højt, og kirken er ikke meget anseelig, men den tager sig dog ganske pynteligt ud. Skrås over for (hvor nu hotellet ligger) på den anden side af det lille Kirketorv (kun halvt så stort som nu) ligger en købmandsgård med en række hugne sten og høje træer foran, her bor en købmand Jepsen. Lidt længere henne, på den anden side af gaden, ligger byens skole, en lang, lav bygning med tegltag, den rummer to skolestuer, den store og den lille skole, Lærerens plads i skolestuerne er midt på gulvet ved et lille bord på en forhøjning, rundt om ham står 4 borde i hestekoform, 2 til drengene, 2 til pigerne. En del af undervisningen foregår på den måde, at de ældste og flinkeste af eleverne underviser de yngre og lærer dem at tegne og stave ved at pege med en lang stok på store tabeller, der er ophængt på væggene. Tidligere

havde Nykøbing latinskolen, men den nedlagdes allerede 1739 og lå i Toftegade.

Lidt længere nede i gaden ligger købmand Quistgaards ejendom, det er den anseeligste ejendom i byen, huset er langt, af bindingsværk med grønmaledede stolper. Foran den smukke gadedør (denne dør opbevares nu på Dueholm Museum) står 2 store træer med en bænk under og giver huset en egen hygge. Ejendommen strækker sig helt ned til havnen.

Nu er vi imidlertid nået til Nørreå (eller Helligåndsåen), der løber gennem hele byen (gennem det nuværende jernstøberi og lige nord for det nuværende rådhus).

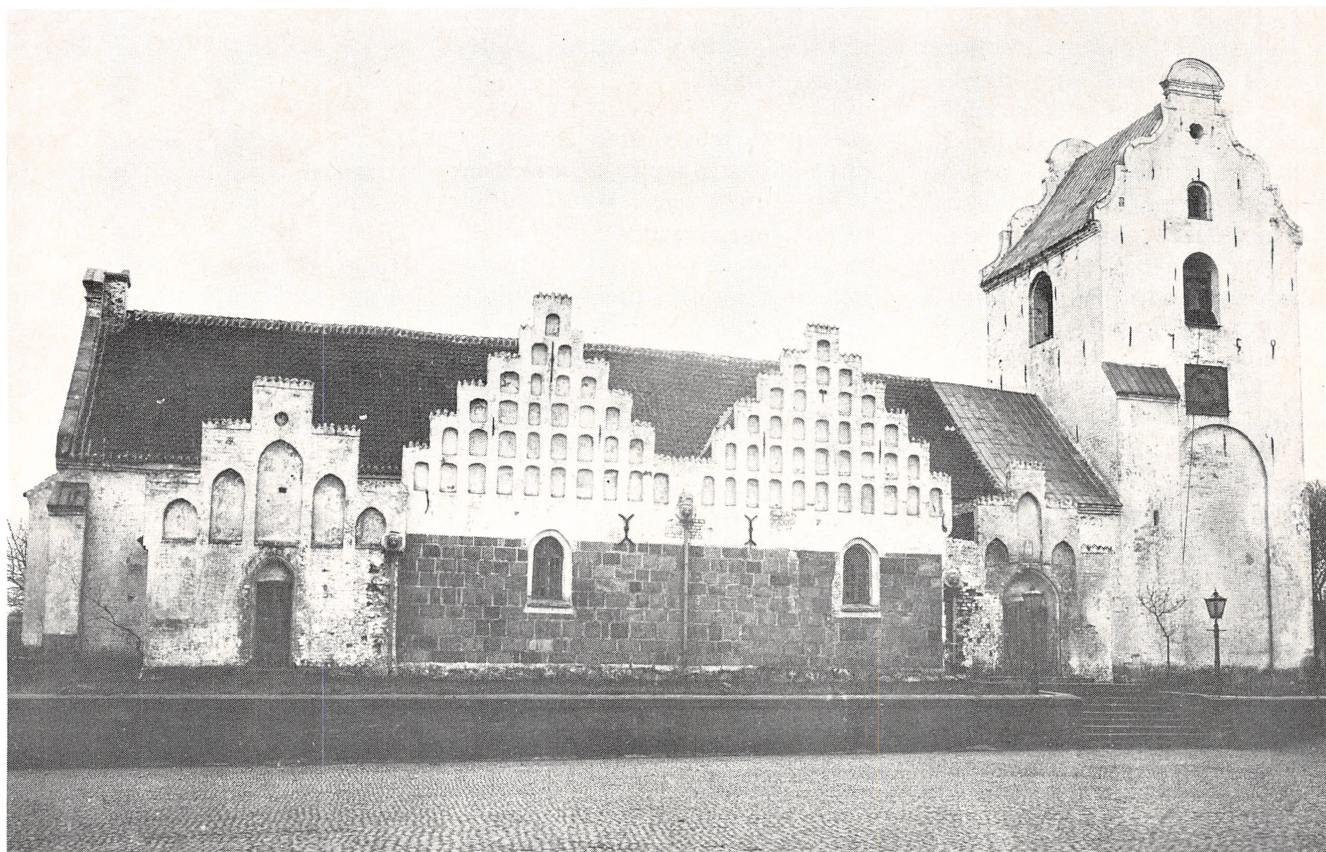
Fra Algade fører en kørebros til Nørregade, og ved Holgersgyde er der en gangbro og et vadested. I svunden tid lå her byens ældste rådhus nord for åen. 1546 blev nemlig en kirke »Hellig Geistkirken«, som havde hørt til byens Helligåndshus og lå her, skænket byen som rådhus, og dens kirkegård udlagdes til torv, medens en del af Kirketorvet siden blev bebygget. Dette rådhus brændte dog flere gange. Efter en brand havde byen i

lang tid intet tinghus, man benyttede private lokaler i byen og en ussel rønne ved Harrehøj. Og efter den sidste brand hengik således lang tid, inden man endelig 1757 opførte tinghuset i Algade.

I Nørregade ligger flere gamle købmandsgårde (og som et eksempel på, hvor meget grund, der hører til en sådan gård, kan nævnes, at til en ejendom, der tilhørte en Ole Nielsen, hørte størstedelen af de grunde, hvorpå jernstøberiet ligger, næsten hele Asylgadekvarteret og den grund, hvorpå den gamle Børgekole ligger, og på den anden side gaden lå en stor, smuk have). Nørregade når lidt uden for Færkenstrædet, her ligger Nørrebom, og her fortoldes og passes på lige som ved Vesterbom.

Der findes endnu en indkørsel til byen, nemlig ved en ny vej, der er anlagt over kærret (Nygade og Nørrebro) og her er også anbragt en bom (ca. 200 alen fra det nuværende Rådhus-torv). Thistedvejen over kærret anlagdes 1807.

Tidligere fandtes også en vej over kærret til Rolstrup, men denne nedlagdes, antagelig for at have et toldsted mindre at bevogte. Nu er der

Den gamle Sct. Clemens kirke.

Der glibes ål.

kun en fodsti. Nørregade er den gamle hovedindkørsel til byen, og vejene fortsætter ud til fjorden til Bjørndrup og fører videre op i Nørreherred, den benyttes endnu af beboerne af de nordligste sogne på øen som den korteste vej til byen (denne vej forfalder, og det stykke, der løber langs fjorden, bortskylledes efterhånden. Nørregade mistede derved sin stilling som hovedgade, og købmandsgårdene her forsvandt efterhånden).

Lidt nord for Nørrebom ved den gamle hovedvej (Markedsgade) ligger markedspladsen, her afholdes heste- og kreaturmarkederne, i modsætning til de årlige krammarkeder, der afholdtes på torvene og i gaderne.

Oven for Markedsgade, på bakkens, ligger Nørre Mølle. Ved markedspladsen lå i fordums tid et kapel, der sikkert må have hørt til den forsvundne landsby Vettels, der lå på Nykøbings nuværende bymarker.

Vi har nu været igennem hele byen, set dens offentlige bygninger, dens håndværkerboliger og store haver, men det, der har gjort mest indtryk på os, er de gamle, hyggelige købmandsgårde. Derfor beslutter vi os til at få et sådant hus at se indvendigt, og det lykkes os. Det

hus, vi får lov at se, har 2 gadedøre og en lukket port. Butikken har dør mod gaden og til gården, der bliver lukket om aftenen med lemme, og en dør ind til kontoret; i denne dør er der en glasrude med et gardin, for at principalen kan se, hvad der foregår i butikken, og om folkene er i aktivitet. Kontoret er et stort rum med borde og hestehårsofa. Her modtages godtfolk, der kommer til bys for at handle, Der er udgang til husets entré og en dør ind til bondestuen. Her står et langt, fast bord, 2 bænke og en bilæggerovn, dette rum er det mest benyttede i hele huset, her serveres kaffe, tvebakker og rom for bønderne, når de »hår fåt fræ å hår fået en Bjæsk i æ Butek«, og her indtager karlene og pigerne deres måltider og tilbringer vinteraftenerne med forskellige arbejder, såsom at spinde, karte, binde hoser, skære træsko, støbe lys o.s.v. Fra denne stue fører en dør forsynet med glasrude ind til lejligheden og en anden til køkkenet. Lejligheden består af dagligstuen, soveværelset og storstuen (salen), denne er husets fornemste stue, den er på 5 fag, og her er de bedste møbler anbragt, der står stole langs med væggen, og der er en sofa, foran hvilken der står et bord, og der er ophængt nogle store

skilderier i forgyldte rammer. Desuden findes 2 store gæsteværelser og rum til tyendet.

Som man ser er der god plads i huset, og det siges, at omtrent således skal også de fleste andre købmandsgårde være indrettet, selv om de ikke alle er så rummelige. I gården er der vogn- og staldplads til over 50 køretøjer, og kniber det, kan der skaffes plads til mange flere, tillige hører der pakhus og tømmerplads til ejendommen.

Der er nu snart ikke mere at se i den lille by, men i stedet for at gå ind i dens snævre sidegyder, vil vi, inden vi forlader den, gå et svip op i kirketårnet. Herfra ser vi den gamle by ligge udbredt for os. Udover de huse og gårde, der grupperer sig om Langgaden, er der kun få og små gader og stræder. Uden for bomene er der så godt som ingen bebyggelse. Der strækker sig kun grønne marker og side, ikke afvandede kær. Ingen skov er der, Øren (Ørodde) ligger øde hen. Kun en ringe del af den er opdyrket. På højen lå i det syttende århundrede en vindmølle (de gamle møllesten lå for nogle år siden ca. 20-30 alen ude i vandet i bugten neden for højen, og ligger der muligvis endnu). Dog under fjord- eller havbakkerne

Nykøbing 1830. Tegnet af R. H. Kruse.

(skrænterne nedenfor kirkegården og partiet nedenfor ting- og arresthus og hvor M. C. Holms stiftelse nu ligger) bliver vi en plantning var, det er provst Schade, der har gjort den første begyndelse til Christianslund, det senere Nykøbing Plantage. Langs stranden om til havnen

er der kønne spadserestier og over åen, i hvis munding der er en lille havn for fiskerbåde, er der en gangbro. Selve havnen, der er privat ejendom, er et firkantet bassin, ca. 90 alen lang og 62 alen bredt, ud mod bugten har den et indløb, der er lukket med en flydebom, videre

langs stranden og om mod Klosterfjorden ligger marker og enge. Oven for disse begynder byens haver, og nogle små huse (der ligger hvor posthuset nu er) ved holmen er byens fattighuse og byens hospital.

Bag Algades og Vestergades gårdes store haver går en idyllisk vej (nuværende Grønnegade) adskilt fra disse ved en grøft, over hvilken der ligger gangbrædt ind til havelågerne, ad denne vej kan man komme hen til Vesterå og over en gangbro til Dueholm. Vejen kaldes »Bag om Byen«, og den er om sommeren en meget yndet promenade, ikke mindst for byens unge par, og der er herfra en vid udsigt over kærerne helt over til Nørre Landevej og ud forbi Dueholm.

Ejendommeligt for byen er den mængde storkereeder, man ser, der skal da også ca. år 1800 være talt over 50 storkepar.

Der høres ingen larm eller støj fra byen, den ligner nærmest, som den ligger der med sine små huse, store haver og træer, en lille Torneroseby, og det er en stille by og en lille fattig by, ikke engang dens store købmænd kan kaldes velstående, den er endnu ikke kommet sig efter alle de ulykker og brande, den er blevet hjemsøgt af. Den gamle St. Clemens kirke, i hvilken vi står, kan fortælle herom, thi om den er byen vokset op, den har set hele dens udvikling gennem tiderne, har lidt med byen og været delagtig i dens trængsler.

Hilsen

til Danmarks Afholdsforenings Aarsmøde i Nykøbing paa Mors 1898

Af Johan Hinding

Melodi: Velkommen i den grønne Lund.

Saa lægge vi da ud paany,
Vel mødt, I Gæster kære!
»Velkommen til vor lille By!«
Det skal vor Hilsen være.

Vi byder eder Vennehaand,
Og alle vil vi mindes,
At Kærligheds og Sandheds Aand
Bør stedse hos os findes.

Og naar vi øve Alvors Værk,
Da vil det sikkert skønnes,
At Enighed gør dobbelt stærk,
Og ærligt Arbejd' lønnes.

Vort fælles Maal er ret og sundt:
Vi vil det gode fremme;
Men hvad der gør vor Næste ond,
Det vil vi gerne hævme.

I Broderkærlighedens Navn
Vort Møde Frugter bære
Til Fædrelandets sande Gavn,
Til Afholdssagens Ære!

Erindringsglimt ved en gammel kridtgrav

Af Frode Madsen

Vi skriver sommeren 1977. - Vi er på en slags pilgrimsrejse til min mors ø, som ved et lunefuldt træf ligner navnet Morsø. - Hun døde om foråret som den sidste af vore gamle i en alder af 86 år. - Med hendes bortgang er nu den personlige tråd til hendes og slægtens fortid kappet over.

Vi står ved kanten af en stor kridtgrav, er søgt herved fra den gamle landevej efter at have været i Øster Jølby og på frimenighedskirkegården, hvor gravstedet over mors forældre, Karen og Niels Arentsen, endnu findes. De døde i 1940'erne. - En enlig bregne fortæller, at det ikke er hver dag, der kommer besøg.

Ganske langsomt - her på kanten af den tilgroede kridtgrav - toner i middagsstilheden en svunden tid frem. Hvor nu kører græsser på skrænterne, og nogle kasserede biler på gravens bund, understreger forladtheden, har jeg som barn stået med mor ved hånden. Det kildrede i maven, når vi så ned i dybet, hvor store gravmaskiner arbejdede og fyldte deres ladninger i tipvogne, mens et tykt lag kridtstøv lå overalt, og man måtte børstes godt, når man kom hjem.

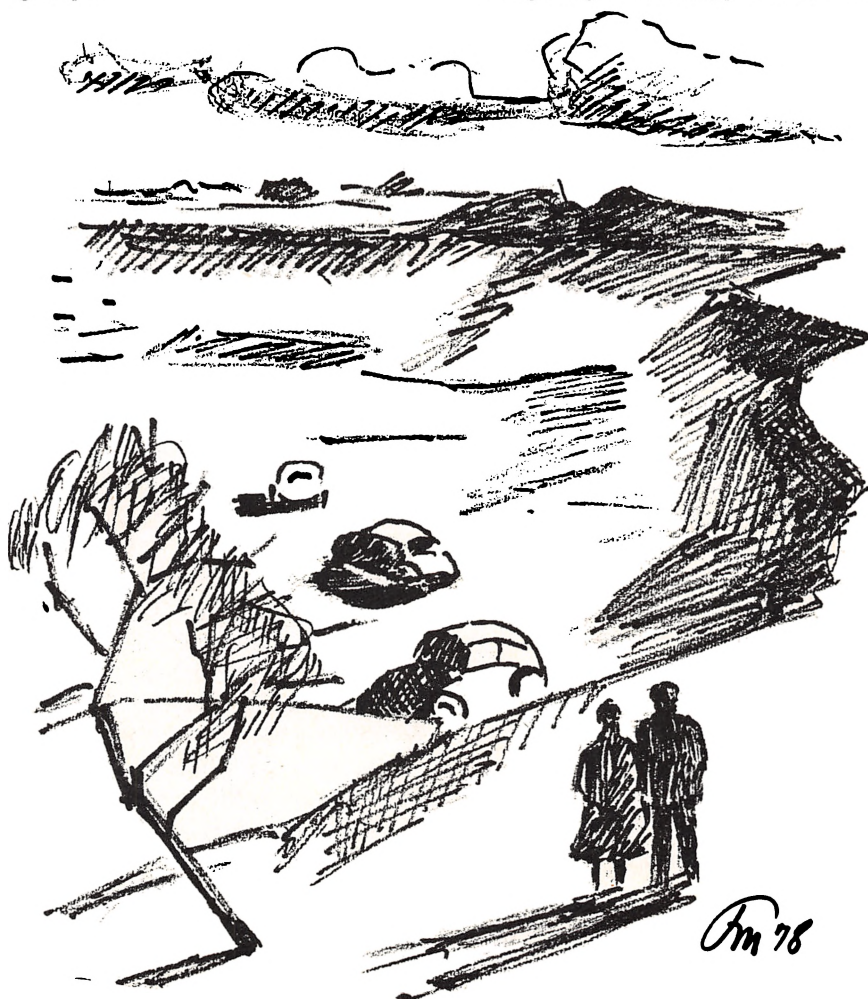
Denne summen af maskiner var akkompagnement til vore sommerferier og begyndte allerede i den tidlige morgen, for sammen med den høje malketone fra strålerne i mælkespanden at være morgenens vækkelyde i barndomsferierne i 1920'erne.

De gamles morgenstemmer tone de ind til os fra bryggeriset: bedstefars lidt mutte og bedstemors blide pludren. Ind imellem galede hanen, og vindebrønden peb i haven.

Når vi var kommet op og i tøjet, var der nok at se til, og udendørslivet trak, thi fra køkkenvinduet kunne vi tit se, når folkene fra den store gård oppe ved vejen lugede roer. De gik sindigt ved siden af hinanden med stråhatte på, og når vi nærmede os, stillede de sig med hånden på hakken og hagen tænksomt ovenpå og spurgte: »Hwans æ I for nowen?« - »Nåh, I æ Niels Arentsens døtters båer«. - Og så prøvede vi at forstå hinanden, og morsingboerne havde det skæve grin på. -

Til den store gård hørte et ølbryggeri, og her kunne man også få sig en rød sodavand, når man kiggede indenfor. Bryggeriet lå på den anden side af landevejen, og når vi kom fra Nykøbing, holdt rutebilen altid her, og ved grøften på den modsatte side stod bedstefars mælkespande, det virkede så hyggeligt.

Fra bedsteforældrenes stuevinduer, der vendte mod syd, kunne man se naboen Poul Bunk's gård. Her boede også børnevenner, og datteren Karen spillede på stueorglet og sang: »Plukke, plukke siv ved

å« og kiggede på os med sjove, let skelende øjne. Hun var medlem af den lokale sangforening og havde en køn, lys stemme.

Broderen Kræn Bunk kørte lastbil med øffende grise og andet godt, og når det var varmt, sagde Karen altid: »Han ry'er«, det betød vistnok »sveder« på morsøsprøg.

Poul Bunk selv tog af og til turen med cykelklemmer på til Nykøbing og fik sig en lille hjertestyrkning og kiggede på livet der. - Han havde megen lune, men var tunghør, og havde altid hånden bag øret, når vi talte til ham.

Når min moster nærmede sig syd fra på cykel, hørtes hans tågehornstemme: »Dæ kommer Signe - hun ska' op te fåer«. - Hun kom som regel kørende ad hulvejen syd fra, der gik forbi kridtgraven. Deres gård lå længere mod syd og hed »Svanehuset«. Vi syntes som mindre, at det lå ret afsides, og børnene derfra og vi var ret generte overfor hinanden, de kiggede på os fra sprækker ved dørene, mens de voksne diskuterede, men både min moster Signe og onkel Rasmus var rare mennesker, som jeg tidligere har berettet om.

- Men jeg må ikke glemme »moster«, som vi tit besøgte, det var

Til Sparekassens 60 Aars Jubilæum

1912

Af Axel R. Hansen

Den velsituerede Kasse.
Den velsituerede Borger,
Der sidder med Penge en Masse
Og uden Skatter og Sorger,
Der vifter med en Balance
Paa over tre Millioner,
Skønt selv den giver Avance
Endog paa de fattigste Kroner. -
Vi ønsker, at idel Lykke
Fremdeles den maa beredes!
- Vi andre føler os trygge,
Først naar *den* trives og fedes!

bedstemors søster. Hun hed Kirsten Thorsen og boede i et pænt, hvidkalket hus nede i Øster Jølby. - På hendes væg hang et gammelt ur med lodder dinglende, og når det slog, virkede det med sin klang som den lyse stemning omkring hende. - Hun kalkede selv sit hus, også da hun var højt oppe i årene, men en gang faldt hun ned af stigen og brækkede et ben, og da hun var meget energisk, kalkede hun siden sit hus så højt, hun kunne nå, og havde hjælp til resten. - Hun lignede bedstemor meget og havde de samme smilerynker og blå øjne. Det var som Limfjordens blå lys spejlede sig i dem. - Hun blev ligesom bedstemor over 90 år, så min farbroder fra Thy sagde altid: »Dæ sedder et godt indmad o den familie på Mors«. - Fra et avisbillede ser vi hende på 90 års dagen omgivet af børn og børnebørn, hvoraf én af sønnerne, Peder Lassen, havde snedkeri i Øster Jølby og var vej-assistent tillige. - Han havde bil til sine inspektioner, og jeg havde senere som voksen megen glæde af at være med på ture, hvor jeg brugte malerkasse og staffeli. - Han var en smuk mand med et venligt sind, og familiens hjem overfor kirken var et gæstfrit sted, der tiltrak os, de havde ligesom smilehuller i hagen og let til latter.

I denne døsigede middagstime, hvor vi har lagt os i græsset, glider tankerne uvilkårligt mod fortiden og det, der er blevet os fortalt.

Ordet »hun døde« lå tungt på barnesindet, og på vor væg derhjemme hang i en oval ramme et billede af en ung pige med skrabet hår og højhalset kjole. - Det var mors ældste søster, der gik bort som 17-18 årig. Hun fik en svulst i halsen, som langsomt kvalte den arme pige, og allerede på billedet er øjnene fjerne og vemodige. - Også mors næstældste søster, Sidsel, så på os med blide øjne fra væggen - hun døde fra tre små børn som ganske ung. Hun var lærerkone i Klokkeholm og blev ført hjem til Øster Jølby, hvor de gamle puslede om hendes grav, indtil de selv lagde sig til hvile samme sted 20-25 år senere.

Så er der billederne med de lukkede munde trods øjnenes glade smil. - De døjede i tænderne. - En frostklar vinterdag er mor med op-

hovnet kind blevet kørt i hestevogn til Nykøbing fra Flade, hvor de dengang boede, og har fået trukket tænder ud uden bedøvelse.

Her er mindet om kolde pigeværelser: billedet af en gård med pløret, opkørt vej ved efterårstide og tjenestefolkene foran. - Mus i sengehalmen, der, når halmen udskiftedes, trak flere mus til. - Længsel og hjemvê!

Der er fine billeder af let beno-vede piger mellem kunstige bøgestammer og værdige mænd med store arbejdsnæver på knæene. - Den sparsomme fritid blev også brugt til et lille minde for slægt og venner, og da særligt til glæde for os i dag.

Ja, sådan en frisdag bestod for mor i - efter klokken 12, når husarbejdet var færdigt - at gå til Flade fra Nykøbing (ca. 12 km), være hjemme et par timer og gå tilbage igen inden aften.

Her er også et lysere billede fra Galtrup Højskole i 1912, alle pigerne er i fine lange kjoler med brocher og kæder om halsen, og blandt lærerne skimtes den afholdte pastor Balslev.

Langsomt glider vi mod 1915, her er afslutningen på Mors. Ved en broders bryllup vendte en forslidt dansk-amerikaner hjem efter 9 års hårdt arbejde i det fjerne og med en lille skilling til at starte en købmandsforretning for. Her står de så, far og mor, efter deres eget bryllup i deres fine stads hos fotografen i Nykøbing, og få dage efter er far-ten gået mod syd en lys martsdag, og året efter er jeg kommet til verden.

Ved min fødsel besøgte bedstemor os. Hun rejste alene, og da hun aldrig havde kørt med tog før, rejste hun sig med øboens sindighed for sent, og toget tøffede videre med hende til Skjern, hvor behjertede mennesker tog sig af hende, og dagen efter kom hun så til Lem.

Vort årlige besøg hos dem var altid i forventningens tegn, og før jeg langsomt vågner af dvalen, ser jeg de to gamle for mig i deres pæne søndagstøj, vandrende til den kirke, ved hvis skærmende ly de sover den evige søvn.

Og det blev så afslutningen på nogle minder ved en gammel kridtgrav på Mors.

En kending fra fjorden

Om sluppen »Ruth« Af M. Gøthche og H. Jeppesen

I september måned år 1854 var der, som så mange gange før, stabelafløbning i Svinør i Norge. I april havde skibsbygmester Peder Wilumsen og skibstømrer Niels Olsen lagt kølen og rejst stævnene til en slup på 37 fods længde, »som de derefter af Eg og Furrumaterialer samt med Klink byggede fuldfærdig«. Nybygningens ejer var skipper Hans Christian Ulriksen, og han gav sit skib det gode og traditionsrige navn »Familien«. Senere fik det andre navne og nye ejere, men fra 1916 blev det kendt i Limfjorden som sluppen »Ruth«... og her er det stadig hjemmehørende.

124 år sætter naturligvis sit præg på en brugsgenstand, men det er vel de færreste, som i dag vil nedrive et hus af samme alder, hvis det udgør en karakteristisk del af et miljø. Den voksende forståelse for bevaring af huse er dog kun i begrænset omfang ført videre til den sejlene del af vor kulturhistorie. Denne lille artikel fortæller om et skib og dets historie, og hermed også om, hvorfor museumsfolk synes, at sluppen »Ruth« skal bevares.

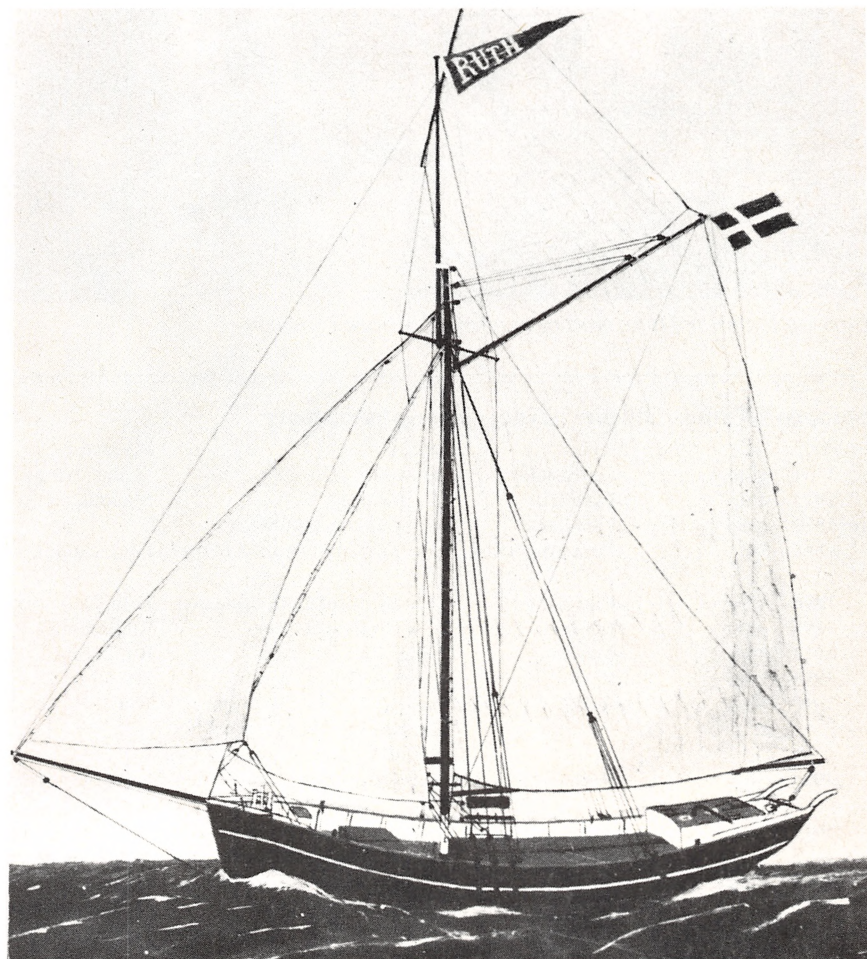
»Ruth« er antagelig bygget til skudéfarten mellem Nørrejylland og Sydnorge, der endnu på det tidspunkt udgjorde en væsentlig del af vor regions erhvervsliv. Det yderst nødvendige træ til såvel byggeri som til brændsel kom i stort omfang fra Norge, der i stedet købte danske landbrugsprodukter. Udskibningen foregik hovedsagelig over stranden i Klitmøller, Vigsø og lignende steder og gik til Mandal, Kristiansand og Arendal i Norge. Skudéfarten blev i ældre tider besørget af sandskuderne, der var store åbne både, men efter atten-hundredets midte havde denne skibstype fundet sin endelige form

og kendtes overalt som danmarks-slupper. Det var brede, fyldige fartøjer beregnet til store dækslaster, men målt til en lastedrægtighed på kun 4½ commerslæster, så de slap for lodspligten. Besætningen på et sådant skib udgjorde måske 2 voksne og en dreng.

Efter gennembrudet af Aggertangen og indvielsen af Frederik den VII's kanal ved Løgstør grunde steg besejlingen af Limfjorden. Søfartens omfang på den tid fremgår f. eks. af, at der i 1871 alene i Limfjorden var registreret 142 skibe på

over 20 T, og heraf var 64 jagter og 12 slupper. Der er næppe tvivl om, at »Ruth« også har sejlet en del på fjorden allerede dengang, den var norskejet, og takket være de bevarede lodsjournaler fra Løgstør Lodseri, ved vi, at skibet i 1877 og 1882 bragte en trælast fra Mandal til Nykøbing, og i 1879 til Thisted.

I 1888 blev fartøjet dansk ejendom, da skipper Morten Østen fra Fejø købte det i Christiansand for 950 kr. kontant. De følgende 28 år havde skibet 4 forskellige ejere og 3 andre navne, men vigtigst for ski-

Skipperbillede af sluppen »Ruth« 1919-23. I privat eje.

bets udseende var den omfattende reparation, .. som blev foretaget på Boas Værft i Rudkøbing 1898. Her blev sluppen forlænget nogle fod, og den oprindelige klinklagte bordlægning, hvor plankerne lapper over hinanden, blev ændret til krawel, hvor skibssidens planker ligger kant mod kant. Skibet havde nu helt tillempet sig den danske småskibsfarts byggetradition: Skipperens kahyt under skibets halvdæk agter og mandskabets beboelsesrum ude i forskibet. Denne indretning har sluppen beholdt helt frem til i dag. Dog fik den, i forbindelse med den senere motorinstallation, påbygget et motorruff og fik en større luge. Slupriggen beholdt den fremdeles. Ifølge rekonstruktions-

brev af 12. marts 1898 kom sluppen nu til at måle 19,62 bruttoregister-ton.

Temmeligt utilsigtet fik skibet fra 1916 hjemsted i Limfjorden. Den daværende ejer fra Mariager gik på grund med »Ruth« på Feggerøn, og formodentlig har skibet stået så hårdt eller taget så megen skade, at han ikke selv kunne klare udgifterne. I hvert fald blev »Ruth« den 2. november købt af toldopsynsmand og kroejler Peder Chr. Pedersen, Feggesund, og kgl. postfører Kristian Andreas Mortensen, Nykøbing Mors, i fællesskab for 2.200 kr. Ti dage senere overlod de en tredjepart til skibsbygmester Søren Larsen, som til gengæld påtog sig at reparere fartøjet, når det kom

i havn i Nykøbing. De næste syv år skiftede »Ruth« ejer 3 gange, men da Lars Chr. Sørensen Dyhr købte skibet i 1923, blev der rolige forhold igen. Mand og skib fulgtes ad indtil Lars Dyhrs død i 1968.

»Ruth« og Lars blev velkendte for alle, der færdedes på fjorden, men lige så vellidt blev Dagmar. Lars og Dagmar var begge fra Fur, og da de blev forlovede, var han fisker. Senere sejlede han bl. a. som matros med sin bror, der også var fjordskipper. Lars og Dagmar var begge kun 26 år, da de fik eget skib. Det betød dog ikke, at de ligefrem var velhavere, og der blev heller aldrig overflod af materielle goder hos familien Dyhr. I den første tid, endnu medens børnene var små, dannede den trange kahyt rammen om familielivet, men da skolen begyndte for de tre små piger, måtte Dagmar blive hjemme, og Lars måtte påmønstre en mand. Da børnene blev store nok til at klare sig selv, sejlede Dagmar atter med - ikke blot fordi det var rart, men fordi det var nødvendigt for at holde omkostningerne nede.

»Ruth« sejlede fortrinsvis i pakketfart mellem Nykøbing, Fur og Ålborg med laster som cement, kalk, gødning, foderstoffer, og til tider stykgods. Enkelte sommerture især i de første år kom skibet dog også ud af fjorden til havne som Århus, Horsens, Rudkøbing, Holbæk og Roskilde. Ved overtagelsen var skibet rigget som jagt, og da der kun var 10 HK i hjælpemotoren, så var der god brug for sejlene. I vinteren 1926/27 byggede Lars Dyhr selv skibets styrehus, og i 1932 blev maskinkraften øget til 25 HK. Det var nok i denne skikkelse, med det karakteristiske styrehus og det store trekantede sejl, Lars og den bedagede slup var bedst kendt. Netop i disse år begyndte fjordskipperne for alvor at mærke konkurrencen fra jernbaner og biler, og i 1933 stiftedes Limfjordsskippernes Sammenslutning, som skulle sikre ensartede fragtrater og fælles optræden fra de ca. 60 skibe, som da hørte hjemme i fjorden. Lars Dyhr blev straks medlem af foreningen, og han holdt ved til den blev opløst i 1960 - de sidste år som bestyrelsesmedlem. I 30'erne opnåede foreningen en del resultater for medlem-

Lars og Dagmar Dyhr med børnebørn ombord i »Ruth«.

Sluppen »Ruth«s tidligere navne, ejere og hjemsteder

År	slup	Navn	Ejer	Hjemsted
1854	slup	»Familien«	Hans Chr. Ulriksen	Svinør, Norge
1875	slup	»Familien«	L. Børfusen	Mandal, Norge
før 1888	slup	»Familien«	L. og Jakob Jakobsen	?
1888	slup	»Forældres Minde«	Morten Søren Pedersen Øster	Fejø, Danmark
1896	slup	»Carl Bang«	Abrah. Josef Gotf. Jonassen	Fejø, Danmark
1896	slup	»Marie«	Chr. Ludvig Hansen	Rudkøbing
1912	slup	»Marie«	Hans Chr. Petersen	Rudkøbing
1916	slup	»Ruth«	Anders Chr. Andersen	Mariager
1916	slup	»Ruth«	kroejler P. Chr. Pedersen, Fæggesund, og kgl. postfører Kr. A. Mortensen, Nyk. Mors	Nykøbing Mors
1916	slup	»Ruth«	skibsbygmester Søren Larsen Nykøbing M. får 1/3 part	Nykøbing Mors
1917	slup	»Ruth«	skipper Søren Thomassen, Fur	Nykøbing Mors
1918	slup	»Ruth«	skibsf. Thomas Pedersen, Fur	Nykøbing Mors
1919	slup	»Ruth«	skibsf. Niels Andreas Mortensen, Nykøbing Mors	Nykøbing Mors
1923	jagt med hjælpemotor	»Ruth«	Lars Chr. Dyhr, Nykøbing M.	Nykøbing Mors

merne, men på længere sigt blev kampen for ulige, og fra 1950'erne, hvor store lastbiler blev almindelige, blev det næsten umuligt at leve som fjordskipper.

Det har således nok været yderst belejligt for familien Dyhr, at Lars i 1961 blev afløerskipper på Livøbåden, og året efter fastansat. Det første år levede de ombord i »Ruth«, men derefter fik familien bolig på Livø. De næste 6 år blev en tid, som Dagmar altid mindedes med stor glæde, og for den mere end 100 år gamle »Ruth« blev det også en tiltrængt rolig periode. I 1967 vendte alle tre tilbage til Fur som pensionister, og ved Lars Dyhrs død året efter, blev »Ruth« overdraget til et kulturhistorisk museum.

Siden 1968 har »Ruth« ligget ved Brdr. Andersens værft i Vest Vildsund, og skibet tilhører nu Nationalmuseet. Indenfor de sidste 4-5 år er Nationalmuseets økonomiske grundlag desværre blevet stadigt ringere, og man har derfor forsøgt at interessere andre i at bevare de 124 års kulturhistorie, som »Ruth« rummer, mod til gengæld at overdrage brugsretten til de interesserede. Det seneste projekt henvendte sig til Morsø kommune, hvor unge arbejdsløse i løbet af to år skulle deltage i restaureringen som beskæftigelsesarbejde. Det færdige skib skulle så udlånes til en selvvejende institution som lejrskoleskib. Et knebent flertal i kommunalbestyrelsen afslog at yde penge hertil.

Lykkeligvis har Nationalmuseet fået en privat donation, som gør det muligt at lade Brdr. Andersens værft restaurere skroget, medens det endnu ikke er afgjort, hvor eller hvem, der kan og vil udføre det resterende arbejde. Hvis ikke den lokale interesse kan omsættes i kontanter, så vil det gamle Limfjordskib »Ruth« nok om nogle år kunne ses i København.

KILDER:

Thisted Distriktstoldkammer, papirer vedrørende »Ruth«.

Limfjordsmuseets arkiv, LEU nr. 4, 5 og 21, forhandlingsprotokol for Limfjordsskippernes Sammenslutning. Lodsjournaler for Løgstør Lodseri.

Skive Folkeblad, juletillægget 1967.

Lærer Saabye, Karby skole

Af Signe Rasmussen

Mine første erindringer om lærer Saabye er ikke fra skolen, men fra mit hjem, hvor jeg lyttede til samtaler mellem ham og min far. Min far drev skoleloden for læreren, en følge heraf var besøgene i hjemmet. Ved at lytte til disse samtaler, lærte jeg på et meget tidligt tidspunkt at forstå, at politik er ikke økonomi alene, men en livsindstilling, der betinger frihed til udfoldelse for den enkelte, og ansvar for de udfald, en sådan udfoldelse måtte give. Alleerede den gang blev jeg i min opfattelse af politik overbevist Venstre, en indstilling ingen har formået at rokke ved siden.

Hver morgen i hele skoletiden startedes med morgensang og andagt. De børn, som var i skole, samledes i den klasse, hvor lærer Saabye skulle undervise. Vi sang en morgensalme, derefter læste lærer Saabye trosbekendelsen og bad Fader vor, og de allerfleste dage sluttede andagten med verset »O du som os velsigned«, sidste vers af 697 i salmebogen, og jeg tror, at ingen af Saabyes gamle elever siden hen, når de har hørt dette vers, har kunnet undgå at mindes morgenandagten i deres barndoms skole og deres gamle lærer. Lærer Saabye virkede i Karby skole i lidt over 40 år, og stor var hans indsats her, og der kunne drages mange minder frem. Minder om den strenge lærer, der ikke slækkede på kravene, især ikke når det gjaldt dansk og regning, to ting, som I skal lære at forstå, det er en nødvendighed, hvis I skal klare jer senere hen i livet, så her var ingen pardon. For dem, som havde svært ved at tilegne sig disse ting, har mangan en skoletime været lang og træls, for det skulle som sagt læres, og ikke altid blev klokken overholdt så nøje, hverken når det gjaldt hjemgang eller fri-

kvarter, hvis der var brug for lidt længere tid, og det kunne hjælpe, ja, så skulle det til, og vi måtte blive siddende.

Vi, der har gået i skole hos lærer Saabye, fik i hans måde at undervise på en livsindstilling og et livssyn, der er kommet til at præge nogen livet igennem. Den klarhed og styrke, der var over hans fremstilling af hele det historiske materiale både fra Danmarks og verdens historie, og ikke mindst bibelhistorie, alle skikkelser blev levendegjort på en måde, så vi aldrig glemte dem, dette gælder både de gamle patriarker, profeterne, Jesus og hans apostle og andre skikkelser i tilknytning til bibelhistoriens beretninger. Og det gjaldt historiens store navne, konger og hærførere, opfindere og mange andre, som vi helst skulle huske, blev der fortalt om på en måde, så det bed sig fast.

Citat efter nu afdøde seminarieforstander Jens Futtrup, Jelling, som også var en af lærer Saabyes gamle elever: »Efter mange års bekendtskab med skolegerning andre steder tør jeg i dag fastholde, hvad der i barneårene for mig selv og mit hjem var en given sag, nemlig at Frederik Saabye var en overordentlig dygtig lærer, det gælder hans undervisning i dansk og regning. I bibel- og danmarkshistorie hørte han hjemme blandt de benådede få. Han fortalte godt, det han fortalte levede i ham. Vi er nogle stykker af hans gamle drenge og piger, der tør sige, at det han fortalte og derigennem gav os lever i os endnu«.

Helt enig med Jens Futtrup, at der i skolen i disse år er blevet sat mange tanker igang, tanker, der senere i livet har talt til vedkommende og for nogen haft afgørende indflydelse på vigtige beslutninger.

Jeg har nævnt lærer Saabyes stregthed, dermed er ikke sagt, at han ikke havde andre fremragende egenskaber i forholdet til vi børn. Et eksempel: Hvis min far en dag kørte fra lærerens mark, lidt før skoletiden var slut, kunne han sige: Spring, så kan du komme op at køre hjem. Ligeledes var hans fødselsdag en af vore højtidsdage, så kom vi om til fru Saabye (født Kirstine Worm) og fik chokolade og kager, én klasse af gangen, men alle. Var frikvarteret blevet lidt for livligt med skrammede knæ, næseblod eller andet, lød det: Gå om til min kone og bliv ordnet lidt. Så fru Saabye kendte vi som den gode fe, der mildt ordnede alle vore småskavanker. Var der sygdom eller andet i et hjem, var der altid forståelse for, om en af de store skulle blive hjemme og hjælpe til og derved forsømme helt eller delvis i nogle dage. Du kan komme i skole med de små, når din far er blevet bedre, så indhenter vi det, du er sakket bagud. Og det blev indhentet uden mere snak om den ting. Et er sikkert, trods stregthed og store krav tror jeg, vi alle uden undtagelse elskede lærer Saabye, og de allerfleste var kede af den dag, skolen var slut, og vi skulle sige den farvel.

Skulle der nu på Mors sidde en og anden af lærer Saabyes gamle elever og læse dette og ikke være enig med mig, bedes I huske på, at gennem 40 år går mange børn gennem skolens klasser, jeg kan ikke kende alle eller deres mening, nogen er meget ældre end jeg, men også blandt dem har jeg truffet folk, der højt op i årene priser lærer Saabye for det, han gav dem i deres skoletid.

Det var lidt om, hvad lærer Saabye kom til at betyde i skolen, den indsats, han ydede her, var hans livsværk og havde hele hans kærlighed. Men på mange andre områder blev han sit sogn og sin ø en god mand med en arbejdssevne som få, en idealisme og et livssyn, der kom til at præge det, han fik med at gøre, samtidig med en forhandlingsevne, der næsten altid gav positive resultater. Et ualmindeligt virksomt liv, foregangsmand på mange områder, både i det åndelige og i de mere praktiske ting kom han i mange spørgsmål til at præge sin tid på øen.

Han var initiativtager og medstifter af Morsø Folkeblad, dens formand fra 1908-1925, dens revisor til han var snart 90 år gammel.

I sin formandstid var hans interesse for bladets stof altid levende, og han ledte det gerne i kristelig, kulturel og nationale baner, så vidt hans indflydelse nåede. Dertil kommer, at han var sikker på det rigtige i liberalismens idegrundlag og havde sit sikre ståsted i Venstre. Man forstår, at der sammen med dygtige bladfolk var mulighed for at skabe et organ, der kunne få livsbetingelse, var de første tider end svære, bestyrelsen måtte ofte stå bag økonomien. Fremad gik det, inden så længe byggedes Morsø Folkeblad, dette skyldtes ikke mindst formandens indsats. Når man på Mors i dag kan glæde sig over fortsat at have sin egen avis, er også lærer Saabyes indsats her værd at takke for. Det er en af de ting, der fik betydning for hele øen ligesom hans mangeårige formandskab for Morsø Venstre.

Størst betydning fik han for sit sogn. Her blev på hans initiativ Karby Andelsmejeri oprettet, han var i mange år dets kasserer. Hver fjortende dag var vi landbobørn med hjemme på kontoret og fik mejeriudbetalingen med hjem. Jeg glemmer aldrig en lille hvid hund, som sad under bordet i gangen.

Først efter flere besøg blev jeg klar over, at den var udstoppet.

I menighedsrådet gjorde han et stort stykke arbejde, en del år som formand. En stor del af æren for Karby kirkes skønhed tilkommer lærer Saabye. Han fik sat igennem, at kirken blev gjort i stand. Med dens rige udsmykning er den en af vore allerskønneste landsbykirker. Også kirkegårdsmuren blev rejst på hans initiativ.

Gennem alle årene øvede lærer Saabye en gerning i kirken, først som kirkesanger, senere som organist. Han var meget musikalsk, skrev også selv melodier, som vi lærte i skolen.

En sygeplejeforening oprettede og ledede han i mange år, i sparekassens bestyrelse var han i mere end en menneskealder.

Sognets lille forsømte bogsamling fik han til at blomstre op og blive til en af amtets største. Han var formand for lærernes læserforening, en overgang også for lærerforeningen.

Dette var lidt af, hvad lærer Saabye kom til at betyde uden for skolen, i dag måske glemt af de fleste, men mange af de ting, der blev startet i hans tid, består og fungerer stadigvæk.

Det må stå klart for enhver, at en mand ikke når alt dette uden en overordentlig stor arbejdsindsats. Her havde han fået et godt kommunikationsmiddel i Folkebladet, hvis medarbejder han var op i en meget høj alder. I bladet udfoldede han et energisk virke for egnens sager, gjorde et fremragende arbejde for at fremme kendskabet til sine politiske og nationale synspunkter (han var også medlem af styrelsen for Dansk Grænseforening).

Et af de mange gode minder fra skoletiden var en højtidelighed i skolegården på genforeningsdagen i 1920.

Lærer Saabye var født i Løvel i 1858 den 11. februar. Efter læreruddannelse i Jellinge kom han til Karby omkring 1885, måske var det i '84, var lærer her i lidt over 40 år, flyttede til Nykøbing nogle år, men vendte atter tilbage til Karby, hvor han boede til sin død 91 år gammel. Fruen overlevede ham, men der var ikke lang tid mellem deres bortgang.

Vi kunne mere os

Af S. Ditlevsen

Folkemindesamleren S. Ditlevsen fik i 1923 en gammel mand i Sejerslev til at fortælle om tiden 1850-60. Samtalen gengives til dels med den gamle mands egne ord.

En gammel mand fra Sejerslev har fortalt mig følgende, som jeg her tildels med hans egne ord skal gengive.

Nå bette mand (et udtryk han ofte brugte), han vil høre noget om gamle dage, og da han ikke er en af de her forrendte, pjattede københavnerne, der ingen vid har om vi bønder, men tror, vi er så tossede, at de kan rende døre op med os, skal a nok fortælle ham noget, men a vil sej ham, a vil ingen navne ha frem, nu ved han det. Vi var meget for kommers sådan mellem hverandre, og vi kunne mere os og være glade for meget mindre end folk nu om dage, for nu går det ud på at sætte penge i sturhied og skjidt. Nu skal de unge, og forresten mange af de gamle med, have kramtøj til klæder og cykler og narværk, og når de så kommer til maj eller november, har de deres løn optaget og ejer knap nok skjorten til røven.

Nu skal a først fortælle ham om »Høstmanden«. Den i byen, der blev først færdig med høsten, lavede en høstmand af halm og klædte ham i nogle gamle ralter. Han havde et brev i lommen, hvori han tilbød, at han ville hjælpe til, at de snart kunne blive færdig med høsten. Dagløn ville han ikke have, men han ville have en god forplejning, og han ville sove ved pigen om natten og meget andet, hvad vi nu sådan kunne hitte på. Han blev i al hemmelighed transporteret fra det ene sted til det andet, og allerhelst skulle den stilles an inde i stuen i bænkekrogen. Helt ufarligt at få fyren anbragt var det ikke, for det blev betragtet som en skam at få ham på besøg, og blev overbringeren opdaget og fanget, blev kava-

leren surret fast på ryggen af ham, og under puf og stød blev han drevet tilbage med ham. Han kan lige tro, bette mand, det var lige noget, folk i byen morede sig over.

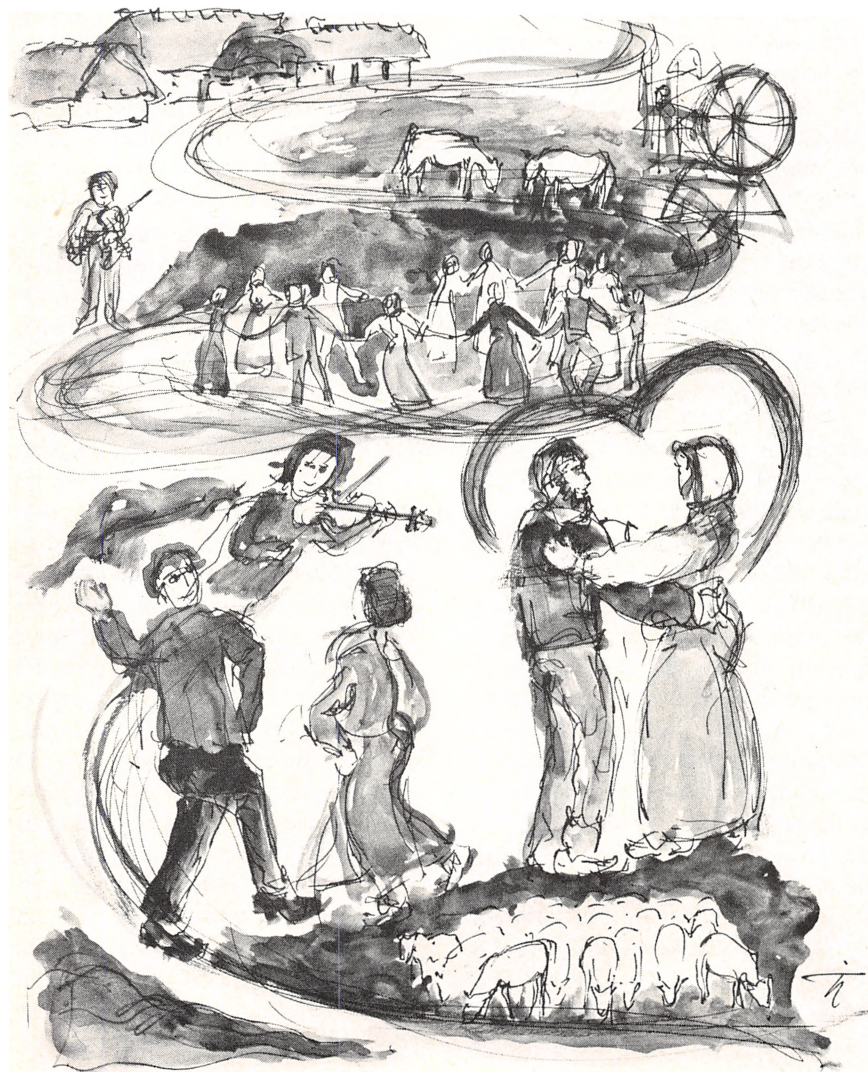
Da jeg var dreng, var man begyndt at bruge meget mergel. Hver gårdmand blandede 2 à 3 møddinger, først halm, så jord, så staldgødning og mergel, og det blev vi ved med så højt hestene kunne kravle op, det var noget, der var godt til jorden, for det brændte den ikke. Den gang kendte man ikke til fjedervogne, nej, vi havde nogle gode, lange, stive vogne, som der kunne være 4 a 5 sædefjæl på, hvorpå der blev lagt et lille knippe halm til at sidde på. Når vi skulle til marked i Nykøbing, var vi så tilfreds og sang så dejligt, især da når vi kørte hjem, for det kunne jo da hænde, at vi kunne få en »bette Let« på, og så var der da også nogen, der var så store på det, at de ville køre om ved alle andre, men så tosset var vi da et hverken, og det traf da også, at deres »Stuerhed« fik en skidt ende, når de kørte i grøften og væltede. Jeg kan huske, at når vore karle gik fra loen om aftenen, havde de hver en tagkjærre under armen, thi da skulle folk bestille noget aftenarbejde og ikke ligge og trække »Hoker« i land på bænken eller rende i byen. Af en sådan tagkjærre kunne der snoes 60-70 favne simer, nogle bandt også løb. Fader spandt ham til tøjre, for dem skulle vi selv lave. Mor og den ene pige spandt, den anden kartede, og jeg læste på mine lektier, og vi 8 kunne se til alt dette ved et tællelys. Nu til dags går det ikke sådan til, nu skal de have 2 a 3 lamper tændt for at se at spille kort og ryge cigarrer, og så går de i seng med kolde fødder, nej, den gang folk bestilte noget, kunne de gå i seng med varme fødder. Når vi havde fået grød og mælk, der somme tider

kunne være sur, til vore nætter, skulle pigerne ud og malke og karlene røgte hestene, men dersom han tror, at vi havde lys at se ved, tror han fejl, for der kom kun lys i stalden, når en ko skulle kælte eller et øg få føl. Når der var malket og røgtet af, var klokken godt 9, gik karlene som oftest i seng, men moder og pigerne begyndte igen at spinde og karte til klokken blev 11. Om morgenen klokken 5 begyndte de igen. Den gang lavede de selv alt deres tøj både uldent og linned. Karlene og pigerne havde hør sået i deres husbonds mark, det var en del af deres løn. Høren skulle gennemgå 12 behandlinger, inden det var færdigt til at tage på kroppen.

Den gang min fader byggede den nye gård ude på odden, fik murerne og tømrerne hver 2 mark (65 øre) om dagen og kosten. De begyndte om morgenen klokken 6 og blev ved til 8 om aftenen. Konfirmerede drenge fik den gang 8 rigsdaler, pigerne 11 rigsdaler og karlene 12 rigsdaler i løn om året. En høstkone

fik 3 rigsdaler, en ost og en grovkage i løn for høsten. Men så fik de også »en god opstjywer« og »stafensdower«. Når der var indhøstet i byen skulle der være høstgilde på alle gårde. Man mødte lørdag aften og spiste aftensmad, suppe, og drak kaffe, det var sjældent, der blev trakteret med den, en bette knald brunt sukker vankede der til den.

Derefter gik de til dans, der holdtes skiftevis på gårdene, og dansede til den lyse morgen. De gik så hjem og sov til klokken 1. Derpå blev der atter spist til middag, drukken kaffe, hvorefter dansen begyndte igen, indtil det blev mørkt. Så var der »en bette pust« på et par timer, og i den tid var gæsterne hjemme og se til børnene og kreaturerne, og hvad der ellers kunne være »at ponni ved«, hvorefter de igen mødte og dansede og morede sig så længe de havde lyst. Ja! Den gang kunne folk hjælpe sig selv, de kunne bage deres brød, brygge deres øl, slagte deres svin og får.

Hvad kan de nu, de kan sgu knap nok slagte en høne, nej, »Sturhied å Skidt« det kan de. De lavede også selv deres malt. Byggen blev sat i støb, det blev derefter båret på loftet, hvor det blev lagt hen for at gro. Når det så var groet tilpas, blev det brækket fra hinanden og gnedden. Nu skulle malten tørres, men det kunne de også selv, for der var nogle gode, store bilæggerovne med en ramme oven over og en skuffe nedenunder, hvori malten blev lagt. Han må ellers tro, det var en »gue Drøk Øl, vi fik den Gang«, »et såntno Jøssu Navns Øl«, som de triller rundt med nu. Malten blev malet på en håndkværn, så var vi da fri for at give told deraf. Når vi tørrede byggen, kunne vi også godt selv på håndkværnen male gryn deraf.

Jeg kan huske, engang som 10 års dreng var jeg med til dans på gården, hvor jeg nu bor. Der blev spillet af 2 »forrendt« spillemænd. Da kom pigerne med deres »Danse-træsko« i et klæde. De var skurede hvide og havde blanke kobberkramper. På hovedet havde de pæne tørklæder. Der var et dejligt fast lergulv at danse på. Når der var danset nogle danse, skulle karlene ud i gangen og hænge deres frakker, og så begyndte de at danse totur, tretur og alle turene igennem. Vi kunne også både danse skomagerdansen, den toppede høne og mange andre danse. Det var noget andet end det »Tripværk« de nu bruger. Vi kunne more os en hel nat for 4 skilling, for vi havde vores melmader med, og når vi så blev sulten, skillingede vi sammen til en dram og en tår øl dertil.

Den gang jeg var 8 år, måtte jeg vogte får ude på oddeenden. Jeg havde nogle tykke melmader med til hele dagen, for jeg måtte ikke komme hjem og få min »Unen«. Jeg skulle op klokken 3½ og flytte morgenflyt. Kreaturerne skulle være inde klokken 7, for ellers bisede de. Om aftenen kunne man ikke blive færdig før klokken 11. Det skulle man lige prøve at byde en dreng i dag - det ville ikke blive svalet i et lille kar.

Jeg måtte også køre plov med 4 heste for, 2 foran 2, og kunne man ikke gøre det godt nok, fik man over nakken af plovstangen.

En oktobernat i 1944

Af Knud Holch Andersen

Natten mellem fredag d. 6. og lørdag d. 7. oktober var der - mod sædvane - tyske patruljer i Nykøbings gader. En af dem standsede i Vestergade ved en ejendom, der var almindelig kendt under navnet »Strygejernet«. Soldaterne hørte til den lokale garnison, der kun bestod af en snes mand. Normalt førte de en stille eksistens på Teknisk Skole. Aktiviteten ved nattetide i den mørkelagte by foregik da heller ikke på eget initiativ. Kommandanten var tidligere på aftenen blevet ringet op af Gestapo's afdeling i Ålborg. Her havde man arresteret en kvinde, der tilstod at være kurér for den nordjyske modstandsleder, Toldstrup. Hun var i besiddelse af et brev, adresseret til tandlæge Henning Petersen, der boede i en lejlighed i »Strygejernet«. Brevet indeholdt en besked til en vis ingeniør Ottosen. Kommandanten havde derfor fået ordre til at ransage lejligheden og arrestere tandlægen.

Arrestationen fik et dramatisk forløb, da tandlægen satte sig til modværge. Han barrikaderede sig i lejligheden og affyrede et par skud med et jagtgevær. Til gengæld sendte de tyske soldater en håndgranat og et par maskinpistol-salver ind i lejligheden. Episoden - der næsten kunne være klippet ud af en senere tids sabotør-romaner - endte med, at tandlægen - uskadt - bøjede sig for overmagten. Under arrest blev han ført til Teknisk Skole.

Henning Petersens adfærd kan forekomme noget hovedløs. Men hensigten var at advare andre, der muligvis var i tyskernes søgelys.

Før skudvekslingen nåede han at ringe til det vagtværn, der var blevet dannet efter politiets arrestation i september. Den vagthavende - Mogens Gylden Houmann - misforstod situationen og troede, det drejede sig om et indbrud hos tandlægen. Han tog straks ud til tandlægens bopæl.

De tyske soldater har åbenbart været noget betænkelige ved situationen, for de prøvede at overtale Houmann til - i hans egenskab af vagtmand - at gå ind og foretage arrestationen. Han betakkede sig dog og forsvandt hurtigt.

Skyderiet må have vækket en stor del af den lille bys beboere. For de allerfleste må det have været meget uklart, hvad der egentlig gik for sig. Der har nok været mange mærkværdige rygter i omløb. Men for nogle få blev den voldsomme arrestation signal til hektisk aktivitet.

Poul Bastrup Ottosen, ansat på kommunens ingeniørkontor, begav sig hurtigt ud i byen for at danne sig et indtryk af situationen. Et par mand fra vagtværnet oplyste ham om tandlægens arrestation. Lidt senere på natten befandt han sig i skolegården i Grønnegade, omgivet af en lille flok nervøse mænd. De var bevæbnede, og en og anden mente, man skulle forsøge at befri Henning Petersen ved en lynaktion mod den lille håndfuld tyskere på Teknisk Skole. Ottosen afviste den mulighed; følgerne kunne blive uoverskuelige. Bl. a. kunne man risikere, at tyskerne tog danske gidsler, hvis det lykkedes at befri tand-

lægen. Måske kunne man forsøge at befri tandlægen på et senere tidspunkt, evt. under transporten til Ålborg. I stedet blev det aftalt, at den lille gruppe skulle mødes senere på natten ved pumpestationen på Enghavevej.

På vej ud til pumpestationen besluttede en af deltagerne i mødet i skolegården, Mogens Houmann, at vække sin broder, Jens, der boede på 2. sal i ejendommen Nørregade 10. Medens han var ved at fortælle Jens om nattens dramatiske begivenheder, opdagede han, at tyske soldater var på vej op ad trappegangen. Mogens blev hurtigt skjult på ejendommens loft, og Jens belavede sig på at modtage soldaterne. Han har senere givet en levende beskrivelse af, hvordan mødet forløb: »Tyskerne kimer så på døren 1, 2, 3 gange - man må have tid til at vågne, så ud og spørge med søvndrukken stemme: »Hvem er det?«. Man kan tydeligt se dem gennem den matte rude i døren, de står og trykker sig op ad muren af frygt for skud gennem døren. Nå, døren bliver låst op, og man får en maskinpistol i maven. Den ene hånd i vejret, den anden holdes der op i bukserne med, sikkert et kosteligt syn. Så myldrer de ind, 5 mand stærk, bevæbnede til tænderne. Man får en afgjort fornemmelse af, at man er en yderst farlig person, som man står der og holder op i bukserne og med neglene som eneste våben. Et vink fra føreren og sporhundene spredes i lejligheden. Skuffer og skabe bliver undersøgt grundigt, og feldwebelen spørger gang på gang:

Kaptajn Eiby Nielsen, »Ottosen«.

»Hvor er dine pistoler?. - »Jeg har ingen pistoler!« - »Det er meldt fra Ålborg, at du har pistoler!« - »Beware, så se efter, jeg har skam ingen!« - Så kommer han frem med en liste og peger på et navn: »Er det dig?« - »Ja, det er rigtigt nok!« - »Må jeg se dit legitimationskort?« - »Du har pistoler!« - »Kender du ham, der står der på listen?« Feldwebelen peger på Henning Petersens navn. - »Ja, det gør jeg!« Om sider giver tyskerne op. Men Jens bliver ført med på Teknisk Skole.

Ovenpå den forvirring glemte fru Houmann alt om Mogens, der var blevet låst inde på et loftskammer. Først efter et par timers forløb slap han ud igen. Han nåede derfor ikke at deltage i arbejdet på pumpestationen.

På Enghavevej var der travl aktivitet. Den tilforladeligt udseende pumpestation rummede ca. 2 tons våben og andet militært udstyr: 100 maskinpistoler, 300 håndgranater, adskillige tusinde patroner, en del håndvåben og 18 engelske monty-uniformer. Det blev altsammen læsset på DDPAs benzindrevne vogn, der var stationeret på pumpestationen til brug for CB-tjenesten i tilfælde af luftalarm. Hele læsset blev - med vognmand Petersens sønner, Bernhard og Ewald i førerhuset - kørt gennem Markedsgade og bag om haverne ved engdraget, vest for Markedsgade. Her blev det læsset over en tjørnehæk - og havnede i smed Valdemar Simonsens

have. Simonsen havde - bistået af et par andre - brugt de sidste timer på at grave flere store huller i haven.

Den tyske aktion var en betinget succes. Lørdag formiddag ankom en Gestapo-afdeling fra Ålborg. Men udover at vække stor opmærksomhed i byen og blive fulgt af en interesseret skare tilskuere - deriblandt Ottosen - var anstrengelserne uden resultat. Gestapos navneliste var ikke meget værd. Desuden havde udsatte personer fået tid til at gøre sig usynlige. Senere på dagen returnerede Gestapo-folkene til Ålborg med Henning Petersen og Jens Houmann som eneste fangst. De blev begge anbragt i Sct. Hansgades arrest.

En ugestid senere blev Jens Houmann løsladt. Han havde langt om længe fået overbevist politifolkene om, at det i virkeligheden var broderen, de var interesseret i. For Henning Petersen så det mere mørkt ud. Alene hans adfærd under arrestationen var tilstrækkelig til en alvorlig straf. Han »slap« imidlertid med internering i Frøsløv-lejren, de første 9 uger ganske vist med håndjern på.

Mændene fra skolegården og pumpestationen havde aftalt at mødes på Centralhotellet lørdag morgen kl. 8 for at drøfte situationen. Ottosen var som sunket i jorden, og de andre levede i en ubehagelig usikkerhed. Ingen vidste hvem, eller hvor mange, der stod på den tyske arrestationsliste. Men ét stod klart: arrestationen af Jens Houmann betød, at Mogens var eftersøgt. Da Mogens dukkede op for at deltage i mødet, skabte det øjeblikkelig panik. Man spredtes i forskellige retninger. Ingen ville risikere at blive set i Houmanns selskab.

Omkring halvdelen af den lille flok fandt det klogest at forlade byen. Nogle af dem vendte hjem igen efter få dages forløb, da intet tydede på, at de var eftersøgt. Det gælder lærer Buss, politibetjent Valther Petersen, boghandler Niels Schmidt og bogholder Svend Simonsen. Sidstnævnte benyttede lejligheden til en cykeltur helt til Odense.

For andre fik den dramatiske nat mere vidtrækkende følger. Civilingeniør Ole Remfeldt, læge Vinten Johansen og sagførerfuldmægtig

Tandlæge Henning Pedersen.

Tolstrup flyttede varigt til henholdsvis Sjælland og Sønderjylland.

For fire mand blev resultatet et Sveriges-ophold, der varede til 5. maj 1945. Kontorassistent Aksel Bruun, bogholder Hjalmar Larsen, Falck-redder Arne Christensen (Post) og bogbinder Mogens Houmann begav sig ad snørklede veje - og efter nogle dages skjul hos pastor Jensen i Galtrup - til København. Her traf de Ottosen, der anså det for klogest at skaffe dem ud af landet. Via en kontaktmand i café »Lumskebugten« og en dramatisk tur over sundet, havnede de i den danske brigade.

Ottosen vendte tilbage til Nykøbing. Han opgav dog sin tidligere bopæl og sin stilling på kommunens ingeniørkontor. I stedet flyttede han ind på et af byens hoteller under navnet Baes og med stilling som handelsrejsende. I virkeligheden hed han hverken det ene eller det andet. Han hed T. P. Eiby-Nielsen og havde indtil hærens opløsning i august '43 været kaptajn i artilleriet.

Det famøse våbendepot blev flyttet flere gange. Valdemar Simonsen var ikke tryk ved sin haves tilstand, især ikke, da der begyndte at cirkulere rygter i byen om, hvad der var foregået ved pumpestationen natten til lørdag. Derfor blev depotet flyttet til Nandrup på Nordmors og senere igen til Jernstøberiets loft.

Historien bag historien

Ovenstående fremstilling er et forsøg på at rekonstruere en 34 år gammel virkelighed, belyst gennem beretninger, som er nedskrevet i 1946 af adskillige af de personer, der er omtalt i historien. Eiby-Nielsens rapport befinder sig i hærens arkiv under Rigsarkivet. De øvrige, som er blevet til på foranledning af »Frit Danmark«, opbevares i landsarkivet for Nørrejylland. Denne virkelighed er ikke den eneste mulige. Den tyske feldwebel og udenforstående tilskuere har oplevet det fra andre synsvinkler. Desuden kan erindringerne have sat sit spor i beretningerne: alt tager sig anderledes ud, når det, der engang var usikker nutid og fremtid er blevet til veloverstået fortid. Men som næsten altid, når man arbejder med modstandsbevægelsens historie, må man tage til takke med usikre, sene og ensidige kilder.

Begivenhedsforløbet kan give anledning til adskillige spørgsmål. For at få mening må de natlige hændelser sættes ind i en bredere sammenhæng. Det kan slås fast, at Gestapo med arrestationen af Henning Petersen havde fået fat i en lang ende.

Men man nåede altså ikke ret langt med optrevlingen.

Både Henning Petersen og Mogens Gylden Houmann var pionerer i modstandsarbejdet på Mors. Helt tilbage i 1942 havde de - uafhængigt af hinanden - været aktive fordelere af illegale blade. Houmann havde samlet en lille gruppe på 5 mand, der formidlede »Studenternes Efterretningstjeneste«, og tandlægen var agent for »Frit Danmark«. Men først i det sidste besættelsesår blev aktiviteten udvidet til andre former for modstandsarbejde.

Det afgørende initiativ kom fra kaptajn Eiby-Nielsen. Han havde i efteråret og vinteren 1943-44 været med til at bygge modstandsbevægelsen op i Ålborg. En række arrestationer gjorde det imidlertid nødvendigt for ham at forlade byen. Han valgte at slå sig ned i Thisted amt, hvor modstandsbevægelsen endnu var svagt udviklet. Efter kort tids ophold i Thisted fik han ansættelse på ingeniørkontoret i Nykøbing. Herfra etablerede han kontakt med de få og spredte grupper i Thisted amt, der var indstillet på

aktiv modstand. I selve Nykøbing har det været en lille flok på 10-15 personer omkring Henning Petersen og Mogens Houmann.

Den tyske militære interesse i Mors var meget begrænset, hvad garnisonens lidenedhed kan illustrere. Der var følgelig ingen grund til at give sig i lag med drabelige sabotageaktiviteter. Til gengæld var Mors - netop på grund af den manglende tyske interesse og på grund af den lette kontrol med adgangsvejene til øen - ganske velegnet til våbenedkastninger.

De første nedkastninger fandt sted i begyndelsen af august 1944 ved Skarrehagegård på nordspidsen af Mors og ved Højris. Under transporten fra Skarrehagegård undgik man med nød og næppe at blive standset af en tysk vejspærring. Fra udkigsposten på Salgjerhøj havde tyske soldater iagttaget faldskærmene. Det var indholdet af containere fra Højris, der blev anbragt i pumpestationen på Enghavevej.

Arrestationerne og gruppens opløsning i oktober kom kun til at betyde en kortere afbrydelse af arbejdet. Eiby-Nielsen og de andre hjem-

I ejendommen til venstre i billedet, »Strygejernet«, boede tandlæge Henning Pedersen på 1. sal.

vendte fik kontakt med nye, ukompromiterede personer med vilje til modstand, bl. a. tandlæge Hans Jacobsen og billedhugger Constantin Sørensen. I løbet af en månedstid blev nye grupper dannet. Både modtægearbejdet og produktion og distribution af illegale blade fortsatte. Landdistrikterne blev i stigende grad engageret i arbejdet, og efter Eiby-Nielsens opgørelse var der ved årsskiftet ca. 150 velbevæbnede modstandsfolk organiseret i 10 grupper. I alt blev der foretaget omkring 40 nedkastninger på Mors. Hovedparten af de nedtagne våben og sprængstoffer blev via jernbane og skib fragtet til modstandsgrupper overalt i landet. Denne videreforsendelse var for øvrigt af flere grunde, sikkerhedsmæssige og organisatoriske, den vanskeligste del af arbejdet og voldte mange bryderier.

Mønstrer bag denne udvikling ligner det, man kender i andre egne af Jylland. En egentlig organiseret modstandsbevægelse kan man først tale om i løbet af 1944. Den tidlige organisation har hvilet på meget snævre grupper, ofte mennesker, der kendte hinanden godt i forvejen. Samtidig er det ofte mennesker, der politisk bekendte sig til yderfløjene, især Dansk Samling og Danmarks kommunistiske parti. Det var også tilfældet i Nykøbing. På landet er situationen en anden. Her har Frode Jacobsens organisation, »Ringene«, med særlig appel til grundtvigianske kredse, virket iagttagende.

Da en del af hærens officerer efter august 1943 søgte ind i modstandsbevægelsen, kom de hurtigt til at sætte et afgørende præg på organisationen. I Nykøbing - og hele Thisted amt - er det først Eiby-Nielsens ankomst, der sætter skub i udviklingen.

Først i krigens sidste måneder - og især da man efter nytår 1945 begyndte at danne militære ventegrupper - blev modstandsbevægelsen en talstærk organisation. »Morsø Landeværn«, som Eiby-Nielsen døbte det, kom til at omfatte 362 mand.

Modstandsbevægelsen på Mors blev - som de fleste steder - en folkelig succes i sidste øjeblik - og så bagefter.

Hvidbjerg skole i 20'erne

Af Anna Madsen

Skolen var ret stor - med 2 store klasseværelser, mellem hvilke der var en lang gang tværs over huset. Gangen var delt i to med en træskillevæg. I disse rum var der knager og træskoreoler langs væggen. I den østre skolestue var der 5-mands borde, mens der i den vestre var 2-mands borde. Bord og bænk var i begge tilfælde sammenbyggede, så der var ingen skubben med stole i timerne, mens det godt kunne hændes, at de fik et fur i frikvarteret, så der blev uorden i geledderne; men det var ikke velset, hvis de ikke var på plads, når der blev råbt: »Ind!« I skolestuerne var der også et kateder eller forhøjningen, som vi altid benævnte den. Tavlen var af sortmalet træ. Desuden var der et par skabe til læsebøger og andre nødvendigheder. Og lad mig ikke glemme den store kakkelovn, som vi om vinteren skiftedes til at hente brænde til. Den var svær at styre. Enten varmede den for lidt - eller også for meget, men ih, hvor var den dejlig at komme ind til en kold vintermorgen!

Til skolen hørte en lille lod jord, så der var også et stort udhus, og helt omme bag det var vore WC'er. Et for drengene og et for pigerne. Jeg synes, jeg kan høre lyden endnu fra de mange gange, vi løb hen over det store plankelåg, der dækkede den store beholder udenfor huset. Inde på pigernes WC var der en ret stor, muret kumme, så lang at der var mindst tre sædehuller med hver sin skakt ned til den udvendige beholder, der selvfølgelig på grund af de fysiske love var gravet ned i jorden. Jeg tror nok, det hele fik en gang klorkalk ind imellem. Sæderne var også altid meget fint skuret. Degnens gamle telefonbog lå til fri afbenyttelse! Toilettepapir kendte vi ikke.

Uden for lærerens bagdør var der en såkaldt vindebrønd. Det var selvfølgelig en brønd - men overbygget med et træhus. Bogstaveligt talt af form som et hus, hvor der gennem huset i ca. loftshøjde var anbragt en svær bom, der var forbundet med et udvendigt sving med træhåndtag. I den ene ende af bommen var et tykt reb fastgjort. Når spanden hang på sin krog under »taget«, lå rebet sirligt hen omkring bommen. Hvis vi nu var blevet tørstige, måtte vi først ind og sige: »Må a be om æ potmål?« Så ud at hive spanden af kroge og lade den falde ned i brønden, så skulle vi passe på ikke at være for nær ved håndsvinget, for den kunne godt give blå mærker ellers, men når spanden skulle op igen, måtte der lægges kræfter i, og det kunne ikke

nytte at slippe, for så tog spanden stærk fart på - nedad igen! Det værste var at få spanden løftet op af huset gennem bommen, der var i »taget«. De små kunne i hvert fald ikke selv klare det, men en enkelt spand rakte jo også langt. Det, vi levnede, skulle i køernes vandtrug, der var anbragt lige ved brønden - af to grunde: for det første ville der hurtigt blive pløret omkring brønden, hvis vi bare kastede det på jorden, for det andet fordi det var et stort arbejde at trække det op. Men der var virkeligt varme dage, hvor det var særdeles dejligt at låne degnens litermål af blik. - Men særlig hygiejnisk var det ikke! (Tagrygning ca. 1½ meter - efter hukommelsen).

Spanden havde nærmest tøndefacon for at forhindre, at alt for meget vand spildtes på vejen op.

Så var der legepladsen. De første par år (altså 23-24) jeg gik der, var legepladsen vest for lærerens bolig,

mens dørene var ud mod landevejen. Men så blev degnens have legeplads - og omvendt - og dørene til gangene blev flyttet om på sydsiden af huset. Det var, da bilerne begyndte at blive flere og flere, så det ikke var så rart at have en stor flok børn rendende så tæt på landevejen, da der simpelthen var helt åben ud til vejen langs hele skolen.

På den nye legeplads var der fritstående ribber og to bomme, som vi ikke bare brugte i gymnastiktimerne i det fri - men også i frikvartererne, hvor vi øvede os i balancegang, armgang og mere eller mindre farlige kolbøtter. En kort overgang havde vi også en vippe - men så faldt en dreng ned og brækkede sin ene arm - så var det slut med den fornøjelse. Vippen blev omgående fjernet. Vi havde selvfølgelig også en buk, som kunne indstilles i ti forskellige højder. Den blev flittigt brugt af såvel piger som drenge. Vi spillede også meget med bold, en, to, tre eller fire bolde - jeg tror endda, der var en enkelt pige, som blev så ferm, at hun kunne jonglere med

fem bolde. Vi spillede også holdkampe i rundbold og langbold - og andre holdlege. Men nu må jeg se at finde ud af, hvad vi lærte.

Da jeg begyndte at gå i skole 1. maj 1923, var G. P. Fredskild førstelærer og en frk. Jørgensen lærerinde. Hun var der kun kort tid, og den eneste helt sikre erindring om hende har jeg fra min første skoledag. Her startede vi med at synge: »Gud ske tak og lov«. Der var to årgange i klassen, så den der havde gået et år kunne den. Men da hun var nået over ordene: »morgenhønen gol«, sprang en af de nye piger op på bænken og råbte »kykeliky« - med det resultat, at lærerinden, stadig syngende, gav hende en ordentlig ørefigen - så vidste vi fra starten, at her måtte vi opføre os pænt! Om frk. Jørgensen ellers var særlig skrap, husker jeg ikke. Men Fredskild husker jeg som en gammel mild patriark. Jeg tror, han var i besiddelse af den humoristiske sans, som er en nådegave for en lærer. Men han behøvede bare at se lidt bestemt ud, så gik vi alle til biddet.

Kort før Fredskild gik af som lærer, mistede de en ung søn, som var blevet så mishandlet af en olm tyr, at han senere døde af sine kvæstelser. Til trods for Fredskilds store sorg, åbnede han døren ind til privaten, hvor kisten med den unge mand stod på kontoret - vi skulle alle se, hvordan et menneske blev lagt i kisten - eller rettere lå i en kiste, når det var dødt - og ved den åbne dør sang vi »Lyksalig, lyksalig hver sjæl som har fred«.

En anden dag kom der pludselig en mand løbende ind i skolestuen og kaldte på Fredskild. De var uden for et øjeblik, så kom Fredskild igen ind og sagde: »Skynd jer at løbe hjem og sig, at alle karle og mænd straks skal komme op til »Petersminde«, der er en brønd skredet sammen om en mand. De skal tage skovle med«. Og han gentog ordren én gang til. Det var et frygteligt budskab at løbe af sted med et par km. - Det lykkedes ikke at få manden op i live.

Fredskild har ganske givet haft en stor betydning i Hvidbjerg, hvor han var lærer fra 1883 til 1925.

Hvidbjerg skole 1925. Til venstre ses lærer Th. Pedersen, til højre lærer Fredskild og hustru.

Frk. Jørgensen blev afløst af Th. Pedersen omkring begyndelsen af 1924. Han tog os alle med storm - en hel ung og frisk fyr. Så ville skæbnen, at Fredskild 1925 blev afløst af A. P. Pedersen. De næste 5 år blev det så til »unge« Pedersen og »gamle« Pedersen til trods for, at »gamle« Pedersen også var en ret ung mand. Omkring 1925 blev skolen lavet om fra 3-klasse til 4-klasse, der var så mange børn, at de ikke kunne være i klasserummene. Måske også for en bedre undervisningsmåde. For selvfølgelig er det svært at undervise tre årgange på samme tid, så alle kunne få noget ud af det. Der kan være et vældigt spring i evner og viden fra den svageste til den bedste i tre årgange. Det kan være galt nok i en enkelt.

Første og anden klasse gik i skole fire dage om sommeren og to dage om vinteren, mens tredje og fjerde gik to dage (fra 7-12) om sommeren og fire dage (5-6 timer) om vinteren. Så om sommeren var der tid til at hjælpe en masse derhjemme. Kun meget få havde plads ude, mens de gik i skole. Oprykning fra anden klasse til tredje skete til november, så fik de et helt år med fire dage ugentlig. Fra tredje til fjerde var der også nogle, der kom op. For der skulle jo være plads i skolestuerne, så der var trængsel. Så vidt jeg husker, var vi en overgang helt oppe på 44 børn i fjerde. Vi startede dagen med morgensang og FaderVor. Bibelhistorie først - så regning. De første år regnede vi individuelt og på tavle - men senere blev Landsbyskolens regnebog indført. Den var med a og b hold og timeinddelt, så der var en bestemt lektion til hver dag. Det er både godt og ondt. Det sidste især for dem, der havde svært ved at følge med. Det første for dem, der let kunne følge med - og for læreren, fordi han så bedre kunne undervise kollektivt. Og jeg forstår i hvert fald udmærket, at det kan være svært at undervise individuelt i en klasse med 30-40 børn. Det skete også tit, at de, der var godt med, blev sat til at hjælpe dem, der havde nok så svært ved det. For et par år siden fik jeg at vide, at det havde hjulpet. Der kom en næsten 60-årig mand og sagde: »Ved du, at det er dig,

der har lært mig at regne?« - Nej, det havde jeg sandelig ingen anelse om. Men jeg kan da huske, at jeg sommetider vred min hjerne for at få en og anden til at forstå, hvad det var, man skulle.

Så var der læsetimen. Det var den rene svir for nogle og spidsrod for andre, her som i alverdens andre skoler. Vi havde også grammatik. Her var der nok ikke slet så megen spredning - for der var vist ikke så mange, der blev helt sikre på, om vi skulle skrive »skulle« eller »skulde« - det er man da fri for at spekulere på nu. Det med navneordene kunne også være svært, men det sker da også for folk med højere uddannelse, at de får slået på en forkert tangent på skrivemaskinen - ved et uheld - eller fordi de ikke ved bedre. Det kan ingen vide, hvis det da ikke gentager sig alt for ofte. Vi skrev en del skønskrift - jeg husker endnu »op ned, op ned - op rundt og rundt« som en kedelig affære! Bedre var det med en genfortælling. Den behøvede ikke at være ordret, bare vi havde det væsentlige med og selv lavede en ordentlig sætningsopbygning - og en herlig fristil - hvor vi måtte skrive om lige, hvad der faldt os ind. Jeg tror nok, at mine var temmelig lange.

Vi lærte om geografi - om hele verden - men de danske byer blev tærpet igennem, så jeg i dag kan remse de allerfleste af Danmarks byer op uden landkort. Danmarks-historie og verdenshistorie var jeg ikke vildt begejstret for - men vi kom igennem det første og en del af det sidste. Vi havde også naturhistorie og botanik samt lidt fysik. Vi lærte en masse salmevers, og katekismus skulle vi også helst lære udenad! Efter skoletid havde i de første år Maren Pedersen og senere Marie Aggerholm syskole om sommeren. Det var på frivillig basis, og vi betalte 1 kr. for hele sommeren. Drengene gik om vinteren til sløjd i det lille hus, der vist stadig ligger ved Mads Kristensens tømrerværksted. De bandt børster og lavede en masse fine løvsavsarbejder.

I 1929 døde G. P. Fredskild, og Pedersen fik otte af os store piger sat til at gå foran ligtoget fra Fredskilds gård, der lå lige på den

anden side af vejen ved skolen. Vi havde hver en kurv med grankviste, som vi strøede på vejen hen til kirken. Det var skolens hyldest til en veltjent lærer. Det var vist i februar - det var snevejr og hundekoldt - så galt at jeg havde store frostvabler på mine ben, da jeg kom hjem. Men det havde alligevel været en helt speciel oplevelse. Der var så mange, at de sidste ikke var nået ud på vejen, før de første var ved kirken.

Vi oplevede også en vordende fars uro, da Th. Pedersens første datter arriverede i skoletiden. Den morgen var han ganske usædvanlig urolig - men endelig hen på formiddagen kom han efter én af de mange »svinkeærinder« han havde haft ind i privaten den morgen og strakte hænderne frem med håndfladerne vendt mod hinanden med ca. ½ meters afstand og sagde lykkestålende: »Så stor!«. Jeg tror, det var i 1928 eller måske 29, han blev førstelærer i V. Assels. Vi var meget kede af, at han rejste, og det var ikke let for O. P. Colding at erstatte ham.

Der var også de såkaldte eksamensdage, hvor sognepræsten og skolekommissionen mødte op og skulle se og høre, hvad vi havde lært. Det var på én gang fest og alvor. En enkelt episode husker jeg særlig. Jeg havde været oppe ved tavlen for at uddrage kvadratroden af et eller andet stort tal. Da jeg var på vej ned, bad folketingsmand Marinus Sørensen, om jeg ikke ville gentage det, for han havde ikke forstået, hvad det var jeg foretog mig. Det var da altid noget at lære en folketingsmand noget. - Men jeg beundrer ham, fordi han ville indrømme, at der var noget, han ikke vidste. - Han blev senere *statsrevisor*, så hvad mon der er gemt til mig?. Ærlig talt, jeg har glemt, hvordan man regner kvadratroden ud, var der ikke noget med, at 20 var et magisk tal?

Vi havde også fastelavnsfest, hvor vi slog katten af tønden og senere dansede til A. C. Gades violin. Forældrekontakten til skolen var faktisk lig nul - de kom vel med i skole den første dag. Ud over det aner jeg ikke, om de var inden for skolens mure bortset fra valgdegene, hvor vi havde fri.

Indtil 1914, hvor Andelsslagteriet blev bygget og begyndte at udlede spildevand i Klosterbugten, var det en af nykøbingens største vinterforøjelser, når bugten var tilfrosset, at løbe på skøjter og køre på slæde her.

Fastelavnsbåden på Lilletorv 1904

På Håndværkerforeningens mur ses en plakat, hvorpå der står: »Husk Præmie-Maskeraden i Aften«. Til denne fest var der udsendt følgende indbydelse: Program for maskeballet, som afholdes fastelavns søndag - udi dette år - udi Håndværkerforeningen, Algade, Nykøbing Mors. - *Kl. 7:* Åbning, såvel for deltagerne som for tilskuerne. - *Kl. 7-8:* Optræden af den »för tillfällat« engagerede ægte Methusalem, som til alle godtroende vil udskænke en for årtusinder siden opfundne »Livsvækker« kaldet »Lymfieleber«, der er bedre end som f. eks. »Søvn på Flasker« eller lignende plagiater. Methusalem er ledsaget af såvel vin-, vand-, bjerg- som andre ånder, der i forening vil frembringe en »ånd«, god eller dårlig - det overlades deltagerne at bedømme - men et ensemble, hidtil ukendt her på øen, vil desuagtet blive gennemført. - *Kl. ca. 9:* Optræden af den gemytholo - afrika - bachusianske loppekaravane, som mærkeligt nok - ganske på nordisk vis - fejre fastelavnen ved at trække halsen af diverse *Klukkøner*. Kort sagt et prima nummer af et optog. - *Lidt senere:* Optræden af en 12 fod høj mand. Et under - manden har trods den store vægt - ikke lidt skade på hjernen. - *Sidste optog:* Fastelavnsbåden kommer. Stort sømandsoptog med ægte »Ulke - Havmænd og do. fruer - samt Havkøer«. Forøvrigt vil en bengalsk belysning - samt Brandere - overstråle hele ensemblet. *Kl. 1:* Vil vor højtærede uven, Høvding Sambo fra Centralafrika, uddele præmier - det er ikke uægte perler - til de bedste masker (dog skal bemærkes, at de personer, der af natur ser komiske ud, ikke kan deltage i konkurrencen). *Kl. 2:* Tages maskerne af - værten tager ingen ansvar for diverse misforståelser. Entre for såvel mandlige som kvindelige maskerede 25 øre. For tilskuere 50 øre.

Hvem kan hjælpe Arkivet med at identificere billederne på disse to sider?
Vi vil gerne have oplysninger om stedet og personerne.

Familiebilledet har Arkivet modtaget fra Thisted Byhistoriske Arkiv. Det eneste vi ved er, at billedet er taget af fotograf M. Thordal, der var fotograf i Nykøbing fra 1907 til 1938.

Skolebilledet er fra Erslev skole ca. 1885. Læreren er måske P. Poulsen.

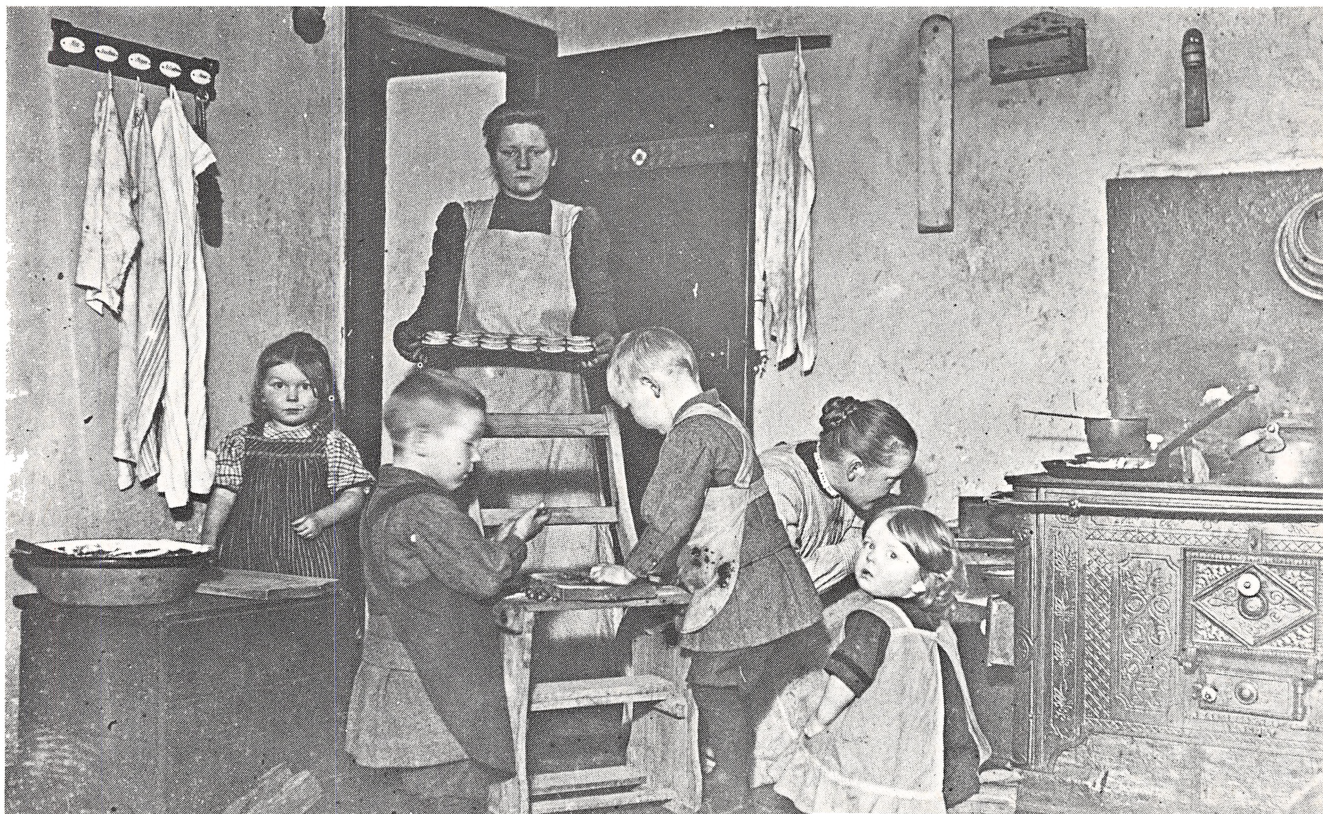

Billedet af folkedansererne er efter vor opfattelse taget i Galtrup Højskoles have. Men hvornår? Hvem er personerne?

Det nederste billede er taget på dyrskuepladsen ved Ting- og Arresthuset, og det er automobilhandler Arne Rabenhøj og frue, der ses i forgrunden. Men er det fra et dyrskue? Hvilket år?

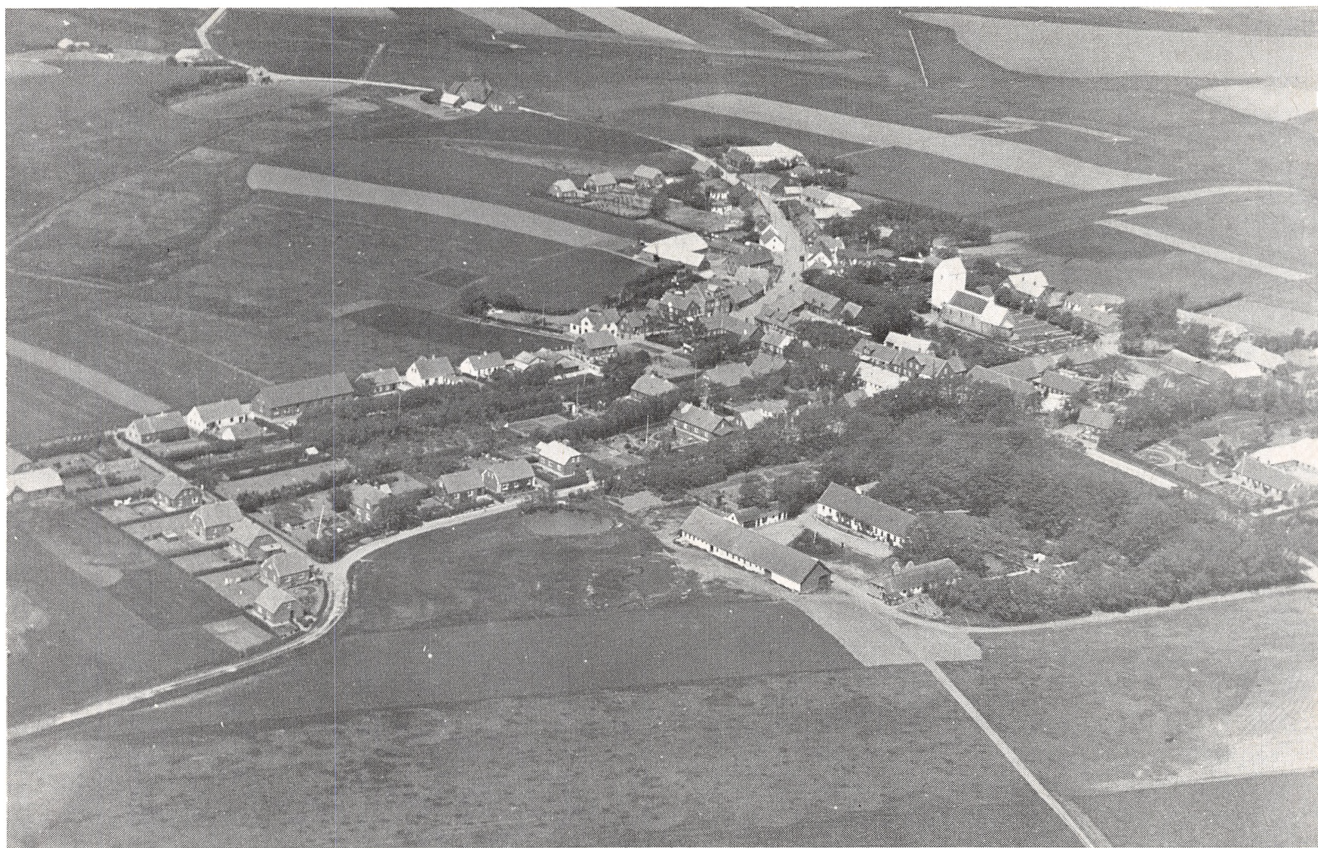
Øverst: Julebagning. Nederst: Julevask.
Disse to billeder er fra juleforberedelserne hos pastor Bayer, Redsted præstegård, 1906.

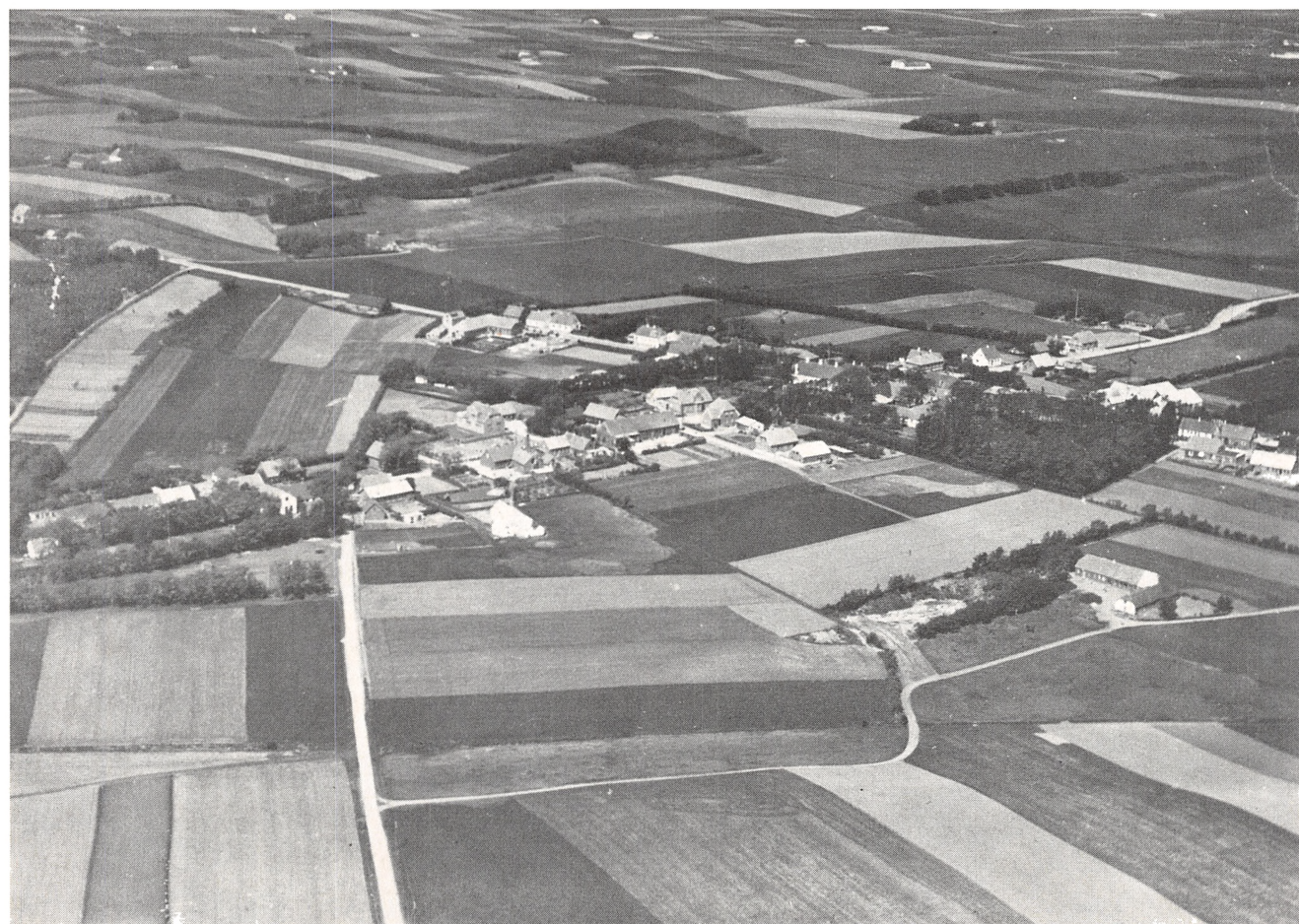

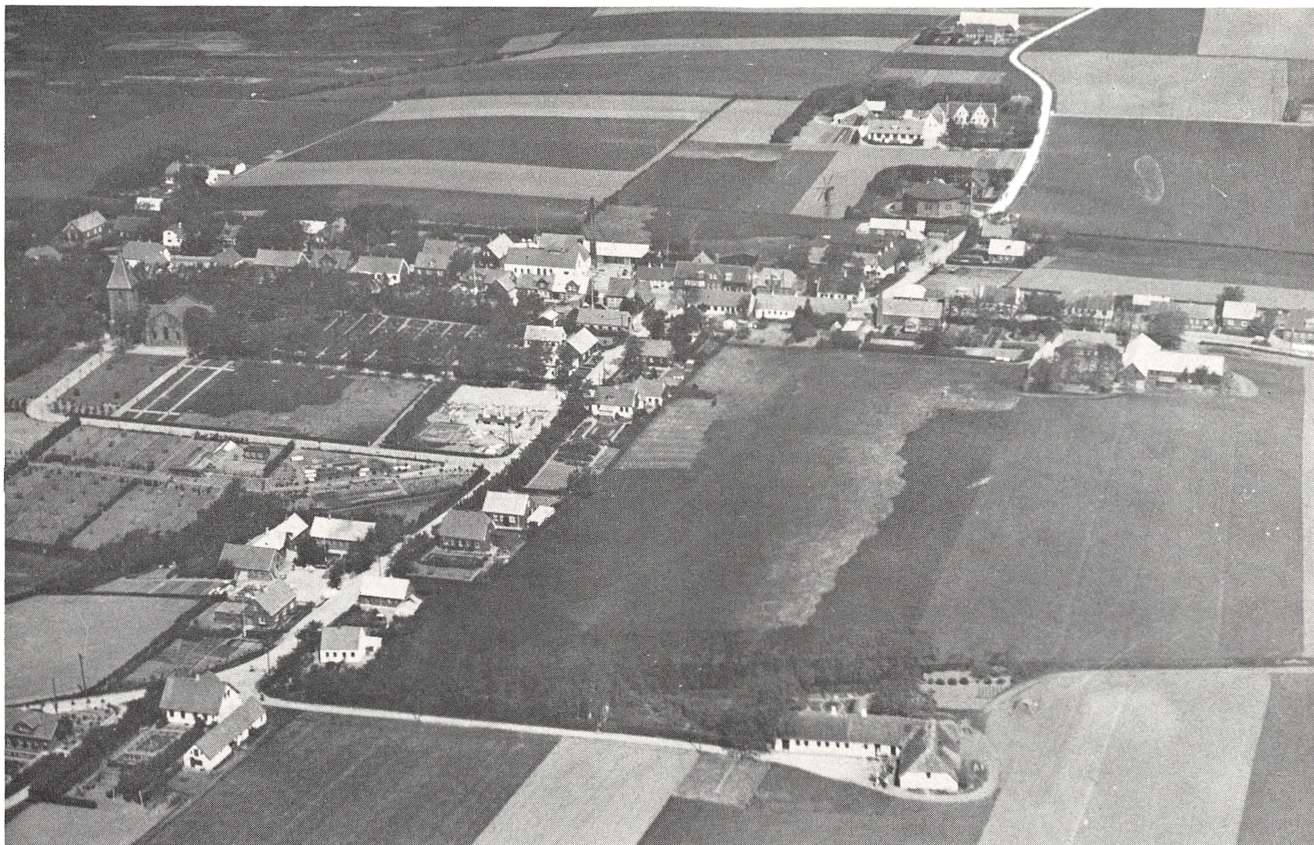
Kong Frederik den 8. på besøg i Nykøbing 5. august 1908. Det øverste billede viser udsmykningen på Kirketorvet. Der var opstillet 5 æresporte, hvoraf en ses ved siden af Sparekassen. De 4 andre porte var opstillet ved Håndværkerforeningen, Bendix Hotel og indgangen til anlægget. På havnen var der opstillet en port, der var dobbelt så stor som den, der ses på billedet. Disse æresporte var tegnet af arkitekt Frühstüch Nielsen. - På det nederste billede ses kongen hilse på veteranerne fra 1864.

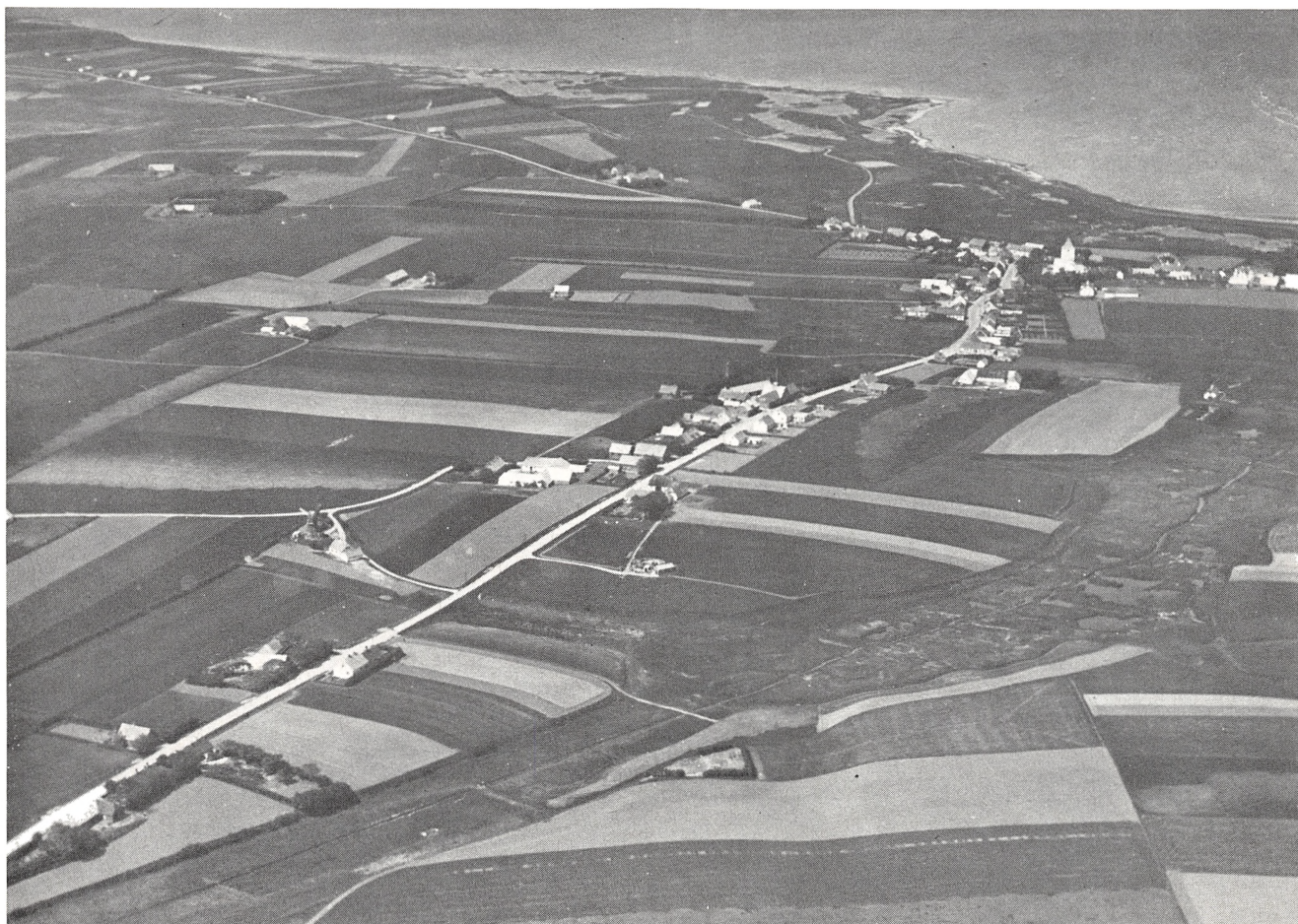

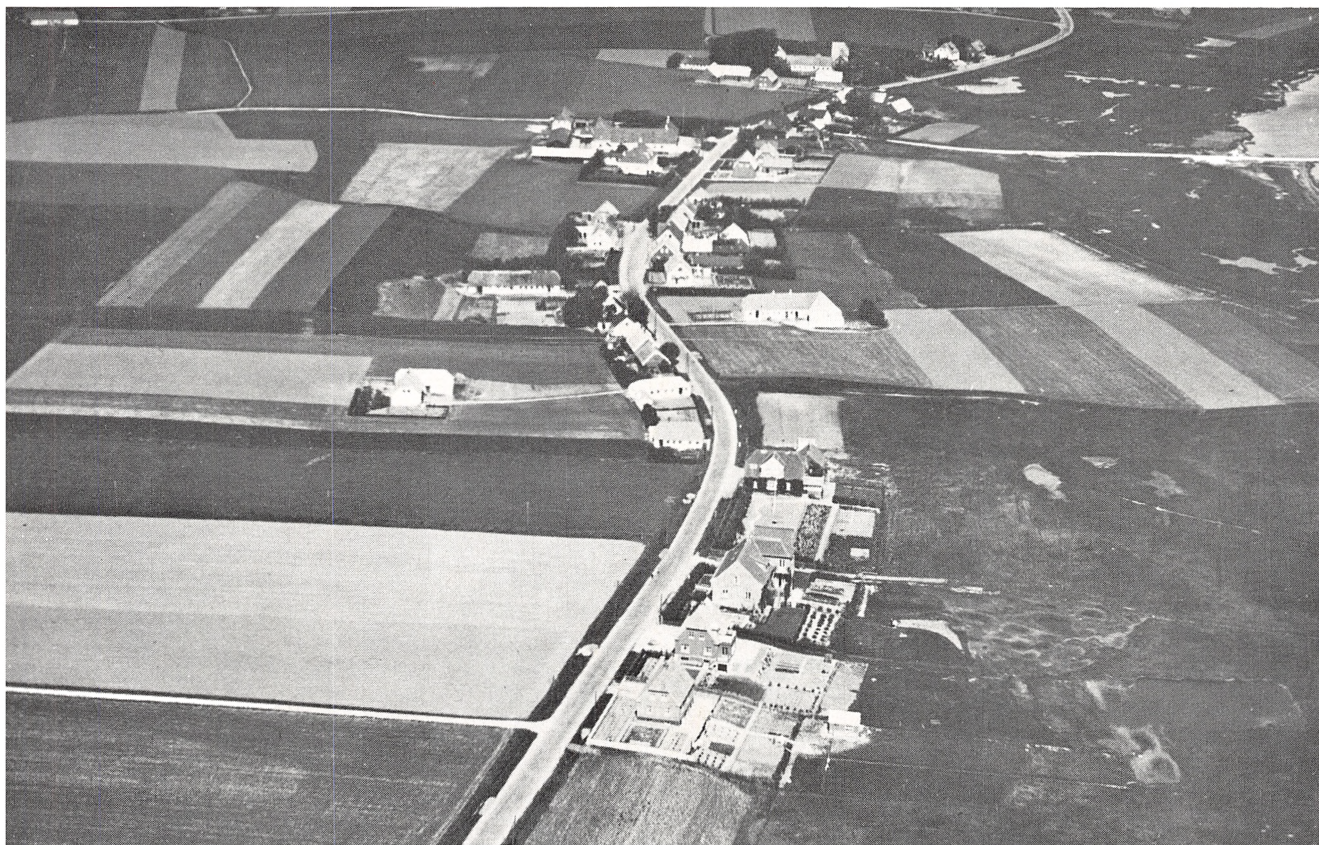
Øverst: Øster Assels 1938. - Nederst: Vils 1938

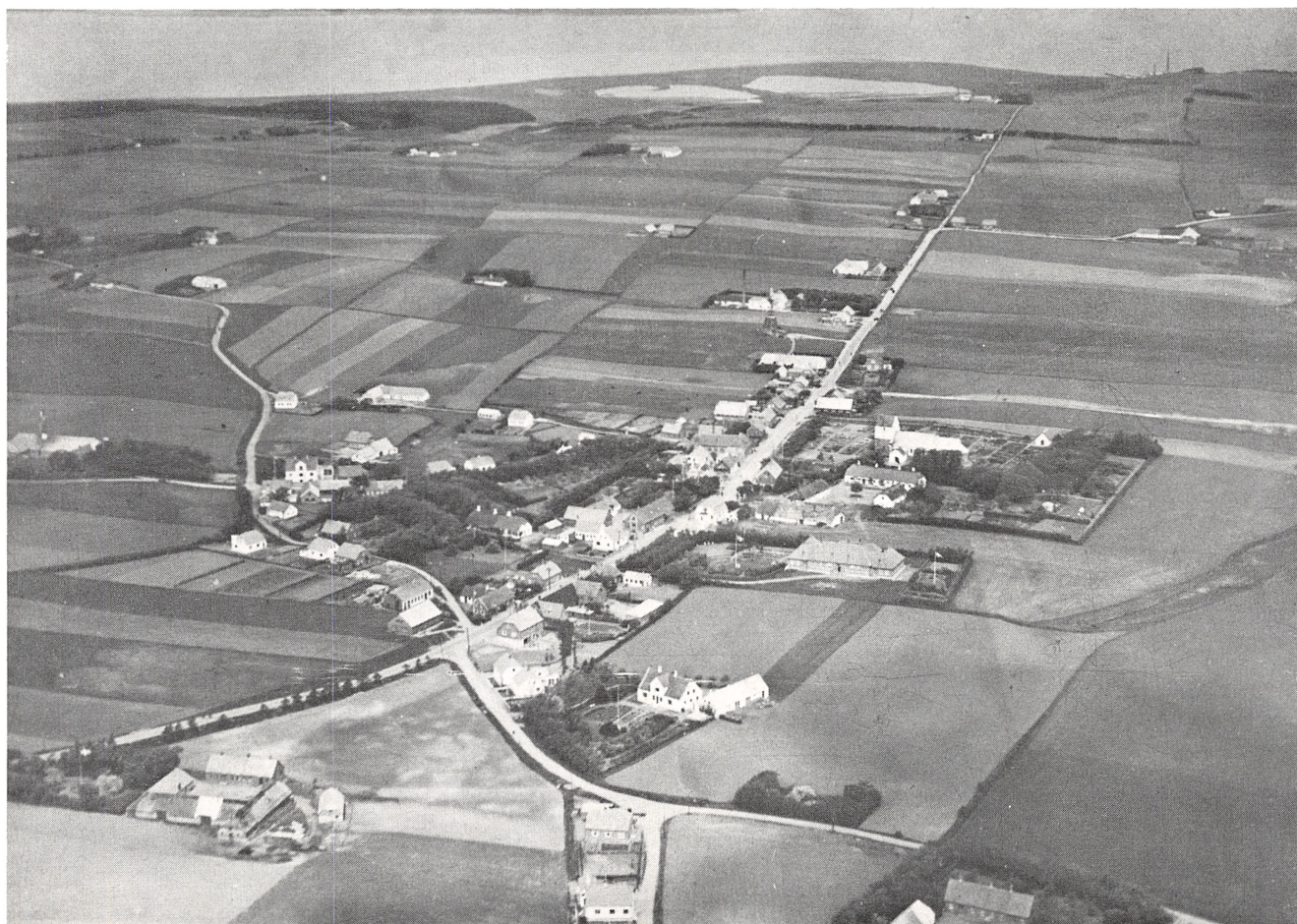

Øverst: Øster Jølby 1938. - Nederst: Karby 1938

Øverst: Sønder Dråby 1938. - Nederst: Sejerslev 1938

»Sategale« Krogsgaard

Af Holch Andersen

I årene 1900-1940 kendte alle morskøbingere »Sategale« Krogsgaard, når han, rank som et lys, gik i Nykøbings gader i sin politiuniform, æret af mange, frygtet af enkelte, særlig havde børnene meget respekt for ham, fordi der blev fortalt så mange historier om alle de anholdelser og slagsmål med forbrydere, Krogsgaard havde været med til. Men som det som oftest er tilfældet - bag det barske ydre havde Krogsgaard et varmt og medfølelsefuldt hjerte. Han var en personlighed, der kendte og respekterede sin pligt som politibetjent overfor samfundet, men han satte ofte sig selv som dommer over små lovovertrædere, han gav synderen en omgang klø med det samme. Det var ligeegyldigt om det var en stor dreng eller en voksen slagsbror, som Krogsgaard havde pågrebet for gadeuorden eller andre efter hans opfattelse småforseelser. Denne kontante form for afstraffelse blev i almindelighed respekteret af alle, også dem straffene gik ud over.

Foruden arbejdet som politibetjent var Krogsgaard kendt som en meget dygtig gymnastikleder i Nykøbing Gymnastikforening. Han ledede gennem 24 år et elitehold, der i årene omkring 1910 hørte til Jyllands bedste. Krogsgaard brugte under træningen ofte udtrykket: »Jeg skal sate gale mig hjælpe dig«. Et udtryk han også brugte, når han var i slagsmål med berusede personer. Dette gav ham tilnavnet »Sategale«, som var kendt over hele Mors. I gymnastiktimerne krævede han ubetinget lydighed, og den mindste afvigelse herfra kunne meget let have en lussing til følge, men der var ingen af gymnasterne, der

bar nag til Krogsgaard af den grund. Tværtimod - de havde nok respekt, men nærede stor hengivenhed for ham.

Søren Jensen Krogsgaard blev født i Ove sogn ved Hobro 1866, som 8-årig kom han ud at tjene som vogterdreng. Efter konfirmationen arbejdede han ved landbruget, indtil han kom ind som soldat i 1890. Da han var korporal, meldte han sig til Estrups militære gendarmerikorps og blev sendt til Mors som en af Estrups »lyseblå gendarmere«, der var afskyet og forhadet blandt landmænd og arbejdere. Gendarmernes opgave var at forhindre forstyrrelser af den offentlige sikkerhed og orden samt at anholde alle, der ikke ville respektere den konservative statsministers opfattelse af ro og orden. Den unge Krogsgaard mærkede, at det store flertal på Mors var imod de »lyseblå gendarmere«. Mange år efter fortalte Krogsgaard, at dengang hadede han Mors og morskøbingerne og ønskede at komme fra øen så hurtigt som muligt. Ved afskeden fra politiets tjeneste i 1936 var han taknemlig for, at dette ønske ikke var blevet opfyldt, idet han nærede de modsatte følelser for øen og dens befolkning.

I foråret 1894 blev gendarmerikorpsset ophævet. Nykøbing havde på dette tidspunkt ingen politibetjente, så Nykøbing byråd vedtog, i samarbejde med Thisted amtsråd, at ansætte de tre gendarmere, korporal Jensen og menige Mortensen og Krogsgaard, som politibetjente på Mors under ledelse af herredsfoged, dommer politimester og borgmester C. W. Hansen! Betjentene fik lokaler på herredskontoret i Ny-

gade, i 1919 blev de flyttet til loftet over det gamle sprøjtehus, der var bygget sammen med rådhuset. Her i små lokaler var politiet til det nye ting- og arresthus blev taget i brug i 1924.

I 1890 var der kun tre politibetjente samt tre natvægtere til at opretholde ro og orden både i by og på land. To år efter rejste Jensen fra byen, og da Mortensen havde landdistriktet under sig, var der kun Krogsgaard og de tre natvægtere til at passe politiets opgaver i Nykøbing. En af de første opgaver, Krogsgaard havde som kommunalpolitmand, var at beskytte kaptajn Nielsen og løjtnant Eriksen fra Frelsens Hær, der i 1890 begyndte sit arbejde i Nykøbing. Denne bevægelse var ukendt og blev fra alle samfundslag i byen mødt med stærk modstand. Det første mødelokale, Hæren havde her i byen, var over en restauration på havnepladsen. Efter et godt glas øl var restaurationens gæster klar til at lave løjer og spektakel ved Frelsens Hærs møder. Krogsgaard fik til opgave at støtte de to officerers færden på gaden om aftenen, idet sten og grus samt rådden fisk blev kastet efter dem. I november 1897 var der som så ofte før spektakler ved Frelsens Hærs mødelokale. Morsø Folkeblad skrev: »I torsdags aftes var der - som det så tit er tilfældet - spektakler i Frelsens Hær, og politibetjent Krogsgaard blev hentet for at få spektakelmagerne fjernet. Det var et par matroser, og naturligvis var de noget berusede. Den ene måtte fjernes med magt. En af hærens soldater fortalte, at en anden matros havde truet ham med en lang, spids kniv. Krogsgaard fik fat i manden med kniven og havde nu

tre halvfulde matroser at tage sig af. Et par af Frelsens Hærs soldater hjalp politibetjenten. Der var mørkt i gården og endnu mørkere i porten, og her begyndte de tre spektakelmagere at slå løs på politibetjenten med knyttede næver. De fik ham kastet til jorden og lod det regne med næveslag oven i hovedet på ham. Selv var han våbenløs og havde kun sine hænder at værges sig med. Og især var han bange for manden med kniven. Omsider kom han op igen og ved hjælp af hærens mandskab trak han af med synderne, af hvilke den ene løb sin vej. På Kirketorvet begyndte matroserne at hyle i vilden sky. Ham med kniven slog, sparkede og bed om sig, kastede sig ned på jorden, så der måtte 4 mand til for at bære ham til arresten. Der samledes naturligvis et stort opløb, og et par borgere fik da det indtryk, at matrosen blev mishandlet og har derfor dagen efter anmeldt Krogsgaard for vold. Men den arresterede har ikke været ude for større overlast, end han selv har været ude om, konstaterede politimester Hansen.

De tre matroser blev senere idømt hver 8 dage på vand og brød.

En anden episode har Krogsgaard selv omtalt som den opgave, han har været mest ked af at skulle udføre. I 1908 var Hans Ferslev herredsfoged og politimester i Nykøbing. Han havde meget vanskeligt med at samarbejde med byens befolkning. Bogbinder Houmann var kommet til at gøre nar af Ferslev, og det skulle hævnnes. Ferslev gav Krogsgaard befaling til at gå hen i Gravensens papirhandel, hvor Houmann var forretningsfører, og beslaglægge 6 postkort, der viste et karrikaturbillede af J. P. Müllers gymnastiksystem. Det var en ældre korpulent herre, der gjorde legemsøvelser uden andet tøj end et par badebukser. Disse kort mente Ferslev var uanstændige og derfor skulle beslaglægges. Krogsgaard måtte adlyde ordren og gik ind til sin gode ven, Houmann, for at beslaglægge de uanstændige postkort. Houmann udleverede kortene og fulgte med tilbage til herredskontoret med en regning på 60 øre for de seks kort. Men Ferslev ville ikke betale for de beslaglagte kort og bad Krogsgaard om at sørge for, at

Houmann hurtigst muligt forlod kontoret, hvis det var nødvendigt, skulle Krogsgaard bruge magt.

Ferslev var så bange for borgernes utilfredshed, at han i flere år beordrede politibetjentene til nytårsaften at holde vagt for at forhindre folk i at komme til hans bolig. Nytårsaften 1907 var der faldet en del sne, og det lokkede unge mennesker til at slås med sne. Om det var et uheld eller det skete med vilje vides ikke, men en snebold ramte og knuste et vindue i Ferslevs embedsbolig. Han blev rasende og gav politifuldmægtig Nyrup ordre til at sørge for, gaden blev ryddet for folk. Nyrup, der var ret ung, mistede kontrollen over aktionen, og det udartede sig til et gevaldigt slagsmål mellem de unge mennesker og betjentene, der havde trukket stavene og slog ud efter alle, der ikke godvilligt ville forlade gaden. Det blev senere oplyst, at særlig Krogsgaard havde uddelt mange drøje hug.

Markedsdagen 26. juli 1914 var der revolutionerende tilstande i Nykøbing. Det begyndte sidst på eftermiddagen med et slagsmål på Kirketorvet. En karl fra Nandrup overfaldt husmand Chr. Jensen, Ørding, og tilføjede ham flere flænger i panden og på kinderne. Politibetjentene Frandsen og Krogsgaard blev tilkaldt og fik med nogen besvær overmandet voldsmanden og fik ham belagt med håndjern. Krogsgaard hentede en trækvogn i den nærmeste købmandsgård, hvorpå den sårede blev lagt, og voldsmanden blev bundet til vognen.

Dette oprin havde samlet en del mennesker, der ophidset tog stilling for eller imod politiet. Nogle søfolk fra et svensk skib bragte yderligere gemytterne i kog ved at råbe, at det var politiet, der havde slået husmanden, fra hvis ansigt blodet flød. Da betjentene kørte med trækvognen hen mod Rådhuset for at bringe voldsmanden i arresten på rådhuset og få tilkaldt en læge til husmanden, fulgte en voksende menneskemasse med. I løbet af aftenen var forsamlingen foran rådhuset vokset til ca. 2000, der højlydt krævede at få Frandsen og Krogsgaard straffet for vold, en straf, der helst skulle foregå omgående, ved

Krogsgaard i uniform.

at forsamlingen fik lov til at slå løs på de to betjente.

Politimester Bolvig prøvede flere gange fra rådhusets høje trappe at tale mængden til rette, bl. a. ved at fortælle, at karlen fra Nandrup ikke var kommet til skade, men var en del beruset. Folkemængden troede ham ikke og råbte: »Han er ikke mere fuld, end Frandsen og Krogsgaard er hver dag«. Nogle ungdommelige fyre begyndte at kaste sten gennem vinduerne på rådhuset, så det var umuligt for nogen af de indespærrede personer at komme til at tale til den ophidsede folkemængde. Det var først ved tretiden om natten, at det var tyndet så meget ud blandt belejrerne, at det lykkedes for politiet at få den sårede husmand bragt på sygehuset.

Næste dag var der ingen, der kunne give en forklaring på, hvordan og hvem der havde stået for den ophidsede stemning. Det var tilsyneladende de svenske søfolk, der havde skabt ophidselsen ved at fortælle historier om politiets brutale optræden. Men da det svenske skib var sejlet meget tidligt om morgenen, og man derfor ikke kunne forhøre søfolkene, blev der ikke fra politiets side efterforsket mere i sagen, og Nykøbing-borgerne blev hurtigt gode venner med Frandsen og Krogsgaard igen.

Året efter var Frandsen og Krogsgaard igen ude for et større slagsmål. Herom skrev Morsø Folkeblad 31. august 1915: »Da en del berusede personer, deriblandt de

her i byen så berygtede Glyngørefiskere, i søndags aften mellem 10 og 11 stod og lavede uro i Håndværkerforeningens port, bad værten politibetjent Krogsgaard, der var til stede, om at skaffe urostifterne væk.

Krogsgaard fik fat i politibetjent Frandsen, og de søgte da at få de berusede personer til at fjerne sig og begive sig hjem.

De gik også ud af porten, men da betjentene fulgte efter dem ned ad gaden, begyndte de at lave mudder, og betjentene så sig nødsaget til at sikre sig fisker E....., Glyngøre.

Dette blev de andre vrede over, og ved ankomsten til rådhuset anfaldt de betjentene. Krogsgaard ville da trække staven for at forsvare sig, men endnu før han rigtig havde fået den i hånden, blev den bagfra vri-stet fra ham af fisker L....., Glyngøre, der tilføjede Krogsgaard et sådant slag i baghovedet, at der fremkom et stort og stærkt blødende sår. Frandsen, der også blev overfaldet af et par af bøllerne, måtte til sidst slippe E.... for at komme Krogsgaard til hjælp. L.... slap til sidst staven, som under kampen var gået i stykker, og trak sig tilbage til

Ringsgade, hvor Frandsen erklærede ham for anholdt og bad ham følge med sig. Han fulgte også villigt med til rådhustrappen, men da de nåede dertil, sprang igen et par af bøllerne på Krogsgaard, der var meget medtaget af den hårde behandling før, og slog ham til jorden. L.... forsøgte da at rive sig løs og flygte, men Krogsgaard var straks på benene igen, og ved hjælp af staven bragte han igen L.... til ro. Han blev, da de andre var flygtet, arresteret.

De, der var flygtet, traf nede på havnen natvægter Jensen, af hvem de krævede L.... frigivet. Da han naturligvis var ude af stand dertil, stak de ham en lussing og flygtede ned i deres båd, hvorfra de stenede Jensen.

Da L..... var blevet arresteret, måtte Krogsgaard under lægebehandling for at blive forbundet. Han havde fået et hul i baghovedet på omtrent en fingers længde. Han blev bragt hjem, og der venter ham sikkert et længere sygeleje, da han har pådraget sig en hjernerystelse.

Nykøbing er snart ved at blive berømt for sine ondartede bølgeoptøjer, og vi finder det ikke underligt, om betjentene, som Frandsen sagde han ville, vil til at gå med skarpladte revolvere. Det er jo ved at være sådan, at betjentene ikke kan foretage en eneste arrestation, undtagen de skal risikere liv og lemmer. Det er politiet og ikke pøbelen, der skal have magten, selv om midlerne skal blive hårde. Det er i det hele taget uheldigt, at vi kun har to politibetjente i Nykøbing, som efterhånden er blevet en urolig by, og desuden har vore betjente så meget kontorarbejde, at deres patruljering bliver så som så. Vi skulle i stedet for natvægtere have fast ansatte betjente, der skiftevis 2 og 2 kunne patruljere. Så kan politiet holde tilstrækkeligt øje med byen, og så kan det møde mandstærkt op i tilfælde af slige optøjer som i søndags«.

I oktober samme år faldt der dom over de tre fiskere. L.... blev idømt 8 måneders forbedringshus - der dog senere blev nedsat til 80 dages fængsel på sædvanlig fangekost på betingelse af, at han indmeldte sig i en afholdsforening og blev der i mindst 5 år. - To andre fiskere fik

Morsø lokalhistoriske Arkiv

Morsø lokalhistoriske Arkiv er en institution under Morsø kommune og sorterer under det kulturelle udvalg.

For at formidle kontakten til alle sider er der nedsat et koordinationsudvalg bestående af: Formanden for det kulturelle udvalg, skoledirektøren, overbibliotekaren og en repræsentant for Morslands historiske Samfund og for Morslands historiske Museum.

Arkivets faste medarbejdere er pedel Holch Andersen og fhv. rektor Brudsig (daglig leder) samt fra 1. juni 1978 fru Holch Andersen med billedmaterialet og båndoptagelser som særligt område. Som støtte for de faste medarbejdere er nedsat et kontaktudvalg med 1-2 repræsentanter for hvert sogn på øen. Som kontaktperson mellem museet, arkivet og skolerne har det kulturelle udvalg ansat lærer Bo Pedersen.

Arkivet befinder sig godt i de nye lokaler på det gamle rådhus og er blevet flittigt benyttet både af indenø og udenø, og interessen har også vist sig ved afleveringen af en stæde større mængde af arkivalier.

I den forløbne vinter har der på arkivet været afholdt en studiekreds om forholdene på Mors omkring besættelsestiden. Materialet herfra er endnu ikke færdigbehandlet, men vil senere blive samlet i en beretning. Til møderne i studiekredsen har været inviteret perso-

ner, der har fortalt om deres oplevelser under besættelsen.

Desuden har arkivet været de arkitektstuderende behjælpelige i deres undersøgelser vedrørende bevarelsesværdige bygninger i Nykøbing Mors.

I samarbejde har Morslands historiske Museum og arkivet arrangeret to store og velbesøgte udstillinger. En på Jernstøberiet i anledning af dettes jubilæum, og en i det gamle pakhús ved havnen tilhørende købmand Clemmensen. Den sidste udstilling i anledning af broindvielsen. For museet har museumsinspektør Per Noe og for arkivet pedel Holch Andersen her udført et meget stort og anerkendelsesværdigt arbejde til glæde, ikke blot for det besøgende publikum, men også for de to institutioner, der gennem udstillingerne har samlet interesse om deres arbejde, hvilket bl. a. har bevirket, at institutionerne har kunnet samle endnu mere materiale.

Arkivet håber på fortsat støtte til sit arbejde, således at man i stedet for at tilintetgøre materiale, der kan fortælle om Mors før og nu, afleverer det til eller testamenterer det til arkivet. Vil man af personlige grunde undgå en for tidlig anvendelse af arkivalierne, kan de klausuleres, så de ikke åbnes før om 25 eller 50 år.

1. oktober 1978.

Brudsig

4 måneders fængsel, der ikke skulle afsones, hvis de ikke inden for fem år blev tiltalt.

Det er dog ikke for disse slagsmål, Krogsgaard huskes. Den ældre generation af morsingboer mindes ham gå ret som et lys, med fjedrende skridt, hen ad gaden, selv da han fyldte 70 år og forlod tjenesten. Man mindes også hans helt specielle måde at dirigere rutebilernes ud-

kørsel fra Markvorsens og Larsens hotel ved 6-tiden om aftenen. Ingen der overtrådte en lille paragraf i færdselsloven eller politivedtægten undgik hans skarpe replik derom.

Krogsgaard trådte ud af politikorpset 1. januar 1937, men fik kun lov til at leve i sit hyggelige hjem i Ågade som pensionist i fire år. Han døde 25. marts 1940.

Gavtyve og godtfolk

Af Henning Pedersen

Natten er mørk,
kun stjernerne lyser.
Månen er skjult
bag en guld-bræmmed sky.
Forsigtigt vandrer jeg
nedad mod havnen
- for ikke at vække
den sovende by.

Havnen i mørke.
- Nedbrudte moler,
bakkens og broens
og »kranens« kontur
»tegnes« mens »windjammer«
skyer bygger
sekundkorte guldbroer
over til Fur.

Natten er borte
- og jeg vandrer hjemad.
Hvad fik mig til
at gå herved i nat?
- Længselen efter
havnen i mørke,
- barndommens fristed
- ensom, forladt.

En morgenfrisk vandrer
standser - og spørger:
hvem er du fremmede?
- sig mig dit navn?
Forundret funderer han
over svaret:
»En gråskægget knægt
fra Ejerslev Havn«.

- »Eesle folk æ di et nøj fo sæ?«
- »Ejerslev folk er de ikke noget for sig selv?«

Meningen er den samme. Afhængig af hvor jeg har befundet mig - i landområderne på Mors, Thy og i Salling - eller i de »store« byer Nykøbing, Thisted og Skive, har jeg fået spørgsmålet stukket ud. På dialekt eller rigsdansk.

- I konfirmationsalderen svarede jeg undvigende og mumlende på det nærgående spørgsmål - eller meldte »hus forbi« ved at oplyse: »at jeg faktisk var født på sygehuset i Nykøbing Mors«.

- I den »aggressive« alder holdt jeg farisæisk med spørgeren.

- I de senere år - hvor jeg alvorligt har overvejet at lade mig glatbarbere - fordi forræderiske hvide skæg truer med at afsløre min alder - har jeg svaret: »Jovist er de så« - og jeg har med glæde - og ikke uden en vis stolthed berettet om »gavtyve og godtfolk« i min fødeby.

Ordene »gavtyve« og »originaler« i det efterfølgende må ikke opfattes negativt - måske snarere tværtimod.

Svenning S. Svenningsen skrev i sin bog »Ejerslev sogns udvikling« 1958: »At Ejerslev har været kendt for at have landets bedste håndskrift, kirkesang og sparelyst«.

Senere skrev han: »At arbejderne ved molerværket var mere skikkelige arbejdere end vist på nogen anden stor arbejdsplads«.

Og når man så hører, at byen har oplevet ikke mindre end to »revolutioner« - kan det nok undre en og anden, at Ejerslev aldrig har været nævnt i »Guinness« bog om alskens besynderlige rekorder.

Den første revolution i Ejerslev indtraf omkring 1888, da fiskere fra Harbøre - som om sommeren drev voddiskeri inde i fjorden - startede den indre missionske vækkelse på Mors. Valdemar Pedersen, som var lærer i Ejerslev fra 1923 til 1958 har i sin bog: »Indre mission på Mors gennem 50 år« beskrevet en situation fra den tid: »En sommer omkring 1888 døde en mand i Ejerslev, og de logerende fiskere, Bertel Houe, Kresten Mærsk og Jens Rønn, var med ved begravelsen. De var alle tre hellige mennesker. Om aftenen efter spisningen samledes mændene som sædvanligt i en stue for at spille kort, og kvinderne søgte sammen i en anden stue for »å pråt«. Da de hellige fiskere så dette, tog de deres sangbøger frem og sang deres sange, som man sang på Harbøre, og ind imellem aflagde de et varmt og indtrængende vidnesbyrd, og inden længe begyndte kortene at forsvinde, og spillerne fortrak - den ene efter den anden. Da det kneb med at komme ud ad den rigtige indgang - der stod nemlig fiskerne - måtte de ud ad køkkenvinduet.

Dette her blev dem for hedt«.

Katrine Gullerup, som personligt havde kendt de fleste indkvarterede Harbøre-fiskere i Ejerslev, fortalte for nogle år siden om, hvordan det kunne udarte til regulær »sangerkrig« mellem mere og mindre troende fiskere på den tid. Den ene part holdt på med »Harbøre-sangbogen« - den anden part forsøgte at overdøve dem ved at synge:

»Tag præsten med en dag ombord
på båden, når det stormer,
så skal I se - han sine ord
straks mere venligt former.
Han truer ej med bål og brand
og Helvedes hede lue,
men bér så pænt: bring mig i land
- hjem til min varme stue.

Lad præsten få en mager sild, til morgen, middag, aften, så bli'r hans tale ej så hård, så taber han nok kraften.....

Resten af sangen var gået i glemmebogen. Det er næppe præsten i Ejerslev, der hentydes til. Det er mere sandsynligt, at det er pastor Moe i Harboøre.

Den indre missionske vækkelse kom til at sætte sig dybe spor - ikke alene i Ejerslev, men på store dele af Mors. I Ejerslev blev bevægelsen gennem mange år en magtfaktor, som man ikke skulle undervurdere - sikkert har den også stimuleret både »kirkesang og sparelyst« og således bidraget til - i det mindste to af vores »Danmarks-rekorder«.

Den anden revolution startede i 1903, da ingeniør Fischer Møller og statsgeolog dr. V. Madsen fra Danmarks geologiske Undersøgelse kom til Mors for at undersøge molerets beskaffenhed. Man fandt, at det bedste ler og de bedste besejlingsforhold var ved Ejerslev. Efteråret 1903 købte et konsortium med Statsprøveanstaltens direktør

H. J. Hannover i spidsen, en afgravningsret til moler af sognefoged Mikkell Jensen i Ejerslev.

Oprindeligt var det konsortiets hensigt at bygge en fabrik ved Ejerslev. Denne tanke lod sig imidlertid ikke realisere, og konsortiet afløstes af et aktieselskab, »Det danske Moler Selskab«, i 1905, som lod forsøg på stenproduktion udføre ved Frederiksholms Teglværker.

1909 købte man et større molerareal af Jens Dybdahl, og i 1910 overtog Frederiksholms Tegl og Kalkværker alle aktier. Nu kom der skred i udviklingen. Der blev gravet sejlrende og bygget udskibningsbro, man gik i gang med molebyggeri. Råmaterialet fik man dels fra Frederiksholm dels fra Norge. Som formand havde man ansat byens selvlærte beslagsmed og tidligere fører af det selvtransportable damptærskværk, Peder Kristian Stenstrup. Om »Pe' Kresten« person stod der allerede på dette tidspunkt en betydelig respekt. Det var om ham, Marianne Kold i Hesselbjerg, engang da »Pe' Kresten«

kom kørende med den »selvtransportable« gennem byen, sagde: »Den foer han aldrig i hold igen«. Midt i byen stoppede »Pe' Kresten« for at fylde vand på maskinen, og Marianne rettede sin tidligere udtalelse til: »Ja, ja, no fik han en i hold - men han foer en aldrig i gång igen«. Da »Pe' Kresten« lidt efter kørte videre, slog hun hænderne sammen og udbød: »Det mo a sej, Gus almagt er stue - men Pe' Krestens er iliwalle stae«.

P. Kr. Stenstrup »styrede« bedriften med samme selvfølelse og myndighed, som den han før i tiden styrede den »selvtransportable« med. Var der noget, som kunne ryste ham, så var det de »hårrejsende« lønninger. I 1910 skriver han til Frederiksholm: »30 øre i timen - selv for den simpleste arbejder. Hvad skal dette dog ende med?«

Med havnebyggeriet i Ejerslev skred det i de følgende år støt fremad, men det var et umenneskeligt slid, idet det kun var på den yderste halvdel af molerne, man kunne lægge stenene på plads ved hjælp af skibenes læssebom, resten måtte

Arbejderne på Ejerslev Molerværk ca. 1921. Bagerste række fra venstre: Niels Hvidbjerg, Aron Stenstrup, Niels Kvist, Ejner Korsgaard, Kristian August Hagen, maskinmester Sørensen, overbrænder Kr. Pedersen. - Mellemste række fra venstre: Nikolaj Kjelstrup, Kr. Østergaard, Thomas Hald, Mads Worm, Mads Hangaard, ?, ?, Niels Sørensen. - Forreste række fra venstre: ?, Otto Mikkelsen, Philip Stenstrup, Marius Kjelstrup, Jens Øer Toft, Laur. Bach, Alfred Andersen, Jens Roesen Larsen og formand P. Kr. Stenstrup.

omlades i pramme og kåg og lægges på plads ved hjælp af taljer og løftestænger.

I et brev til Frederiksholms Teglværker dateret 11. oktober 1912 skriver P. Kr. Stenstrup: »Jeg har lavet akkord med 10 mand, som skulle losse stenene for 150 kr. 4 i lasten, 6 på båden. De 6 skulle have lidt mere end de andre, fordi de tit blev gennemblødt af søvand. Det tog 46 timer at losse lægteren, hvorefter de 10 mand fik 6 kr. ekstra til deling«.

Lægteskipperne havde strenge ordrer på ikke at tage for store sten ombord, men skipperen på lægteren »Damke III« var en tørstig sjæl, som ikke ville spille en forårsdag i Norge på at holde opsyn med granitblokke. Han gik en tur i land. Da han kom tilbage, var lægteren lastet, og det var først, da han kom til Ejerslev, at han opdagede, noget var galt.

P. Kr. Stenstrup skrev næsten dagligt om løst og fast, småt og stort til Frederiksholm. Vi lader uddrag af hans breve fortælle lidt om problemet.

5. maj 1912:

»Lægterens dampspil kan ikke løfte stenene, vi prøver nu på, med bor og kiler, at flække dem i lasten«.

8. maj 1912:

»Det er næsten umuligt at losse stenene, som vejer 2-3 tons stykket - de knuser bro og tipvogne«.

16. maj 1912:

»4 mand i lasten af »Damke III« for at flække sten. Vi må muligvis forsøge at sprænge stenene i lasten«.

Om det interessante forsøg med at sprænge stenene i lasten forlyder der intet - men »Damke III« kom til at ligge tre uger i Ejerslev, før den var udlosset.

Pe' Kresten skrev senere på sommeren: »Jeg forbander i mit sind føreren af »Damke III«, fordi han tager sten af den størrelse ombord«.

I 1911 købte et interessentskab bestående af skibsmægler F. L. Knakkegaard, cand. Chr. D. Lund og ingeniør Knud P. Lind, et større molarareal ved Skarrehage af henholdsvis Peder Søndergaard og Mikkel Kirkegaard Mikkelsen kaldet Overgaard i Hesselbjerg.

Prisen var for Mikkel Overgaards vedkommende 2.000 kr. pr. td. land. For Peder Søndergaards vedkommende 2.200 kr. pr. td. land. Af sidstnævnte købte man yderligere 6 tdr. land forstrand til 400 kr. pr. td. land - samt forkøbsret i 5 år til resten af hans ejendom ovenfor bakken til 2.000 kr. pr. td. land.

Nu begyndte der en kamp om arbejdskraft, som hverken før eller senere er oplevet på Nordmors.

Skarrehage, som de første år fabrikerede deres molersten på Vindø Teglværk ved Hobro, satte timelønnen op med et par ører - og ingeniør Lind lovede folkene fast arbejde til jul.

P. Kr. Stenstrup skrev efteråret 1913 klagende til Frederiksholm: »De seks mand jeg har, holder jeg jo i arbejde, dels nede ved bruddet og dels herhjemme ved planeringsarbejde. Det er arbejde, som ganske vist er rart at få udført, men som også kunne vente til senere - men jeg tør dårligt lade disse folk gå, da jeg derved risikerer, at jeg ikke får dem igen, når jeg absolut skal bruge dem. Jeg har jo den skrækkelige »Skarrehage« at slås med om arbejdere«.

Samme efterår blev det helt galt. Ingeniør Lind havde været nødt til at sende folkene hjem, og da der sidst i september kom et lille fartøj efter ler, kunne man ingen arbejdere få fat på - de var taget med tærskværket rundt på gårdene.

I hast fik man samlet en flok fra Nykøbing, men de var næppe gået i gang, før »uvejret« brød løs.

Folkene forlangte 75 øre i timen, at blive kørt hjem om aftenen samt at få fuld timebetaling for hen- og hjemturen!

Stillet overfor disse »ublu« krav mistede ingeniør Lind besindelsen, sendte skibet afsted med halv last og afsluttede sæsonen med en bemærkning om: »at næste år skulle der blive opført huse og indført polsk arbejdskraft«.

De kommende år var situationen nogenlunde den samme. Helt galt blev det sommeren 1916, da man byggede fabrik ved Skarrehage. Ledelsen var indstillet på at få fabriken bygget i en fart og lokkede arbejderne med forhøjet timeløn eller mulighed for akkordarbejde. 6 kr.

om dagen kunne man tjene, men så skulle der også hænges i - i 10 timer.

I en rapport til direktøren for Frederiksholms Tegl og Kalkværker 1916 gør P. Kr. Stenstrup situationen op: »Vil De venligst meddele mig, om De har planlagt noget for virksomheden her for sommeren med hensyn til udskibning af moler? Jeg kan ikke undlade at sige Dem, at jeg nemlig er meget ængstelig overfor spørgsmålet om at skaffe den fornødne arbejdskraft.

Efter den udvikling, der foregår ved Skarrehage, synes jeg, det ser meget mørkt ud for os. De kan nemlig bruge alt, hvad der forefindes af arbejdskraft i en vid omkreds. Da de lader folkene tjene kolossalt i ugeløn, ja, for nogles vedkommende endog så stor, at det skal hemmeligholdes, er det jo ikke at undres over, at folk strømmer dertil. De arbejdere, vi før har haft, er med et par undtagelser nær, dernede allesammen. Derfor må vi, om vi skal bruge arbejdere næste sommer, være forberedt på, ikke blot at skulle give meget større timeløn, men også at skulle nøjes med de få, Skarrehage ikke bryder sig om at få fat i. De vil måske synes, at det er et mørkt billede. Det er det også, men det stemmer med de virkelige forhold og den nøgne sandhed. Det ser ud for mig, som denne »Skarrehage« fuldstændig vil ødelægge os«.

1916-17 var timelønnen ved Skarrehage på 60 øre i timen, ved Ejerslev var den på 40 øre i timen.

At manglen på arbejdskraft har været ret katastrofal, fremgår af oplysninger om: »at skonnerten »Dorthea« den 6. oktober 1916 blev lastet med 75 tons moler til Norge ved hjælp af formanden, 1 arbejdsmand og 2 børn«.

Omkring 1917 var der mange i Ejerslev, som var betænkelige ved situationen. De »ublu« timelønninger gjorde, at det ikke var til at få en daglejer til en »rimelig« betaling.

»Verden var af lave«, første verdenskrig rasede, socialistiske rebeller truede med at lave om på det »gode gamle« system - både her og der.

- Og al den industrialisering!

I Gullerup var et tysk firma begyndt at udskibe moler, og i Ejerslev var husmand Morten Skærbæks

ejendom på 16 tdr. land blevet solgt for 27.000 kr. til to nordmænd, som repræsenterede A/S C. Berner i Christiania, som havde planer om at bygge fabrik og anlægge egen havn nord for den nye.

F. L. Schmidt & Co. opkøbte store molerarealer - og der gik rygter om, at Møgelvang havde købt Feggeklit...

Da så »bolsjevismen« i august 1917 åbenbarede sig på Nordmors - ganske vist under navnet DAF Skarrehage afdeling, var »bægeret« fuldt. Selv de stigende flæskepriser kom til at stå i skyggen af denne trussel mod Gud, konge og fædreland.

Landmændene talte i dyb alvor om at blokere de folk, som meldte sig i fagforening. Beslutningen fik ingen betydning. »Deres daglejere var blevet molararbejdere«.

P. Kr. Stenstrup var måske den eneste »højreorienterede« i Ejerslev, som vejrede »morgenluft« i denne tid. Underhånden havde han fået meddelelse om, at Frederiksholms Kalk og Teglværker havde

planer om at nedlægge stenproduktionen på deres teglværk ved København og anlægge et teglværk for molersten i Ejerslev.

Han skyndte sig at skrive til firmaet: »En yndig og praktisk plads for fabrikkens beliggenhed findes ved sydsiden af den høje klints fod, der hvor vi for en tid siden gravede fårebrønden. Der kan fås rigeligt vand, og dog kan grundvandet let bortledes. Pladsen ligger ca. 8 fod over dagligt vande. Et spor er let at anlægge derfra om til havnen«.

- Og således blev det. Kort tid efter nedlagde Frederiksholm sin stenproduktion ved København og besluttede at bygge ved Ejerslev.

Samtidig solgte man molerlejerne på Mors til et engelsk selskab, »The Moler Fireproof Brick & Partition Comp.« i London, der var et datterselskab af det store engelske selskab »Vickers Ltd.«, og der dannedes af Frederiksholm og Fireproof et nyt dansk aktieselskab, »Molerindustri«, der byggede Ejerslevværket og købte maskinerne af Frederiksholm samt fik ting-

læst ret til at grave sit forbrug af moler i englændernes lejer.

Således blev der to arbejdspladser i Ejerslev, »fabrikken« og »æ engelsk grav«. »Pe' Kresten« blev formand og driftsleder de første mange år af Ejerslev-værkets historie. Da værket efter en omtumlet tilværelse blev overtaget af Skarrehage, fulgte han med i købet.

Verden gik - trods alt - ikke helt af lave på grund af udviklingen. Arbejderne blev »røde« - men mere af molerstøv end af overbevisning. - Og Ejerslev blev en lille blomstrende by - svært at forstå for den udenforstående, som i dag betragter den »henslumrende« idyl.

Svært at forstå for os - som huser ruinen ved »klintens fod« som en god arbejdsplads for »molerbørster«, »gavtyve« og andet »godtfolk«.

- Som vel mindes sliddet i »æ engelsk grav« - men også hele atmosfæren på Ejerslev havn - med skibe fra Egernsund, Delfzijl og Süderelbe. - En duft af »the seven seas« - som nu er væk.

Arbejderne i Ejerslev Molerbrud 1910. Første række fra venstre: Valdemar Kjelstrup, »Bette Kresten«, Ole Olsen, Niels Peter Frandsen og Niels Poulsen. Anden række fra venstre: Mikkel Frandsen, Ejner Korsgaard, Søren Jensen, Laurits Bak, Laust Lund, Peter Villadsen, ?. - Tredie række fra venstre: Jeppe Frandsen, Peder Toft, P. Kr. Stenstrup, Martin Pedersen, Kresten Gullerup og Niels Have.

Forbindelsen fra Mors til omverdenen i 1700- og 1800-tallet

Af Frits Jensen

I år, hvor Mors på særlig måde er blevet åben mod det fremmede og for de fremmede, vil det være naturligt at kaste blikket tilbage og se, hvordan østrukturen gennem tiderne har haft økonomiske aspekter, har været årsag til besværligheder og tragedier, men også har virket bevarende for øfolkets skikke og særpræg.

Om øens isolation fortæller Frederik den Andens skrivelse til Otto Krumpen på Hald indirekte, når han deri befaler: »Den Karl Erich Huas skal føres på tinge sammen med mestermanden. Dog benådning mod erlæggelse af 1000 dalere og forvisning til Mors eller Thy«.

På grund af overfarten var kornpriserne lavere, studetransporten besværlig og mangelen på tømmer føleligere end i andre egne af Jylland. Sundkornet var en ekstra afgift, og for kronens bønder var afleveringen af landgilden på Hald en tung byrde, ligeså den lange og besværlige vej, når der skulle gøres ægt og andet hovarbejde, eller der, når kongen kaldte, skulle »vares på jagten«.

Alle disse vanskeligheder blev stærkt forøgede, når færgernes vedligeholdelse blev forsømt. Især var det galt på Christian den Fjertes tid. Gang på gang får lensmanden på Hald - han skulle jo for sundkornet opretholde færgerne - besked fra kongen om at vedligeholde Sallingsund- og Vildsundfærgerne. Således 1617: »Han skal lade Sallingsunds bro opbygge fra nyt af, ligeså færgen, da den skal være så gammel, at den ikke længer kan bruges«²).

I 1632 modtager Knud Gyldenstjerne til Hald følgende skrivelse fra kongen: »En del af adelen i Thy og Mors har berettet, at ladebroerne ved Sallingsund færgested både på den vestre og den østre side

er øde, så at indbyggerne i Thy og Mors, som skal over færgestedet, når de skal rejse til og fra landstinget og til og fra skovene med det, de er nødsaget til at hente der, ikke uden stor fare kan ind- og udskibes med heste og vogn. Tilmed holder færgemanden der ikke folk, som kan føre over, men kun en dreng, og færgen er stor og færgestedet ½ ugesøs over. Da der til vedligeholdelsen af færgestedets to ladebroer og af færgen af bønderne på Mors årlig til Hald slot leveres 8 skp. byg af hver bonde, hvilket beløber sig til henved 18 læster³), skal lensmanden snarest og inden førstkomende herredag indsende erklæring om, hvorfor disse ladebroer ikke holdes vedlige, og hvorfor færgen ikke er forsynet med de nødvendige folk. Endvidere har adelen berettet, at der ingen huse, gårde eller byer findes på den østre side af Sallingsunds færgested på en strækning af en stor fjerdingvej, hvor den rejssende kan få herberge, og har begæret, at der må opsættes et krohus på den østre side⁴)«. Året efter får lensmanden besked på at anvende dele af palisaden på slotsvolden til ladebroen.

Kejserkrigens ulykkelige følger har sikkert været medvirkende årsager til de dårlige overfartsforhold. Allerede 1643 lyder det igen: »Bønderne på Mors, der årlig udgiver noget korn til Sallingsundfærgens vedligeholdelse, klager over, at færgerne ikke bliver vedligeholdte, så rejsende bliver opholdt i nogle dage, da der mangler folk. En person skal ansættes og sørge for overfarten, såvel nat som dag⁵)«.

Den besværlige rejse taget i betragtning, er det forståeligt, at Morsø-bønderne i utide drog hjem fra den kongelige jagt i Vinderslev⁶), og at de i en klage 1632 har berettet, at de er ude af stand til at

udføre det arbejde, som pålægges dem med tørvegravning og andet arbejde til Hald slot, på grund af den lange vej, som de har til slottet⁷). At en del af klagens underskrifter var tvivlsomme⁸), siger måske også noget om sagens betydning for disse kronens tjenere.

Måske foretrak kronens bønder på det nordligste Mors selv at sørge for søtransporten, når landgilden skulle afleveres, og lejede en skude med Fæggesund som udskibningssted. Således gjorde vel Jens Jensen fra Sejerslev, Christian Lauridsen, Michel Thommesen og Christen Pofvelsen fra Hesselbjerg i 1642. Stærkt forsinket af de dårlige tider indladede de kort før jul landgilden, bestående af byg, havre, lam, grise, gæs, høns og ål, og sejlede fra Mors med Hjarbæk som mål. Men på denne rejse omkom og druknede bemeldte bønder med gods og skude på grund af en stor og påkommende storm⁹).

Adskillige beretninger tyder på, at studene havde en fortrinsret ved overførslerne. Det er dog opmuntrende at konstatere den omprioritering, der har fundet sted, siden færgen på Christian den Fjertes tid sank, »hvorved otte fede stude for ikke at tale om nogle bønder ynkeligen druknede¹⁰)«, og til året 1800, hvor færgen sank, »da den havde medtaget en større ladning stude, end den kunne føre, og hvorved syv mennesker omkom¹¹)«.

Var det således vanskeligt for morsingerne at vedligeholde forbindelsen med omverdenen, så kan det heller ikke forbavse os, at de fremmede, der besøgte øen, besværede sig over overfarten.

I det følgende anføres brudstykker af nogle rejseskildringer af Mors. Ved læsning af disse får vi et helt andet billede af øen end det nuværende: Vi ser for os et uvejsomt,

fattigt, forblæst og træløst landskab, hvori kun Højris danner en undtagelse.

Øens befolkningsantal voksede kun fra 5000 til mindre end 7000 fra 1660 til 1800. By- og herredsfoged Rasmus Jørgensens indberetning om Morsø-bønderne i 1735 har denne mistrøstige ordlyd: »Landets indvånere af bønder er som hjemfødinge endelig underskeedlig af tilstand, dog ikke nogle at melde om, der kan kaldes rige, men få af temmelig og mådelig tilstand og resten fattige og meget armelige, som proprietæerne mesten må hvert år forstrække med æde- og sædekorn, om de vil holde dem ved gårdene, fornemmelig for at få deres hovarbejde gjort«. Denne beretning er dog af skattemæssige grunde holdt i meget pessimistiske vendinger.

Fra Jegindø, hvor hans gamle far var præst, drog Jacob Nicolai Wilse en sensommerdag i året 1776 til Mors for at gøre rejseiagttagelser. Han skildrer øen på følgende måde: »Denne anseelige øe, som er halvfjerde miil lang og to bred, at sige hvor den breder sig mest ud, kan dog kun regnes for en fem kvadrat miil af indhold, og dog ere der 17 præstekald og 32 kirker. Så mange på lige strækning findes ingensteds i Danmark og Norge, ja få steder i verden på det platte land, da her dog ej ere overordentlige næringsveje.

På et sted kan man overse hele øen. Bønderne adskille sig her ved deres sorte buxer fra deres naboer på det faste land, og ved deres mindre industrie fra dem, jeg kom fra. Man seer der få indhegninger, eftersom fællesskabet deri gjør hinder, dog erindrer jeg en præst der, som stedse spadserede til sit annex, og på vejen tog alle de stene, han kunne finde, op i præstekjolen, hvormed han efterhånden opførte et godt steengjærde, og har dette slags motion gjort sit til, at han blev en gammel mand.

Det første jeg blev vaer fra skibet var herregården Lund, hvoraf borregården endnu har levninger af volde og grave, hvormed den fordum var befæstet. Nu havde dens beboer, cancelliråd Lund, der oprettet en fayance-fabrik, hvoraf jeg fik et skriveropsats med mig til prøve, som var meget smukt.

Høyeriis herregård såe vi een miil længere hen fremstikke bag en smuk liden skov, den eneste på hele Thy og Morsøe, som er tilbage af de flere, der vare i gamle dage, hvorpå den sidste stavelse af endnu værende navne (løv, riis og skov) ere minder, og hvoraf man seer levninger i de nedfaldende stammer i tørvemoser. Men man bør og mærke, at denne lund ej alene har været fredet, men og videre beplantet med en allée, som peger fra gården ud til fjorden, egentlig Salling-Sund. Ved gården er et lidet rundt tårn ved en dam, hvor man holdte svaner. Man lægger til, at en herremand på tårnets med jerngitterværk omgivne flade tag skal have anstillet astronomiske iagttagelser. Al den kuriositet er et vidunder i et land, hvor man sjelden anvender penge uden til at fiske renter med.

Nyekjøbing. Af dette navn ere tre kjøbstæder i Danmark, denne tilkommer dette navn tredobbelt, thi skjønt den er ikke over 300 år gammel, så er den dog tre gange ganske afbrændt, sidste gang år 1748. Nu har den 124 gårde eller huse, 133 familier og 547 sjæle. Havnen er liden, men god. Før gik skibe herfra på Amsterdam og Riga, ja min bedstefar Jacob Wilse udrustede herfra en kostbar Grønlandsfarer, som på første rejse satte til ved de norske kyster med hans søn og alt. Nu går herfra et par skibe på Kjøbenhavn og Norge.

Bækken her driver en mølle og deler landet i Nørre- og Sønderherred. Kirken er kaldet op efter St. Clemens, er lys og smuk efter lejligheden. Her er og et større og mindre hospital.

På hiin side bækken ligger herregården Dueholms Kloster, som i sin tid var et Johanniter-Kloster, munkene kaldte sig crusiferi. Intet katolsk kloster her i landet har så længe bevaret levningerne af sine helligdomme efter reformationen. Endnu i min barndom var kapellets prædikestol og helgensbilleder forhånden, men kapellet er forlængst brugt til hestestald. I en have, som låe godt i lye, såe jeg de største frugttræer, især valnødtræer, som gives her i landet«.

En lille menneskealder senere når Lago Matth. Wedel til Mors på sin

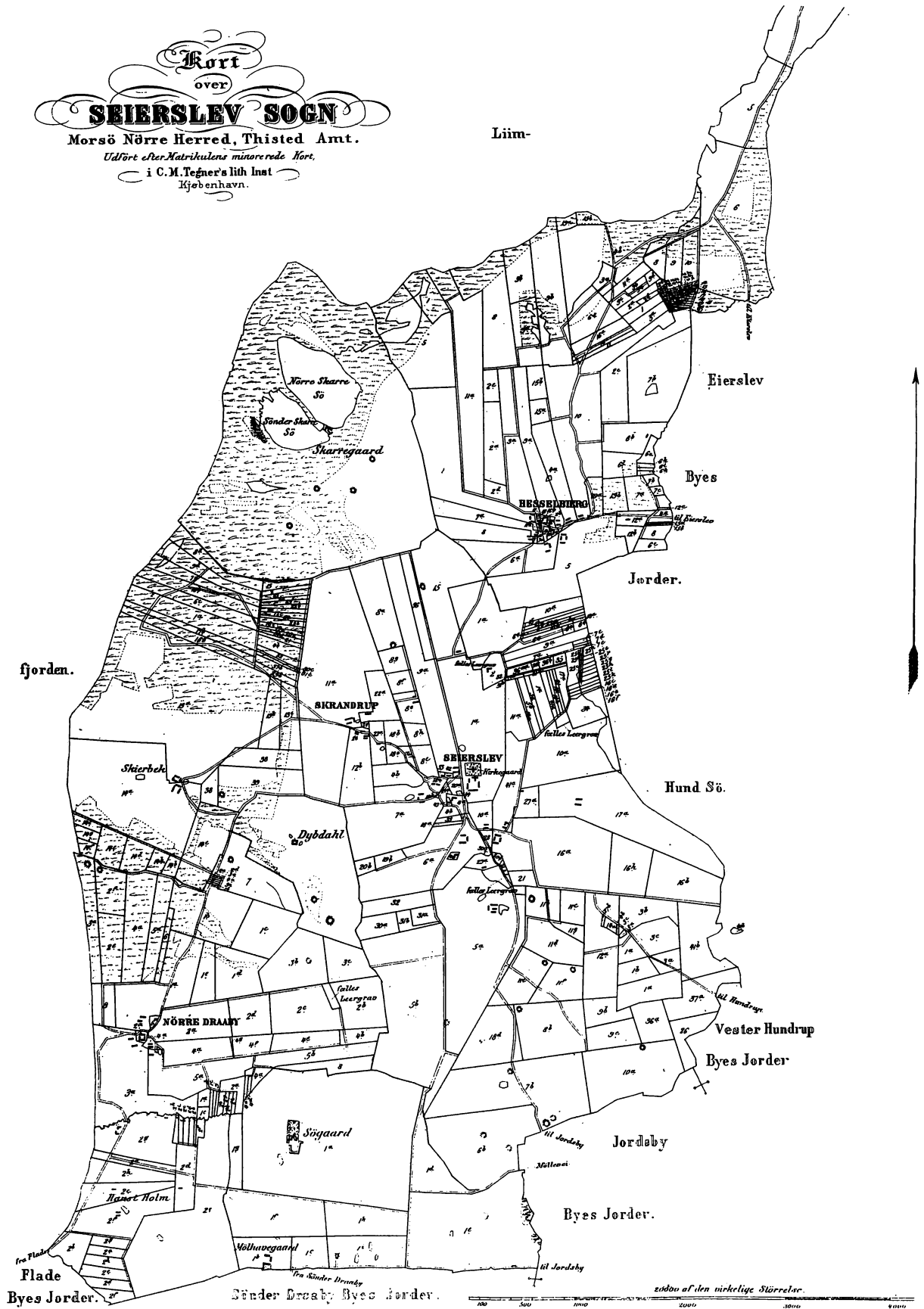
»Inderlandske Rejse igjennem de betydeligste og skønneste Egne af de danske Provinser...« Rejsen strakte sig over årene 1799-1804. Hans beskrivelse af Thy fylder mere end 10 sider, men om Mors har han kun een side. En del af forklaringen er nok den, at opholdet her indskrænkede sig til »over en halv dag«, nemlig så længe, som det varede det skib, hvormed Wedel havde betinget sig sejlads fra Skive til Ålborg, at indtage en ladning tørret fisk fra Harboøre.

Ventetiden har han sikkert anvendt til en vandring gennem byen og den nærmeste omegn og er da kommet til følgende karakteristik: »Nyekjøbing, en kjøbstad, er næsten omflødt, thi fjordens bugt danner meer end den ene, og en åe uden om de øvrige sider, der er kun 2 hovedgader skikkelige brede, med nogle huse som ere smukke. Ved torvet ligger kirken, en stor gammelbygning med mange takker på tårnet, og atter en takket gavl over koret, indvendig er den smuk. Rådstuen ligger straks ved kirken, er nye og pæn i sin lille bygning. Her er 2 betydelige hospitaler og ellers gode indretninger for de fattige. Byen har over hundrede huse og gårde, nogle kjøbmænd og mange professionister, efter dens størrelse. Den har noget over 40 tdr. hartkorn, hvis jorder ere gode, og desforuden en stor fælled til græsgang. Nede ved stranden er en liden men god skibsbroe, deromkring ere skønne promenader, og bag ved byen har man en mulig udsigt fra de høje banker, hvori der skal være kalk. Handelen og skibsfarten kunne være betydelig, men man klage over Løgstør Grunde, som hindre sejladsen. - Dueholms Kloster ligger i udkanten af byen, en anseelig grundmuret bygning, som munkene længe beboede, men nu er en herregård. Derfra kan man gåe over en broe bag om byens stræder, hvor endeel håndværksfolk, skippere og fiskere ere boesiddende og i hvert hus ser man tarvelighed, flid og megen virksomhed«.

Wedels beskrivelse af selve øen bærer præg af at bygge på de gode nykøbingenseres oplysninger og er holdt i mere almindelige vendinger:

Fortsættes side 50.

Kort
over
SEIERSLEV SOGN
Morsø Nørre Herred, Thisted Amt.
Udført efter Matrikulens minerede Kort.
i C. M. Tegner's lith Inst
Kjøbenhavn.

Opmålt i 1790'erne - trykt ca. 1850

Voldsteder og gamle adelsgårde på Mors (2)

Feggeklitgård

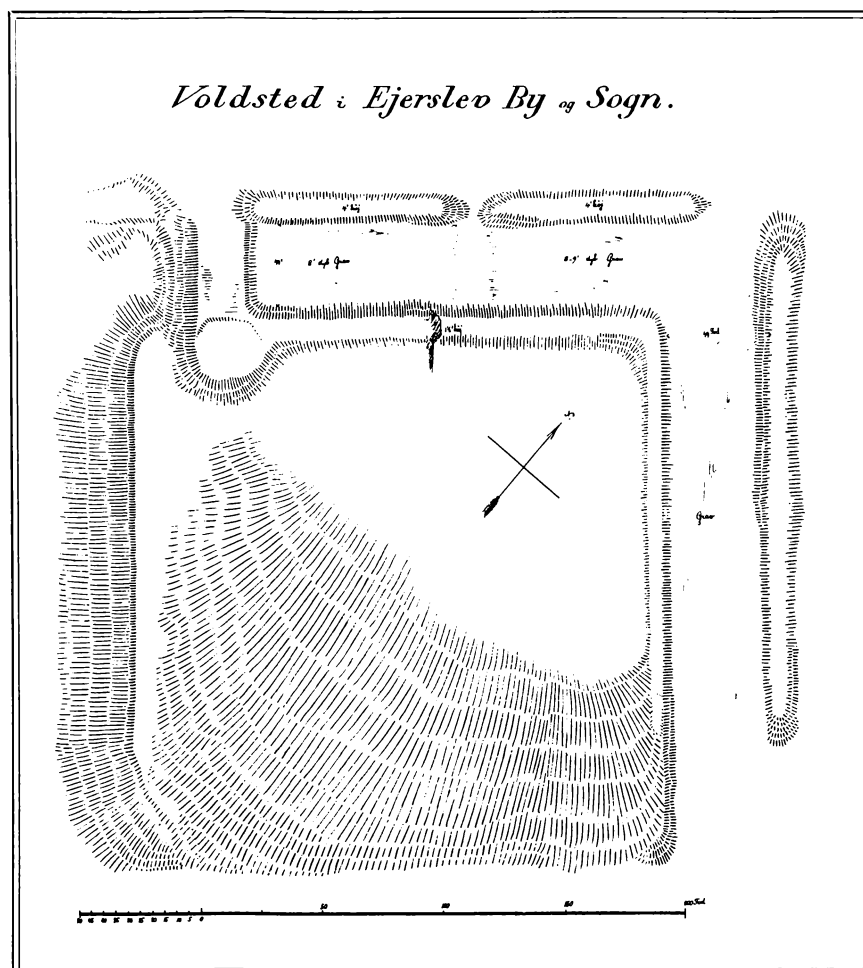
Feggeklit blev i 1661 udlagt som arvegods fra Kronen. På dette tidspunkt fandtes der ingen bygninger på stedet, som siden 1547 med kongens tilladelse havde ligget hen som fri fægang for bønderne i Hesselbjerg og Sejerslev. Den eneste adelige person, som har boet fast på Feggeklitgård, var Agnetha Kaas, som døde her i 1688. Efter flere skiftende ejere blev gården i 1715 solgt som almindeligt bøndergods. De nuværende bygninger er alle nyere.

Vi mangler ældre billeder af Feggeklitgård og dens ejere

Er der nogen, der kan hjælpe os?

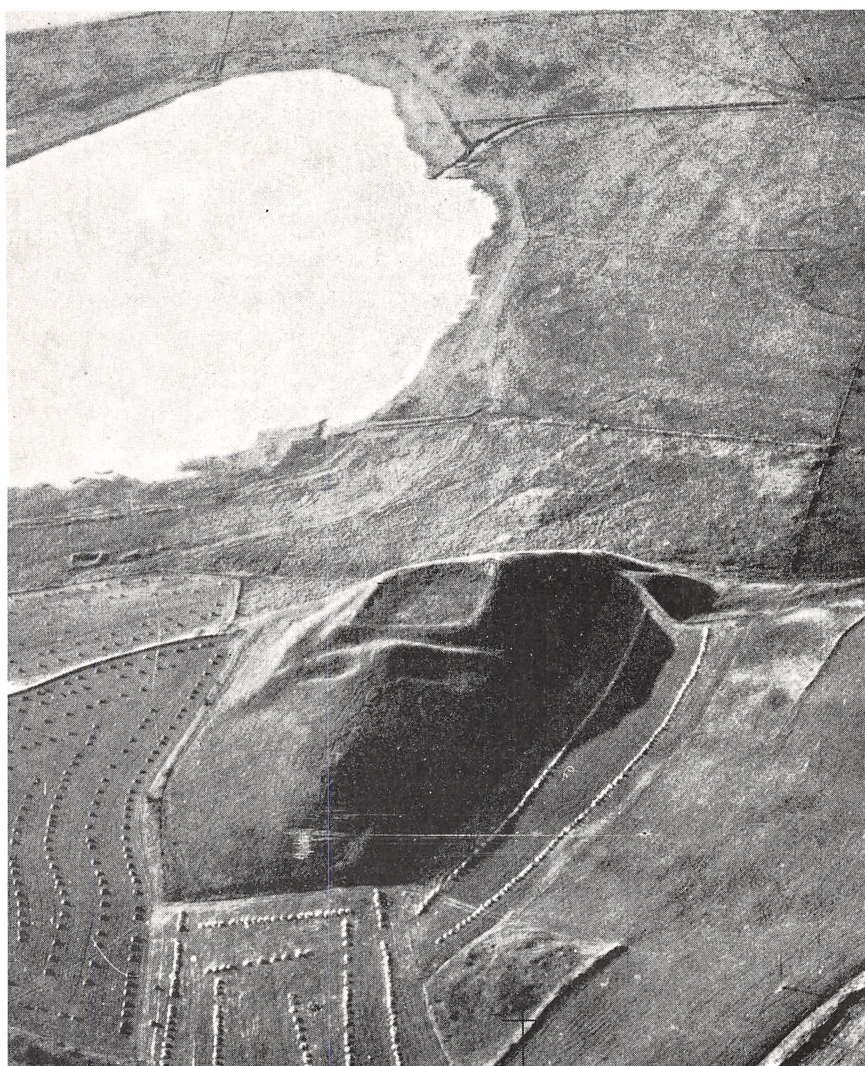
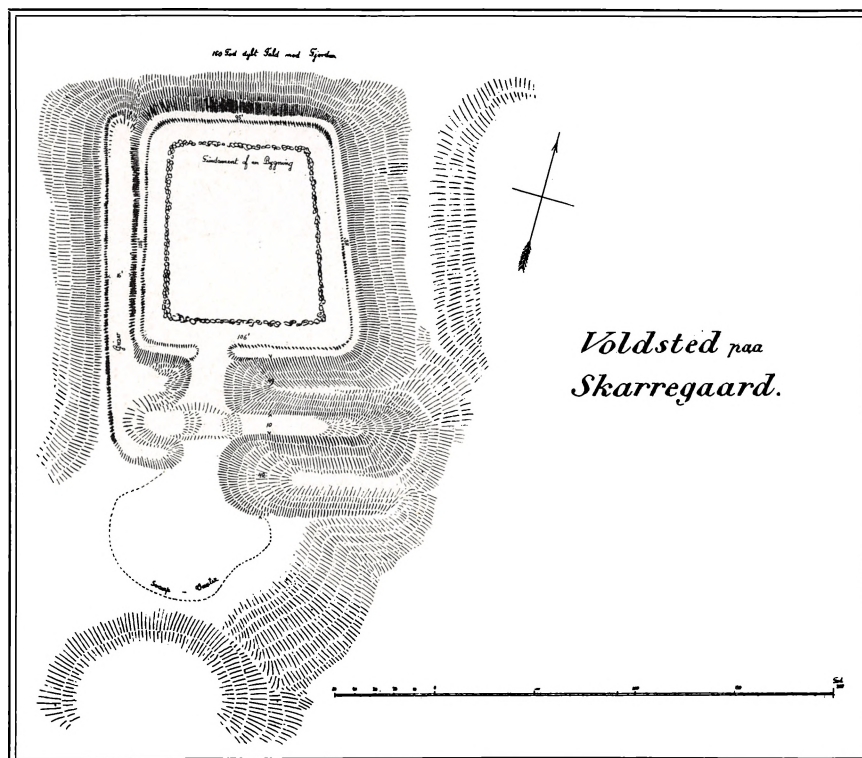
Ejerslev Vold

eller »Skyvr« som det kaldes på egnen, er efter formen en senmiddelalderlig herregårdsplads. Voldstedets historie fortaber sig i det uvisse. Ingen skriftlige oplysninger om ejere og lignende kan i dag knyttes til stedet. Mange års dyrkning og forfald er ikke gået spurløst over voldstedet, der nu fremtræder stærkt ødelagt.

Skarregård

På det viste kortudsnit kan man se grundplanen over de bygninger, som stod på gården i 1833, da Jørgen Christian Overgård fra Thy købte den af Fr. Hauch Stadel til Ullerup. Efter gennembruddet af Aggertangen i 1825 var gården kommet til at ligge på en udsat plads med flere oversvømmelser til følge. Få år efter overtagelsen flyttedes gården til sin nuværende plads, hvor den siden har dannet rammen omkring slægten Overgård, indtil den ved arv i 1978 overgik fra den sidste ejer på sværdsiden, Carl Overgård, til Morsø kommune. Hvis spændende, men vanskelige opgave det nu er at føre gården videre med lige dele hensyn til natur, historie og det, at vi alle skal have glæde af den.

Skarregård

Gården nævnes første gang i de skrevne kilder i 1406, hvor den ejedes af en mand ved navn Niels Erik Eriksen (Banner), men der er ingen tvivl om, at dens historie går meget længere tilbage.

Voldstedet »Skarreborg« eller »Krogbjerg«, som det også kaldtes, er en type, som skriver sig tilbage til 1100-årene. I hele landet kendes der kun ialt 4 anlæg af denne art.

Hvor længe gården har haft hjemme oppe på den høje banke, er der i dag ingen der ved, men senest i 1687, hvor den på Nørre Herreds Ting omtales som »øde på mark og gårdsted, og fandtes der hvor bygningerne havde stået ikke ringeste pind eller stave«, blev den flyttet til sin anden plads på tangen mellem de to Skarresøer.

Sø Hovedgård

Gården nævnes første gang i 1433, da den ejedes af en mand ved navn Poul Mattisen. - I 1861 blev hovedbygningen opført på sin nuværende plads, og året efter kom avlsbygningerne til. De tidligere bygninger, som ses på kortet, lå nordvest for de nuværende ud mod det lave, sumpede område. En af Sø's mest kendte ejere i nyere tid var premierløjtnant C. C. Mansa (1835-1911).

Premierløjtnant C. C. Mansa

»Der avles meget korn, tillægges mange kreaturer og frembringes endeel fedevahre til udførsel. Indbyggerne klage meget over den stærke havsug og tåge tilligemed stormene, som ofte nedkaste deres korn i høstens tid«.

Et par år senere, den 3. maj 1805, står den 31-årige teolog og professor i geografi, Laurits Engelstoft, ved Sallingsund og venter på færgen til Mors. Han beretter: »Jeg kom til Sallingsund kl. 4. Som man kommer på bakken oven for sundet, ser man byen Nyekjøbing på Mors en lille mil henne i nordvest. Den tager sig her ganske godt ud. Ved Sallingsund er et ordentligt færgested, men kun fra Mors-siden. Den rejsende, som kommer fra Salling, hvis han ikke træffer en retouurfærge eller båd, må derfor vente til en kan komme over og hente ham. Men jeg måtte bie i tre timer. Thi da jeg kom, var færgen just gået fra land med en flok stude, og da alle færgefolkene vare, hedte det, i arbejde med denne transport, så kunde jeg ikke engang få en båd. Jeg måtte altså bie til færgen kom tilbage for igen at indtage 16 stude og da indskibe mig med dem, da jeg ellers næppe havde kunnet komme over denne aften.

Overfarten for mig og min kuffert kostede kun 1 mark.

Høiriis er en gammel adelig gård. Hovedbygningen er grundmuret, men udgør kun eet højt og kort hus, så den tegner et castel eller donjeon. Det eneste af skov, der findes på Mors, ligger ved denne gård. En madam Galtrup ejer den. En rig kone, hvis to døtre med hende selv skal udgøre det herligste caricature-tableau af verden, især når gruppen formeres med forvalteren Kårbeks person. Denne sidste ønskede gerne at afklæde bonden ind til skjorten, hvorfor han er meget forhadet.

Jeg kom til Øster Assels 1¼ mil sønden sundet.

På Mors har enhver gård fra gammel tid af tre slags jord: alsædjord, som dyrkes hvert år, brødjord, som afvekslende dyrkes, og udmark, som blot bruges til græs-gang eller overdrev. Dog siden ud-

skiftningerne afskaffer man hist og her alsædjorden, ligesom man stedse opbryder mere af udmarkerne, især og siden bønderne mange steder er blevne selvejere. Thi Mors består endnu af ⅔ lyngmark eller hede, hvilket alt tilforn (måske før den sorte pest) har været dyrket. Ved idelig opbrydning er det sket, at gårde nu have mark til 5 a 6 gange så meget hartkorn, som de står for.

Foretog en tur til Tødsøe, hvilken flekke ligger ganske artig ved fjorden og nyder en skøn udsigt over til Thye såvel vesterpå ad Vilsund som nordpå over Fæge-sund og mod østen over til Liv-land og Salling. Også i denne egn har bondens tilstand, uagtet han ej er selvejer, meget forbedret sig, hvilket meget ophjælper byen Nyekjøbing, da bonden nu både afsætter og forbruger langt flere luxus-vare.

Fra Tødsøe tage vi til Frøsløvgård omtrent en mils vej. Vejen var overmåde slet som overalt på Mors. Gården beboes af en rig mand, Vandborg, der ligne ganske en bonde. Til gården er kun en lille indhegning i stedet for have. Overalt er havevæsenet aldeles forsømt i dette land. Vejen fra Frøsløvgård til Assels fører over egne, som tildels endnu ligger i hede, men visse tydelige spor af ældre dyrkning, eller at jorden har, som man siger, været fuurskåren«.

Efter en beretning om »den berygtede bondeplager« cancelliråd Lund på Lund bringer Engelstoft en skildring af øens landbefolkning og deres levevilkår: »Man udparceller her som andensteds alt for meget i det små. Familier, som ej kunne leve af så liden jord, blive deres medborgere til byrde. De stjæle og tigge. Jordene skal dyrkes slettere, da disse erkesmå jorddrotter hverken have heste til at pløje eller gjødning. At den samme jord ej giver så meget i tiende som før, hvilket præsterne forsikre, er et klart bevis for, at productionen ikke forøges ved en sådan overdreven udstykkelse af den.

Mennesker og kreaturer er i almindelighed af en højere vækst i Mors end i de sydligere og østlige egne. De ligne heri Thylands animalske produkter. Også udgiver man gerne stude fra Mors for thye-

landske stude, ligesom Mors-ost for Thyboe-ost, da begge ligger hinanden nær i fedme og smag.

D. 7. maj. Rejste fra Assels og kom med nød over Sallingsund formedelst storm. For en 7 år siden druknede her adskillige mennesker med en færge, som havde stude inde«.

En generation senere får vi en ny skildring af øen. Forfatteren er den unge magister Fredrik Hammerich, senere sognepræst til Starup og Nebel. Han rejste omkring i de skandinaviske lande »for at optegne sagn og folkeviser og udgrunde folkelivet«. Sidst på sommeren 1833 får han Mors i sigte.

»Først henimod aften kom vi til de høje banker ved færgestedet over til Jegindø. Udsigten herfra til Morsøs lyngbakker og den mørkeblå, let krusede fjord, som bugter sig mellem øerne, alt belyst af milde rene aftentoner, var alvorlig og herlig.

Da vi kom til færgen til Mors, vare folkene borte. Vi stod længe og råbte holloi og viftede med parapluerne, som en lille troskyldig bondetøs, der vogtede fårene, ikke noksom kunde beundre, men ingen lod sig tilsyne. Vilde vi nu ikke overnatte under åben himmel, måtte vi hjælpe os selv. Med et par smådrengene vendte vi en båd, der lå på stranden, halv fuld af vand, skjød den ud, fik to af dem med for at vise os vej, og roede afsted i den måneklare aften. Havde vi været lettere, kunde vi dandset over sundet på månebroen, der bred og glimrende lagde sig over det. Midtvejs traf vi færgefolkene, der befordrede os over og viste os til næste gård, hvor vi også lagde bi og blev gjæstfrit modtagne hos en gammel vakker sømand.

Såsnart vi morgene efter havde beseet hans plantage, een af de få der på øen, fortsatte vi vandrigen til vor ven, præsten i V., hvor vo gjorde holdt for nogle dage.

Mors sydpå er et højt skovløst hedeland, der mest nærer sig af kvægavl, derfor er studene den udtømmelige gjenstand for samtalen.

Folketroen, efter hvad vi kunde erfare lejlighedsvis, ved samtaler, er den samme som overalt, om nisser, der slæes, ellefolk, der nu have

forladt landet, kæmpehøje som bo-pæle for underjordiske o.s.v. De gamle viser uddøe, og det, der syn- ges, er nye, mest kærlighedssange, som bønderne selv gjøre.

Vejret var så slet under vort op- hold, at det kun tillod os få toure. Imidlertid fik vi een gjort, der inter- esserede os. En nabopræst var an- kommet til hest for at hente os til sig. Da vi ingen vogn kunde fåe, besluttede vi at følge ham tilfods og undervejs, når vi blev trætte, hver at ride et stykke. Som vi godt vare komne afsted, begyndte det at regne. Præsten, vor sletteste fod- gænger, satte sig da på hesten, og vi travede med i læ af den. Midt på heden i en kirke, der lå langt fra alt bebygget, søgte vi ly i et skur, be- stemt til kirkefolkens heste og vogne. Vi lagde os ned på halm- knipper, men opholdsvejret ude- blev, og vi bleve dygtig sultne, så det til sidst blev afgjort at sende nabopræsten til en smed i den nær- meste by for at fouragere. Vi kunde da, uden at sulte ihjel, gotte os ved den eensomme situation i Mors's caravanserei og den smukke grøn- lige belysning på taget derinde. En- delig hoftede det, og vi fik vort be- søg afgjort«.

For snart 100 år siden beskrev Charles Gandrup øen. Hans skil- dring ender med en betragtning, der, hvis man ombytter ordet jern- banenettet med ordet bronettet, er aktuel den dag i dag: »Hidtil har Nykøbing ligget borte fra kulturens hovedveje med langsomme og dår- lige forbindelsesmidler. Den har le- vet sit eget stille og beskedne liv og ikke været nødt til at poussere sig frem. Nu er også den indlemmet i jernbanenettet, hvad der vel vil bi- drage til, at byens folk kommer mere omkring til andre byer og ser og sammenligner, hvorved lysten vil vækkes til at være med. Måske går Nykøbing således en ny og bedre tid i møde.

Med de bedre forbindelsesveje vil flere i den kommende tid besøge øen og betragte dens natur og be- folkning, og måske vil deres dom over morsingerne være sammenfal- dende med Caspar Schades fra 1811: »Som følge af morsingens især den yngres lyst til at moderni- sere sig, har i den senere tid en stor del fået skikkelig færdighed i at

krydre sin daglige tale med drabe- lige eder og banden for derved at kunne give sine ord mere vægt og ynde. - Det er vel sandhed, at mor- singen anbefaler sig ved mange elskværdige egenskaber og karak- tertræk, men nægtes kan det heller ikke, at der blander sig noget ukrudt imellem den gode sæd. -

Quindekønnet er for det meste mere muntert og snaksomt end mendkønnet. Iblandt morsing-erne findes en del velvoksne. De fleste er føre og ved godt huld, og endskønt den mindste del kunne si- ges at være smukke, så er dog mængden af et sundt, muntert og tækkeligt udseende«.

Himmelbreve på Mors

Af Børge Jensen

I Historisk Årbog for Mors 1927 fortæller Kr. Søndergaard, Outrup, i en artikel om »Folkeliv og folke- tro i gamle dage«, at man for at skærme hus og hjem havde »hæn- gende i glas og ramme et himmel- brev, som fortalte, at det var fundet af en gudfrygtig mand ovre på Fyn. Indholdet var forøvrigt noget rent sludder, men skulle tjene samme formål: at bringe lykke og velsig- nelse til huset og dets beboere. En hestesko funden på landevejen og slået op over døren, havde vistnok samme formål«¹⁾). Da himmelbreve har haft en meget stor udbredelse ikke blot i Danmark, men i de fleste europæiske lande og er et glimren- de eksempel på fælleseuropæisk kultur, vil jeg i denne artikel for- søge at behandle himmelbrevene med benyttelse af eksempler fra Mors. Som afslutning findes en for- tegnelse over de benyttede breve; de numre, der anvendes i det følgende, refererer til denne fortegnelse.

Himmelbrevene fortæller selv om deres oprindelse. De hævder at være kommet fra himlen, enten er de faldet ned eller overbragt af en navngiven person. Et par eksemp- ler: »Jeg Jesus Christus har skrevet dette brev med min egen hånd - - og det er af engelen Michael tilsendt os på jorden« (B1, B2). I de fleste breve er ærkeenglen Michael bud- bringer, et brev hævder dog at være »sendt med min engel Emanuel«

(A4), hvortil er at bemærke, at Emanuel ikke er navnet på en en- gel, men den latinske form til Im- manuel, en hebraisk betegnelse for Messias (Mattæus 1,23). Den type himmelbreve, som Kr. Søndergaard omtaler, går under betegnelsen Just-typen, idet den »gudfrygtige mand ovre på Fyn« går under nav- net Just. Denne type breve var me- get udbredt i forrige århundrede, og begyndelsen skal derfor gengives her:

Himmel- brev

som Gud selv har skreven med Guldbogstaver og hængt det i sin Kirke over Døren. Hvo dette Brev vil gribe, for den flyer det, men hvo som det vil udskrive, for den bøjer det sig.

Paa en Miil nær Assens på Fyen hændte det sig, at en Mand ved Navn Just, som boede i Assens, mødte en ung Karl i brune Klæder med en stor Hue paa Hovedet, men ingen Knapper i sin Kjole. Den unge Mand gav Just et Brev, for at han skulde give Præsten det, men han sagde, at det maatte have været et Spøgelse. Derfor kom den unge Mand til Just anden Gang og sagde, at han var en Engel, udsendt fra

Gud, hvorpaa han slog sin Kjole tilside, og var da saa klar og skinnende som Solen, saa Just ikke kunde see paa ham for hans Klarheds Skyld. Den Fremmede sagde: Du skal ikke frygte mig men gaae til Præsten og sige, at Gud ikke kan have Ro for de Fattiges Sukken og Raaben, thi Jorden er fordærvet og Synder gaae i Svang og bedrives af de fleste Mennesker, som ere i Christenheden. Brevet lyder saaledes... Efter gengivelse af brevets indhold føjes til: »Dette er passeret paa Fyen, en Miil fra Assens, ved et Huus som kaldes Møllehuset« B6).

Tilsyneladende er der her tale om en meget præcis stedsangivelse, men i virkeligheden boede Just ikke i Assens, men var en sjællandsk gårdmand Jost Jensen fra Undløse på Holbæk-egnen, som i 1689 modtog åbenbaringer, medens han arbejdede på sin jord. Da Jost som

befalet gik til præsten med sine åbenbaringer, blev han forhørt af 4 præster. Et halvt århundrede tidligere ville Jost sikkert være blevet brændt som heks, nu var holdningen ændret, og Jost slap med en formaning om »ikke at tro eller sætte sin tillid på nogen åbenbaring, eftersom Gud i sit ord havde givet os åbenbaring nok ved Moses og profeterne og ved Christum selv«²⁾.

De ældste himmelbreve fra kristen tid hævder at være faldet ned i Jerusalem eller i Rom, senere forekommer også andre steder, i f.eks. svenske himmelbreve er åbenbaringen henlagt til Bohus, og de danske af Just-typen har som nævnt Assens. I et meget stort antal danske og tyske breve finder åbenbaringen sted i Holsten, dog uden yderligere stedsangivelse. To af brevene på Mors har »den hellige grav i Jerusalem«.

Himmelbrevene hævder at være skrevet med guldbogstaver, men hvor findes de? I ovenstående citat stod, at Gud havde hængt det »i sin kirke over døren«, i en række trykte breve nævnes mere præcist »den hellige Michaels kirke i St. Germain« (B4). Som tidligere i forbindelse med Just og Assens er der også her kun tilsyneladende tale om en nøjagtig angivelse. To kirker i Paris er mulige, men ingen af dem er indviet til Michael, det er altså også for os vanskeligt at »gribe« himmelbrevene.

To af vore breve (B1 og B2) har en meget interessant tilføjelse, idet »brevet er at se i Michaelskirken i St. Germain, kaldet Gordorea«, men heller ikke herved bliver der skabt større klarhed. Ifølge den tyske religionshistoriker R. Stübe er »Gordorea« knyttet til brevet, altså navn på brevet, og den mærkelige betegnelse findes på himmelbreve fra flere forskellige lande: Nogle har ment, at Gordorea eller Gredoria (det staves på mange måder i brevene) er en forvansket form af »Deo gloria« (= Gud alene æren), mens Stübe hævder, at der her alene er tale om et helligt ord, som i sig selv har en magisk kraft³⁾. Vi er altså i magiens verden med dens mere eller mindre forståelige trylleformularer (hokuspokus, abrac-

abra m. fl.), vi vil senere se flere eksempler på magi i himmelbrevene.

Det er almindeligt anerkendt, at himmelbrevene falder i to hovedgrupper, i det følgende bruges betegnelserne bodstype og amuletttype. Som eksempel på bodstypen, hvortil også Just-typen hører, gives her et himmelbrev, som har tilhørt en Poul Laursen Draabye (B3), og som også angiver datering: »Nyborg d. 24. December 18-- (desværre er de to sidste tal ulæselige). Der er næppe tvivl om, at Poul Laursen har været soldat og måske set en kammerats himmelbrev, som han så har skrevet af. De to sider er indrammet af en tyk rødbrun streg, sikkert et forsøg på at efterligne borten på et trykt himmelbrev (som f.eks. B1). Brevet gengives her med dets egen retskrivning:

Et Himmelbrev

Den som arbejder om Søndagen er forbandet som gud selv siger ved sin Engel Michael, da forbyder jeg eder at i ikke arbejder om Søndagen men gaar flittig i Kirken unge og gamle, og i skal ikke smøre eders ansigter eller Pudse eders Haar og der Med bedrive Hoffærdighed og (??) som Gud fortørner sig storligen over, men i skal deelle eders gods med den fattige. Jeg Jesus Christus haver det med Min gudomlige Haand selv skreven, i haver 6 Dage at arbejde paa, Søndagen at helligholde, guds ord at høre og Læse Med flid og god andagt, og dersom i det ikke gjøre, Da vil Jeg straffe eder, Unge og gamle, afbeder eders Sønder at de Maae forlades eder, begierer ikke Sølv, eller bedriv ingen slemme Sønder, Jeg Jesus Christus haver skabt eder, og skal gjøre eder Til inttet igien, I Mennesker skal ikke slaae hverandre ihjel, hverken Med tunger eller Bagvaskelse i nogen Maade, Værer barmhiertige Mod de fattige og (agt eder paa mit Ord saa) vil jeg give eder fred og Sundhed og hver som troer, er dette (Brev sendt at tjene)

Til Vælgerne!

Folketingsvalget 1913

Af Johan Hinding

Slut Kreds! Det gælder Folk og Land,
Vort gamle Danmarks Rige.
Og derfor møder alle Mand:
I Dag maa ingen vige!

Lyt ikke til Sirene Sang,
Til falske Lokketoner!
Nej, gaa, din støtte, sikre Gang;
Af Skræk dør kun Kujoner.

Thi vandrer du paa Retfærds Sti
Og følger Ærens Veje,
Husk, Lykken staar den kække bi,
Han Sejrens Krans skal eje.

Dig kalder Fædrelandets Sag,
Den Plet, hvor du har hjemme,
Gør da din Pligt paa Valgets Dag,
Og *Korsgaard* giv din Stemme.

Da tjener du dit Folk, dit Land,
Og kan med Sandhed sige:
Du handler bravt som Dannemand.
I Dag maa ingen vige!

skal have Lykke og velsignelse, Thi Jeg dette Brev Med min guddommelige Haand haver skreven, og hvoe som dette Brev Har i sit Huus og ikke aabenbarer det Han er fordømt af Min guddommelige Magt og forladt, Men den Eene skal det udskrive efter den anden og dersom hand haver Synder som Sand i Havet stierne på Himlen gres Paa Jorden skulde de dog forlades ham, om han trover fast. Men hvoe som ikke Trover hand skal døe en slem død og omvender i eder ikke bliver i Evindeligh forbandet og Jeg vil udspørge eder Paa (hiin) dag. I skulle da (????) som haver dette Brev i sit Huus eller paa sig skal storm ikke gjøre Nogen skade, Men altid være fri fraa vands og Ilds Nød og skal alt got vederfares, Holder Mig og mit Brev som Jeg haver sendt eder paa Jorden, ved en Engel Michael. Jeg er Jesus Christus, i ere Menesker Paa Jorden. Trover fast, og hvoe som ikke omvender sig skal Pines i Helvede og omvender i eder ikke fra Hovferdighed og gudsbespottelse, Drukenskab og gierighed Med (mange) Uanstændigheder, Havde den fattiges Suk og Raaben ikke været da havde der ikke (kommet) Regn i Gaard og dersom i ikke omvender eder da skal Verden ikke staa Lengere End 23 aard, og der skal blive Krig og Blod (?) og udgydelse, at de Hovferdige skal ihjelslaas og (finder) for hverandre, og der skal blive saadan en Elendig Hed Med Hunger og Dyrtid at Moderen skal æde sit eget Barn, og staa frisk og sund op om Morgenen og inden Aftenen være død af Bedrøvelse. Men dersom i omvender eder, da skal i (Lenges) efter at Leve i Tusinde aard, saadant skal det da blive Med glæde i eders fornøjelse, og Bedrøvelse skal omvendes Til glæde igien, Herren selv og alle folk skal Have Lyst i Meneskene Paa Jorden, og den er forbandet som dette Brev dølger, Men den som forkynder dette han skal blomstres af Herren og være velsignet I ald Evighed - Amen.

Ordene i parentes er næsten ulæselige, først og fremmest fordi de håndskrevne himmelbreve normalt er foldet flere gange sammen og oftest er gået i stykker eller i bedste fald er meget slidt i sammenfold-

H i m m e l b r e v,
som er skrevet med gyldne Bogstaver og svæver
over Daaben i den hellige Michaels Kirke i St. Germain.
Det viger tilbage fra den der vil røre derved,
men aabner sig for den som vil affkrive det.

ningerne. Det gengivne brev er typisk for bodstypen, der altså rummer en lang række formaninger om at føre et fromt og kristeligt liv. Budet om at holde søndagen hellig findes i alle himmelbreve og bliver altid stærkt betonet, arbejder man om søndagen, er man ganske enkelt fortabt. Forskere mener, at denne del, »søndagsbrevet«, er den oprindelige kerne i himmelbrevene og kan føres så langt tilbage som til år 584. I dette år læste en spansk biskop ved gudstjenesten et brev op, »som var skrevet af Kristus selv og fra himlen faldet ned på St.

Peters alter«⁴). Fra denne tid og op til begyndelsen af vort århundrede nød himmelbrevene stor popularitet. I en tid, hvor enhver måtte klare sine egne problemer, og hvor f. eks. en ildebrand kunne ødelægge en familie, var et himmelbrev en billig forsikring mod »vand og ilds nød«, som det hed i ovenstående himmelbrev. Justbrevene skriver tilsvarende: »Hvo som har dette brev i sit hus, skal luften og vejret ikke gøre nogen skade, men hans hus skal altid være fri for ild og vand«; i et følgende brev vil vi se andre fordele forbundet med him-

melbreve. Apropos afværgelse af brand kan man nævne den kendte pietistiske præst og historiske forfatter Erik Pontoppidan, som i 1736 i anledning af 200-årsdagen for reformationen følte sig foranlediget til at udsende et skrift »Fejekost«, hvor han gjorde op med gamle »levninger af såvel heden-skab som papismek«. I afsnittet »Om de tiloversblevne levninger af papismen«, altså katolicismen, angriber han indirekte himmelbrevene og deres formodede kraft: »Der gives endnu folk, som skrive brandbreve, det er en art breve, som antages dels at gøre de huse, hvori de opbevares, uimodtagelige for ildens grådighed, dels at dæmpe en i andre huse rasende ildløs, når man bringer dem derhen og oplæser dem der på stedet. Jeg har selv som både øren- og øjenvidne til den hjemlige

overtros umådelige miskmask trufet på en sådan seddel hos en mand i min menighed, hvem jeg, da en ildsvåde truede vort nabolag, så utrætteligt vandrende udenom det ildsprudende bjærg, holdende dette lille brev i hånden. Brevet vrirmede af skammelige misbrug af Guds navn og af det tåbeligste visvas, således befales ilden ved en besværgelse at holde sin flamme tilbage, på samme måde som den hellige Jomfru holdt fast ved sin jomfrudom⁵). Og Pontoppidan slutter med at fastlå, at huset (naturligvis) brændte ned til grunden. Som pietist betonede Pontoppidan alene sindelagets betydning, men egentlig stod han ikke så fjernt fra rationalismen, derfor hans stærke fordømmelse af almuens overtro, som han havde oplevet, mens han var præst på Als (1723-34).

drev«. Også her tilføjer Holberg i en note: »Sådant himmelbrev, bræmmet med prægtige kobberkniplinger, er også nedfalden udi vores tid, hvilket formedelst dets facon fortæner at glemmes«. Foreligger her en hentydning til en oversættelse af et himmelbrev fra tysk til dansk, der kom i 1720, samme år som 4. bog af Peder Paars? »Et Brev udi Kirken St. Germana, af Tydsk overset paa Dansk Aar 1720. Dette Brev haver Gud self skreven og ved Engelen Michael nedsendt til os paa Jorden. Hvilket er med forgyldte Bogstaver og at se udi Kirken til St. Germain eller Grondoria kaldet, hvor samme Brev svæver over Daaben«⁷).

Folkemindesamleren Evald Tang Kristensen anfører i Jyske Folke-minder (1883) et godt eksempel på evnen til at dække et opstået behov for himmelbreve: »En mand i Mammen fortæller: Jeg var også med i krigen (formodentlig 1848-50) og havde også en beskyttelses-seddel med mig. Da flere af mine kammerater ytrede lyst til at få afskrifter af mig, lod jeg min seddel trykke. Jeg fik 100 stykker og solgte hver for 4 skilling, men om de hjælp, skal jeg ikke kunne sige«. Tang Kristensen fortæller samme sted om en karl, der havde fået en beskyttelses-seddel af en anden karl, som havde fået den af sin far, som igen havde fået den af »en grumme klog mand«. Kan man så undre sig over, at vor soldat sydede den ind i sit tøj? Han fortæller videre: »Alle karlene fra vor egn (mellem Viborg og Århus) var bevæbnede med sådanne sedler. Men så var der to af dem, der faldt ved Fredericia, og da jeg så udtrykkelig vidste, at de havde sedlerne på dem, smed jeg strags min væk, for jeg vilde ikke have sådant noget skidt mere, og jeg vilde heller ikke, at folk skulde se, hvis jeg faldt, at jeg havde troet på sådant«⁸). En tredie beretning optegnet af Tang Kristensen lyder: »I krigen 1864 var der nogle soldater, der havde sedler med dem, så de kunde ikke skydes. Degnen i Rind skrev sedlerne, og dem, der fik af ham, de blev ikke skødt, a har ikke hørt om det. Der var en mand i Rind, der havde 2 sønner, og de vilde ingen have, men den ene blev skudt og den anden såret. Min

»Det viger tilbage...«

Himmelbrevene opfordrer selv til en videre udbredelse, almindeligvis hedder det: »Det viger tilbage fra den, der vil røre derved, men åbner sig for den, som vil afskrive det« (B4), men en direkte befaling kan også forekomme: »Jeg siger, at I må ikke bære dette forborgent eller dølgge det for nogen men lade det trykke og opskrive til andre« (A1). Himmelbrevet er altså på den ene side noget meget ophøjet - helligt - idet man ikke må røre ved det, på den anden side skal man skrive det af; hvorledes dette rent praktisk lod sig gøre, må enhver besvare efter egen tro.

Lige fra bogtrykkunstens barn-dom (o.1490) begyndte man at trykke himmelbreve på eet ark, en type der holdt sig op til de sidste danske tryk i 1895. Museets og Lokalhistorisk arkivs samlinger omfatter 5 trykte himmelbreve, et er uden angivelse af trykkested, medens de fire kommer fra de kendte tyske trykkerier i Neu-Ruppin i nærheden af Berlin, som blandt mange folkelige tryk også udgav himmelbreve med *dansk* tekst. Neu-Ruppin-arkene var enten prydet med en farvestrålende kant eller med en engel med basun lige-

ledes i farver, hvad der utvivlsomt har skaffet forlæggerne en stor omsætning og gjort det svært for danske bogtrykkere at klare sig i konkurrencen. Den første omtale af himmelbreve trykt i Danmark er vistnok i Holbergs Barselstuen II,6 i den ældste udgave (1723), hvor Arianke Bogtrykkers siger: »Jeg kan sverge Madame, at dersom vi ikke vilde legge op, uden gode Danske Bøgger, så måtte vi spille bankerot, inden tre År gik til ende; de eeneste Bøgger, som vi har profit på, ere de, som vore Svenne skriver selv; vor Dreng Lars satte forleden et Himmelbrev over på Dansk, hvor af vi soldte over 4000 exemplarer«⁶). I Peder Paars omtaler Holberg himmelbreve to steder:

Nu af et Himmel-brev,
nu af en falsk Prophet
man hele Kirke-Sogn
bevæget haver seet.
(2. bog, 2. sang)

I en note til »Himmel-Brev« skriver Holberg: »Sådanne have vi haft nogle af her i landet, som forsvarer endnu udi gamle folks kister«. Det andet sted i Peder Paars er 4. bog, 1. sang, hvor der tales om »det skønne Himmel-Brev, der midt i Tydskland faldt og nylig til os

broder Lavst havde et himmelbrev med sig, og han blev heller ikke såret. Han havde fået det af en anden soldat. Han var endda gruelig udsat, men blev ikke såret alligevel. Han bor nu ude på Viborg Vestermark⁹⁾.

Det er tydeligt, at vi nu er kommet til en anden type himmelbreve, der særlig skulle gavne soldaterne ved at sikre dem mod død og lem-læstelse, en type, der havde en amulets kraft og derfor kan kaldes amulettypen. Her har efterspørgselen været særlig stor i krigstider og ikke mindst i det 19. århundrede. H.F. Feilberg fortæller, at »de tyske soldater i den første slesvigske krig i Hamborg købte i tusindvis

trykte sedler, der skulle gøre dem »hårde«, så kugler ikke bed på dem¹⁰⁾. Som ovenfor nævnt var de også meget udbredt blandt danske soldater i krigen 1848-50 og 1864, hvilket også bekræftes af nogle himmelbreve fra Mors: A2 er skrevet på et folioark, hvor 4 soldater har skrevet deres navne og soldater-numre, og om A4, der blev afleveret til museet i 1934, siges det udtrykkeligt af giveren, at himmelbrevet har tilhørt hendes gammelfar Kristen Jensen, »som havde det med som amulet i 1864-krigen«. I nedenstående fortegnelse findes 4 breve af amulettypen, alle håndskrevne, her følger som eksempel nr. A1 med dets egen retskrivning.

stelenser og Krig jeg beder eder arbejder ikke for sildig om Lørdagen enhver det være ung eller Gammel skal bede for sine Synder at de mon vorde ham tilgivet, og ikke i hans Navn, Begjær ikke Guld eller Sølv, vogt eder for onde Lyster og tilbøiligheder vær ikke Falsk med eders T(u)nge ær eders Fader og Moder og sig ikke Falsk vidnesbyrd mod din næste, jeg siger eder at Jesus Christus har skreven dette Brev hvov som ikke troer det han vil ingen hjælp have men den som troer det om han en(d) har Synder som Sand i Havet og Løv paa træerne saa skal han dog blive tilgivet jeg siger eder at i moe ikke Bære dette for Borgen eller dølge det for nogen men lade det Trykke og opskrive til andre hvov som har dette Brev i Huset skal (hverken?) Torden Lynild eller nogen Skade eder naar i holder disse Bud som ere sendt ved Engelen Michaliis i Navnet Jesus Ammen Ammen. .

Et himmelbrev

En Greve havde En Tjener han vilde have halshugget for K.G.H. da nu dette skulde skee saa kunde Skarpretteren ikke hugge Hovedet af Da Greven saa dette spurte saa Tjæneren hvorledes det kunde gaa til at Sværdet ingen Skade kunde gjøre ham, denne viste ham et Brev hvori stod følgende Bogstaver L.I. T.Z.H.H.R.K.N.H. Da Greven havde seet dette befalede han at en hver skulde bære et saadant Brev hos sig. Naar deres Næse bløder, eller det blev saaret paa anden Maade skulde de tage dette Brev og læge det paa saarede sted saa vilde Blodet stragx stanse. Hvem som ikke vil troe dette han skriver disse Bogstaver paa sin Sabel eller Gevær saa Bliver han ikke saaret, og hans Fjender vil ikke kunne gjøre ham nogen Skade; det er Christus de hellige 5 Saar Z.H.T.G.Z. saa er de sikker at ingen Skade kan træffe dig h.h.S.S. hvov som bærer dette Brev hos sig, kan Torden Lynild Ild eller Vand ikke skade. Naar en Kone ikke kan føde saa giver man Brevet i hendes Haand (og) hun vil stragx føde og Barnet vil blive meget Lykkelig at bære (dette) Brev hos sig er bedere en mangen Penges Huusvelsignelse og Beskyttelse, Brev Navnet Faderens Sønnens og den Helligaands saaledes som Christus stod stille i Oliehaven saaledes skulde og saa alle Geværer staa stille naar man bærer dette Brev hos sig

vil ingen Fjenders Skyds eller Vaaben saavel Tyve og Mordere kunne ikke skade dem, man behøver ikke at frygte for Pistoler eller Geværer naar man stor stille ved Befalingen af Jesus Død som Engelen Michalis i Navnet Faderens Sønnens og den hellig Aands, Gud er med os naar vi bærer denne Velsignelse; hvov som ikke vil troe dette han skriver det af og henger det paa sin Hun(d) omkring hans Hals og skyder paa ham. Da vil han see at det er sandt at Christus er Død, og faret til Himlen igjen saa sant som han har vandret paa Jorden jeg beder i Navnet Vor Herre Jesus Christus Blod at ingen Hugter maa kunne træffe mig, den være af Guld Sølv eller Blye, Gud i Himlen frigjøre mig fra alt i Navnet Faderens Sønnens og den hellig aand Dette Brev er funden i Holsten 1744 og sent fra Himlen det var skreven med Gylden Bogstaver og svævede over Daaben til Raadagen; som man vilde gribe det veg det tilbage indtil 1771 da een gjorde sig den Tanke at opskrive det. Endvidere staa i Brevet om nogen arbejder om Søndagen han er forbandet; I skulle ikke arbeide om Søndagen men goe i Kirke og bede med Andagt, Eder Rigdom skulle i ogsaa meddele de Fattige og ikke være som de ufornuftige Dyr jeg beder Eder arbejder i 6 dage men den 7. Dag skulle i høre Guds Ord gjøre i ikke det da vil Gud straffe eder med Pe-

Hvad der først springer i øjnene ved dette og lignende himmelbreve, er det større eller mindre antal bogstaver, normalt store bogstaver, som forekommer i første del af teksten. Det eneste bogstavsæt, der går igen i de forskellige amuletbreve, er HHSS, de øvrige skifter fra brev til brev og har udelukkende haft en magisk virkning. Ligesom bodstypen har amulettypen et fast præg med indledningen »En greve havde en tjener, som han ville lade dræbe«, en formel, der kan spores tilbage til det 15. årh.¹¹⁾. Man bemærker også mange gentagelser, samt at man vil sikre sig så godt som overhovedet muligt: »den være af guld, sølv eller bly«. Et andet brev (A3) siger næsten desperat: »Så sandt som Jesus Christus har vandret paa Jorden, kan jeg ikke blive skudt Død eller saaret. Kjød og Legeme skal blive ubeskadiget« og tilsvarende i A2 og A4, hvor sidste sætning dog hedder: »Kjød og Indvolde, alt skal blive ubeskadiget«. Der er her vistnok tale om en gammel middelalderlig våbensignelse (henvisningen til oliebjerg eller »oliehaven«), og man anviser, hvordan denne kraft kan prøves, f. eks. ved at skrive bogstaverne på et våben eller ved at hænge brevet om halsen på en hund¹²⁾.

Den sidste del af amuletbrevet er et egentligt himmelbrev med kravene om at holde søndagen hellig og vise næstekærlighed. Denne del er blot blevet kraftigt formindsket for at få plads til de forskellige trykformulærer. Et gennemgående træk er også angivelsen af 2 årstal: et år for hvornår brevet blev fundet og et for nedskrivningen, årstallene er dog forskellige fra brev til brev: 1744/1771, 1794/1797, 1724/1731, kun B1 og B2 går med året 1666 uden for det 18. årh.

Afskriveren har ikke altid vidst, hvad der stod i forlægget, eller hvad ordene egentlig betød. I det citerede amuletbrev stod, at brevet »svævede over dåben til rådagen«, hvad der ikke giver nogen mening, i andre står: »svævende over døbestedet« (A3), »svæver over dåben« (B4) og »svæver over døbestedet Skadgaard« (A4). De dunkle og uforklarlige ord har næppe nedsat himmelbrevens værdi! En pudsigt fejl findes i A2, hvor olihaven er blevet til oliehavet, og i A3 hvor der ikke blot tales om havet, men også at »alt gesvindt skal staa stille«. Senere i brevet bruger afskriveren »gesvindt« korrekt, men i hans eller i tidligere forlæg har der utvivlsomt stået »geskøts« (forekommer i A2), et bevis på at himmelbrevene, som tidligere omtalt, oprindeligt er oversat fra tysk - i hvert fald for størstedelens vedkommende.

Læseren vil måske huske, at der i det citerede amuletbrev (A1) også var en trøst til konen i huset: »Når en kone ikke kan føde, så giver man brevet i hendes hænder, og hun vil straks føde, og barnet vil blive meget lykkelig«. Igen mærker vi, at brevet har en særlig kraft i sig, altså er en amulet, men også bodstypen kan yde hjælp: »Den frugtsomme Kone, der bære dette Brev hos sig, vil bringe en herlig Livsens Frugt til Verden« (B1 og B2). Men der ikke også her foreligger en rest af en ældgammel (førkristelig?) frygt for onde væsener, der truer fødselen, og som man gør alt for at værges imod? Og som det fremgår af de mange anførte eksempler, er der mange ting, der truer menneskene. Vel havde man sin kristentro, men fare og usikkerhed lurede overalt, og menneskets frygt og

usikkerhed er nok de virkelige forklaringer på, at himmelbrevene fastholdt deres tag i menneskene og endnu deres første Verdenskrig havde en enorm udbredelse f.eks. blandt de tyske soldater¹³).

Allerede det tidligere omtalte himmelbrev fra 584 blev af højere kirkelig myndighed fordømt som »djævelens påfund«¹⁴), og vi så også, hvordan Erik Pontoppidan i det 18. årh. ivrede mod folks overtro. Himmelbreve har været opbevaret og båret af mennesker gennem halvandet årtusinde, og disse har næppe følt, at de herved gjorde noget forkert, noget ukristeligt, og selv om himmelbrevet ofte blev fordømt og aldrig anerkendt af nogen kirkelig myndighed, er det et levende eksempel på enheden i den europæiske kultur og på folketroens vældige styrke. Endnu omkring 1900 hang der i en stue på Mors et smukt håndskrevet himmelbrev i glas og ramme, hvor det bl.a. hed: »Denne Bøn er Anno 1666 fundet ved den hellige Grav Jerusalem og af hans Pavelige Hellighed Marcello 11. te høit bekræftet« (B2). At et andet brev skriver Marcello II hjælper ikke meget, for Marcellus II var ikke pave i 1666 men i 1555!

For resten fandt reformationen sted i 1536.

Fortegnelse over himmelbreve på Mors.

- A. Himmelbreve af amulettypen:
- A1. Håndskrevet brev i privat eje, aftrykt i artiklen.
 - A2. Håndskrevet på folioark, som tillige indeholder forskellige vers. På den ene side er anført navnene på 4 soldater, alle tilhørende 2. eskadron ved 5. dragonregiment. Til museet i 1933.
 - A3. Håndskrevet. Har tilhørt Anders Jeppsen, Galtrup. I Lokalhist. arkiv.
 - A4. Håndskrevet. Har tilhørt Kristen Jensen, der havde det som amulet i 1864. Til museet i 1934.
- B. Himmelbreve af bodstypen:
- B1. Trykt brev, noget beskadiget. Til museet i 1927.
 - B2. Indrammet himmelbrev på museet. Er kalligraferet og forsy-

net med 2 engle med basuner samt farvelagt dekoration. Teksten svarer stort set til B1. Både tegninger og bogstaver svarer helt til et mindeblad fra 1849. Fundet i et hus i Hesselbjerg og indgået til museet i 1903.

- B3. Håndskrevet, beskadiget ved foldning og brug. Har tilhørt Poul Laursen Dråby. Årstal 18?? . I Lokalhist. arkiv. Brevet er aftrykt i artiklen.
- B4. Trykt i Neu-Ruppin hos Gustav Kühn. Engel blæsende i basun og omgivet af 4 gudelige vers. Som de øvrige fra Neu-Ruppin i stort format, ca. 34 × 40 cm. I Lokalhist. arkiv.
- B5. Trykt i Neu-Ruppin: Oehmige og Riemschneider nr. 5540. Brev af Justtypen med farvelagt bort. Til museet i 1924.
- B6. Trykt i Neu-Ruppin: Gustav Kühn nr. 601. Meget farverigt bort. Justtypen. Til museet i 1934.
- B7. Som foregående, men kun forsynet med nr. 601. Til museet i 1933.

Benyttet litteratur.

- Gerh. Hornemann: Jost Jensen og hans åbenbaringer i Kirkehistoriske Samlinger 5. rk. VI, s. 585-600 (1911-13).
 R. Stübe: Der Himmelsbrief (Tübingen 1918).
 Kr. Sandfeld Jensen i tidsskriftet Dania bd. III, s. 193-228 (1895).
 Erik Pontoppidan: Fejekost (1923).
 Evald Tang Kristensen: Jyske Folkeminder bd. 6, s. 210-215 (1883).
 Evald Tang Kristensen: Danske Sagn bd. 2, s. 325-331 (1893).
 H. F. Feilberg: Dansk Bondeliv II, s. 201-203 (1913).
 Johannes Vejlag i Fra Københavns Amt 1932-33, s. 292-300.
 Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder bd. VI.

Noter:

1. Historisk årbog for Mors 1927, s. 77f.
2. Hornemann s. 586-598.
3. Stübe s. 44.
4. Sandfeld Jensen, s. 199 ff, Stübe, s. 11 ff.
5. Pontoppidan s. 63f.
6. Hans Mikkelsens Comoedier bd. 2 (1724, ny udg. 1902).
7. Sandfeld Jensen s. 215.
8. Jyske Folkeminder 6, s. 211.
9. Danske Sagn 2, s. 325.
10. Feilberg s. 202.
11. Stübe s. 8.
12. Stübe s. 8f.
13. Stübe s. 1 og 4.
14. Sandfeld Jensen s. 199.

De glade kunders
mødested

»Ingen ved mere
om
Bang & Olufsen
end os«

Radio & TV magasinet a/s

Kirketorvet . 7900 Nykøbing M . 07-72 30 33 . Værksted: Havnen 1 . Telefon 07-72 30 33

Giv en god julegave fra

Byens førende forretning
inden for bøger,
foto og kontorartikler

SPECIALE:
Elektronregnere

Glædelig jul!

H. HANSEN'S boghandel

Nykøbing Mors . telefon 72 17 77

LØDDERUP MEJERI

(07) 72 18 13

MEJERIET »ENGHOLM«

Nørrebro 88 - Nykøbing M. (07) 72 05 37

Night and day.

COORDINATED

Sengelinned i mange dejlige mønstre og farver,
også Bjørn Wiinblad design.

- med praktiske trykknapper
- og så er det strygefri og kogeægte.

Night and day forhandles på Mors kun hos

NIELS JENSEN & SØN

(07) 72 15 77 *

Gågaden i Nykøbing

FYRINGSOLIEN

tænk økonomisk

tank billig

tanken er
nærliggende

Brændselsforeningen

telefon 72 02 18 - 72 08 33

Nedergaard Foto

VESTERGADE 15 . 7900 NYKØBING MORS

PORTRÆT

INDUSTRI OG REKLAME

Colour Art Photo

Dette mærke
er bevis på god
teknisk og kunstnerisk
portrætfotografering
i farver.

Specialforretningen i stålvarer

HUSMODERENS ØNSKEDRØM:

1. kl. knive til køkkenet
Forskærersæt . Forskærerbrædder
Salt- og peberkværne
i moderne design

Og så har vi gaven til ham

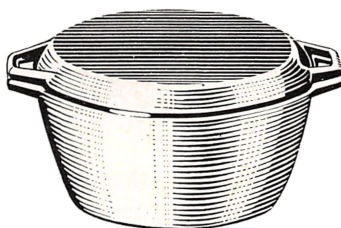
mellem 6 og 80 år:

Dolke . Lommeknive
Stort udvalg af
sakse til alle formål

Hele Copco-programmet fra Morsø Jernstøberi

Havnegades sliberi og stålwareforretning

Telefon 72 11 48

copco gryder fra

AKTIESELSKABET

N. A. Christensen & Co.

LEVERANDØR TIL DET KGL. DANSKE HOF

7900 NYKØBING MORS

TV - RADIO - Hi-Fi

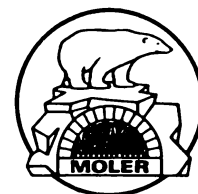
RADIO - BAK

Gågaden 18 . 7900 Nykøbing Mors

»Hurra for SKAMOL!«

Indvielse af nyt granulatværk,
september 1978!

skamol

SKARREHAGE MOLERVÆRK A/S
7900 NYKØBING MORS - DANMARK

Husk film
og
blitzpærer

til julefotografering

Morsø Boghandel

v. AAGE PLATZ

Algade . telefon (07) 72 03 10

JULEGAVEIDEER!

BLOMSTERVASER FUGLEBAD
SOLURSOKLER

Endvidere øens største udvalg i fliser - kantsten
og betonplankeværk.

Se altid
efter
Betonvare-
kontrollens
mærke

Vi er også leverings-
dygtige med

MØRTEL - KALK
SAND OG GRUS

Se altid
efter
Betonvare-
kontrollens
mærke

NYKØBING FLISEFABRIK

Bakkegårdsvej 9,
7900 Nykøbing Mors,
Tlf. (07) 72 05 11

VILS MØRTELVÆRK

Næssundvej 218,
7980 Vils

- en guldrandet investering
med garanti i hele
investerings-
perioden

**garanterede
pantebreve**

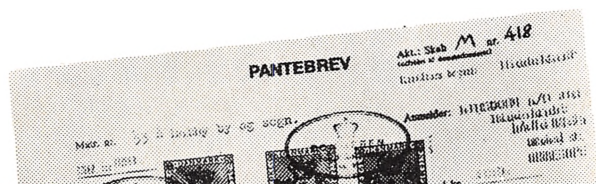
nu 19%

effektiv rente i op til 15 år

garanterede
pantebreve -
en bedre investering
med større sikkerhed og stort afkast

Lilletorv, 7900 Nykøbing Mors, telf. (07) 72 30 22

Blikkenslager- arbejde

Vand
Gas
Sanitet
Centralvarme

Chr. Pedersen & Sønner

Algade 20 . Nykøbing Mors . tlf. (07) 72 01 29

Nykøbing Jern & Stål

Ringvejen . 7900 Nykøbing Mors . Telefon 07 - *72 22 22

TÆPPER OG GULVBELÆGNING

til hele huset. Kom og se vort store udvalg og få et godt tilbud - eller ring - og vi kommer til Dem!

Solbakkens Tæppelager

JOHNS. H. DALGAARD
Ringvejen - Nykøbing Mors - telefon 72 10 32

Bjørn Wiinblad har skabt disse keramiske kunstværker. Dansk kunst i verdensklasse udført hos Nymølle.

Lad vort veluddannede personale give kyndig hjælp og vejledning, så De træffer det rigtige valg.

JØRGEN BRANDT

RÅDHUSTORVET
7900 NYKØBING MORS . TELEFON (07) 72 04 00

De handler med størst fordel hos DEN FRIE KØBMAND

Ham der har den mest friskbrændte og friskmalede kaffe

KØBMÆNDENE PÅ MORS DER ER ALTID EN KØBMAND I NÆRHEDEN

GULVTÆPPER

Så se først ind til øens eneste specialforretning for gulvtæpper fra væg til væg og småtæpper.

Hos os finder De altid et stort udvalg til markedets helt konkurrencedygtige priser. - Vi fører: **Ege - Gram - Intertest - Scantuft - Heuga fliser** - alt fra førende danske fabrikker!

Kom ind og se vort udvalg. Vi viser Dem gerne hele vort kæmpeudvalg. Vi giver Dem gerne et tilbud uden forbindende. **De er altid velkommen!**

BOLIGHUSET

Toftegade 24, Nykøbing Mors, 07 - 72 17 67, v. Sv. Aa. Andersen

TØJ
EKSPERTEN

Morsø's ældste
butik
med herretøj

YOU&ME

LUCKY★STAR

MAXCLUB

Junior
TØJEKSPERTEN

Ældst - men
mest i
ungt tøj

POUÅ
HERRETØJ

Tlf. 72 01 59

I Danmarks udføligste gågade - v/ Majorens Gyde

Ø. Jølby Tømmerhandel

*ønsker sine kunder
en glædelig jul og et godt nytår!*

bogtryk . offset

morsø bogtrykkeri

v/ Jakob Nyborg

Havnegade 11 . Nykøbing Mors . telf. (07) 72 10 44

kpk huse

Fast tid
Fast pris

Nøglefærdige
eller som medbyg

kpk vinduer - døre og køkkener

i håndværker-udførelse til konkurrencedygtige priser

kpk huse

V. Jølby Savværk . telefon 07-74 11 71 . Aften: 74 43 60

ejendoms- kontoret

Dragstrupvej 119

Ernst Sørensen

07-74 11 71

ASGER KRAMER

Murermester & Entreprenør

Østergade 9 . Nykøbing Mors

telefon 72 08 11

VW - AUDI

Prøvestation

Tectyl-center

Autoværksted

Servicestation

JOHS. KIRKEGAARD

Fruevej 30-32, 7900 Nykøbing Mors, tlf. (07) 72 11 44

Skønne gaver fra AV-HUSET

Engelske CHENILLE
HOUSE-COATS

- dejlige varme farver
og fikse faconer til
små devalueringer
fra kr. 228,-

Kom ind og se på
skønne gaver til
damerne i

AV-HUSET

(ALGADES VAREHUS)

JOKI

JULEPYNT

Kæmpeudvalg i alt til juletræet og dekorationer

Ryatæpper, forliggere, løbere og kamintæpper i ren uld. – Vinylfilt og NO-VILON. – Stort udvalg i tæpper fra væg til væg. Se vor tæppeudstilling ud mod parkeringspladsen.

GULVBELÆGNING! – Vi kommer over hele øen og giver gerne tilbud uden forbindende.

Alt i spøg og skæmt til nytår!

Morsø Farvemølle

Telefon 72 09 88

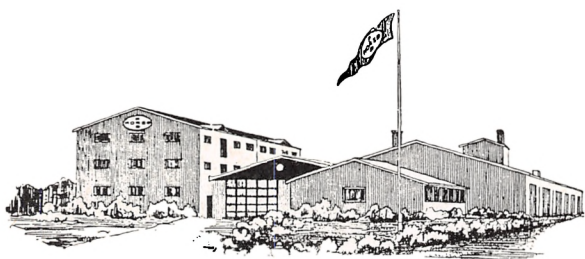
Nøglen til et godt hjem

- ☆ prima møbler
- ☆ udstrakt service
- ☆ største udvalg
- ☆ fornuftige priser

Vils Møbler

BRDR. BJØRNSGAARD

Vils Mors, telefon 76 70 20

A/S Morsø Frøkontor

Byens Farvehandel

Ellingsøe & søn

Nørregades Farvehandel

Nykøbing Mors . Tlf. (07) 72 05 31

Brugsen ønsker glædelig jul med gode tilbud til gave- og julebordet

JULEN BEGYNDER I BRUGSEN

Brugserne på Mors

Enestående!

Ja, denne nye stol »BOSTON« kan virkelig stå alene

- og så er den behagelig på alle områder - IKKE mindst at sidde i!

Netto kontant:

1795:-

**Kom ind og se og prøv
- skulle De slumre hen, vækker vi Dem ved lukketid!**

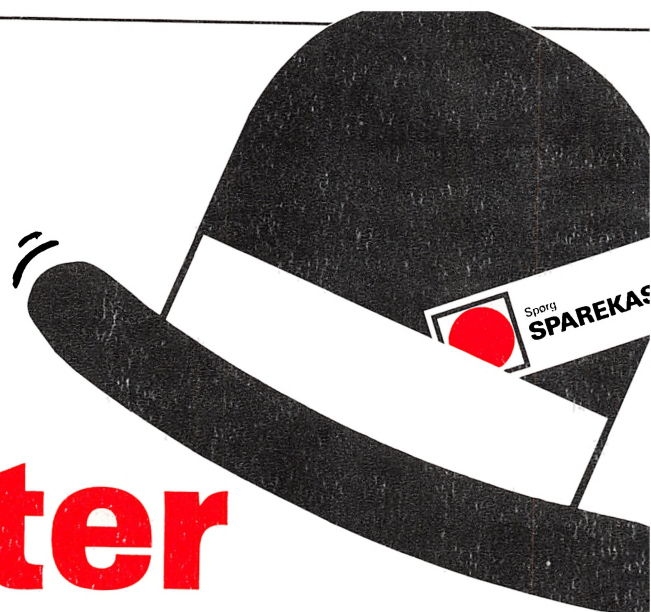
Deres servicemøbelhandler

SIXHØJ MØBLER A/S

VESTERGADE 4 7900 NYKØBING MORS . TLF. (07) 72 04 01

Tag 10 minutter med vor fornyede servicebog, som fortæller meget om møbler og deres pleje.

**- vi letter
på skatten!**

Børneopsparing

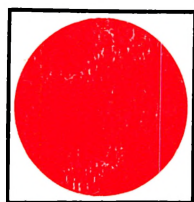

Selvpensionering

Kapitalpension

Spørg

**MORSØ
SPAREKASSE**

- vi gør det med skatten lidt sjovere